

אני
אנשל שרצקי,
אשר אוד

אוד מוצל מאש

אשר אוד

הפקה: בית ספר תיכון מור - מכבים רעות, הורי המשלחת לפולין
ותלמידי שכבת י"ב, מחזור כ"א
תחקיר, כתיבה ועריכה: סיגל זיו, "פסיפס ביוגרפיות וסיפורי חיים"
עיצוב גרפי: עינב הורוביץ

דצמבר 2015

כל הזכויות שמורות לבית ספר תיכון מור - מכבים רעות

הספר ראה אור בסיוע:

יד ושם
רשות הזיכרון לשואה ולגבורה
הקרן לתמיכה בספרי זיכרונות של ניצולי שואה

יד לעזרה
Helping Hand Coalition

קבוצת עזריאלי

The Azrieli Foundation
Azrieli Foundation

ועידת התביעות
Claims Conference
The Conference on Jewish Material Claims Against Germany

התכנים, הנתונים והעריכה הם על אחריות המחבר/ת

באוקטובר 2014, יצאנו קבוצת הורים לפולין, במקביל למשלחת של ילדינו, שכבת י"ב מתיכון מור מודיעין-מכבים-רעות.

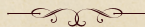
במהלך המסע ביקרנו גם אנחנו בערים, במחנות ובגטאות ברחבי פולין. אחת החוויות המשמעותיות ביותר במסע זה הייתה המפגש עם אשר אוד, עד המשלחת שסיפר לנו את סיפורו המרגש והבלתי יאמן. מילותיו שנאמרו על הרמפה במחנה אושוויץ - בירקנאו, נצרבו בליבנו ולא הירפו במשך תקופה ארוכה. ראינו לנכון לספר את סיפורו של אשר על מנת שיעוד רבים אחרים יוכלו לקרוא ולשמוע את סיפור המלחמה של ניצול אחד ששרד את התופת ויכול היה לה. ניצול אחד ששרד מספר מחנות ריכוז וכיום מקדיש את חייו לשימור זיכרונות המיליונים ולהנחלת ערכי מורשת העבר לצעירים ולמבוגרים. בסיוע תלמידי השכבה, שנרתמו למשימה ואפשרו את מימונה, ובתרומה משמעותית של הורי הקבוצה שדחפו וקידמו את הפרויקט ויזמו את כתיבתו של ספר זה - קרם הספר עור וגידים, ובמשך כמה חודשים אשר סיפר את סיפורו. לראשונה בחייו, הועלה הסיפור על הכתב בסיועה של הביוגרפית סיגל זיו.

אנו מקווים שסיפורו של אשר, ששרד את השואה והצליח להקים בית בישראל, יחלחל וייגע בליבותיהם של בני הנוער, שרבים מהם זכו לצעוד לצדו במהלך מסעותיהם לפולין. תודה לכל מי שסייע בהוצאת הספר לאור.

יעל יושפה, בשם קבוצת הורי מחזור כ"א - תיכון מור

אוגוסט, 2015

"לאורך המסע רבות המחשבות המתרוצצות במוחי...
עד כמה הילדים מסוגלים לתאר לעצמם ולהבין את אשר אנחנו עברנו כאן.
עד כמה זה חודר למודעות שלהם.
מה יישאר על מנת להעביר הלאה.

להתבונן בעיניהם של הילדים האלה בכל מסע מחדש.
לראות את ההתרגשות על פניהם.

את הדמעות,

את הכאב,

את ההזדהות.

בשבילי - זה הכל.

אני מתבונן בילדים האלה ושואב מהם כוחות להמשיך לעוד מסע ולעוד מסע...

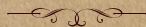
אני מתבונן בילדים האלה

ומרגיש שזה הניצחון שלי.

שלנו..."

אשר אר

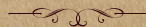

פרולוג

מצבת האיכרון על קבר
האחים בזדונסקה וולה

”אמא, כאן אנחנו נפרדים”, אמרתי.

עמדנו בבית הקברות, אמִי, אחי הקטן גבריאל ואנוכי. מכל הקברים, מצאנו את עצמנו בסמוך לקבר של סבתי יוכבד, כמה סימבולי. ברגע אחד, הבנתי שהגיעה העת להיפרד. אמא התבוננה בי, המבט שלה בעיניים חדר עמוק לתוך עצמותיי הדקיקות. דקר את לבבי. צרם.

איני יודע מאין הגיעה התובנה למוחי.

איני יכול לשחזר מה הביא אותי לומר לה מילים חדות אלו בשעה שאני עומד בסמוך לקברה של סבתי, מילים שהיו גם המילים האחרונות שאמרתי לה. אי פעם. אני רואה את פניה, זוכר כל פרט וכל מבע, שומע את הצרחות סביב. גם היום. כל יום. כאילו לא חלפו מאז למעלה משבעים וחמש שנים.

היה זה בחודש אוגוסט, שנת 1942, שיאה של המלחמה. שניים עשר אלף יהודים חיו בעיר ילדותי זדונסקה וולה אשר בפולין, ארבעת אלפים מהם נשלחו למחנות או נהרגו על ידי הגרמנים מאז פלשו הנאצים לאדמת פולין, ביניהם אבי שמואל הרש ואחי הבכור ברל.

שמונת אלפים היהודים שנשארו, נלקחו לתוך שדה רחב. חיילים גרמנים הסתובבו בין האנשים. תינוקות נקרעו מידי אימותיהן באמצעות לסו (פלצור) שנכרך סביב צווארי התינוקות. הם הושלכו כחפצים לתוך מכוניות משא. מי שהתעלף מהמכות, הושלך אף הוא. שלושה ימים חווינו התעללות, עד שהעבירו אותנו לתוך בית הקברות היהודי ששכן מחוץ לגטו. אורכו היה כשלוש מאות מטרים והוא הוקף חומה גדולה. הגרמנים גירשו אותנו לקצה של בית הקברות, וכל אחד צריך היה ללכת לאורך החומה, בין שתי שורות של חיילים גרמנים. אחי הקטן גבריאל הלך ראשון, אמא מיד אחריו ואני אחריהם. החיילים היו אכזריים, הכו אותנו ללא הרף, כל אחד מהם נתן את ”מתנתו”: הצליפו במקל, בשוט, בעטו בנו במגפיהם. המכות שקיבלתי לא כאבו לי. גופי ספג אותן בדממה. כל מכה שאחי קיבל, כל מכה שחבטה בגופה של אמא, אלו כאבו לי כאילו מישהו חתך בבשר החי שלי.

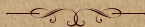
עברנו בערך שני שליש מהחומה כשחייל גרמני תקע מקל לפניי. מתוך אינסטינקט, נעמדתי דום.

"יא דער איס אאך גוט", הוא אמר, "כן, גם זה טוב". והורה לי לפנות שמאלה. אלף ומאתיים איש, ואני ביניהם הופנינו לצד השמאלי. שבעת אלפים האחרים הצטוו להמשיך ישר. אמי יוכבד ואחי גבריאל היו ביניהם.

הגרמנים חילקו לנו מנות לחם בעוד שלקבוצה השנייה נזרקו מנות לחם באוויר. יום ועוד יום נאלצנו לחזות במחזה הזוועה: בעל כורחנו ראינו את בני המשפחות שלנו, החברים, בני העיירה, מתנפלים על מעט האוכל שהושלך לעברם בעוד הגרמנים, בתגובה, זורקים אבנים או יורים עליהם. היה זה היום החמישי של כולנו מחוץ לבית. הרעב היה בלתי נסבל.

בתום יומיים, הוציאו אותנו משטח בית הקברות. הבחנתי באמא ובאחי גבריאל, את עיניהם אני יכול לראות גם כעת. עברנו ברחובות העיירה בדרכנו לתחנת הרכבת. התושבים הפולנים יצאו לרחובות לצפות במתרחש. לא ראיתי צער על פניהם. הלכתי בתוך טור של יהודים, נגרר עם ההמון, כשמול עיניי מרצד מבטה של אמי...

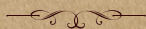

ילדות בזדונסקה וולה

השוק בכיכר הצ'ור

ילדות בזדונסקה וולה

נולדתי בעיירה זדונסקה וולה אשר בפולין בשנת 1928. אחי ברל נולד כשנתיים לפניי. הצלחתי לאתר את תעודת הלידה שלי, אך תעודת הלידה של ברל לא נמצאה בעיירה. לימים, נודע לי כי בשנת 1926 היה גל הגירה מפולין. דודי גבריאל, אח של אמי, סיפר כי הוריי רצו לעזוב את פולין, אך הניסיון לעזוב לא צלח שכן בגבול, בעיירה ליטיטוב, הייתה תקרית שערכה אותם. אחי נולד במהלך ניסיון ההגירה, והוריי נאלצו לחזור על עקבותיהם.

מצבת הסבא על שמי אני קרוי

חמישה אנשים גרנו בבית קטן בן חדר אחד: אבי, שמואל הרש, אמי יוכבד, אחי הגדול ברל, אנוכי אנשל ואחרון הילדים הצעיר ממני בשנתיים, גבריאל. לכולנו שמות יהודיים. כשגבריאל נולד, נערכה חגיגה משפחתית גדולה, הזכורה לי היטב. לביתנו הביאו חבית עם בירה שבה הותקנה משאבה (פומפה). הכיבוד המסורתי היה גרגירי חומוס (ארבעס) ובירה. זו הייתה השמחה היחידה שאני זוכר היטב. את בר המצווה של ברל לא הספקנו לחגוג בשל המלחמה שפרצה.

העיירה בה גדלתי לא הייתה גדולה במיוחד, כשלושים ושניים אלף תושבים, כמעט שליש מהם יהודים.

בתי כנסת, מקוואות, בתי ספר יהודים היו מצויים בה לרוב. תנועות נוער כגון הנוער הציוני, השומר הצעיר, בני עקיבא ומפלגות יהודיות כגון הבונד, מפלגת פועלים יהודית סוציאליסטית.

משפחתה של אמי התגוררה בזלוצ'ב. את הוריה, סבי וסבתי זכיתי לפגוש פעמיים בלבד במהלך חיי. אני זוכר אותם במעומעם שכן הייתי צעיר מאוד.

שם משפחתם היה רובינשטיין, מעבר לכך לא ידעתי עליהם דבר. סבי ראובן, היה מלמד.

הנסיעה אליהם הייתה הפעם היחידה שיצאתי מהעיירה.

בימיה האחרונים, התגוררה סבתי בביתנו, אני זוכר אותה שוכבת בסמוך למכונת התפירה של אבא. סבתא נפטרה בביתנו ונקברה בבית הקברות בזדונסקה וולה.

חוה, אחותה של אמי, גרה בעיירה שלנו. הכרתי אותה היטב, אך את אחיותיה, צירל והינדה, לא הכרתי. אחיה גבריאל נקשר לחיינו לאחר המלחמה.

סבי ראובן

הוריו של אבי, זליג וולף וברכה לבית ברוסט גרו בסמוך לביתנו ולכן, מטבע הדברים, הקשר עמם היה חזק ועמוק יותר, אהבתי אותם מאוד. סבי היה בעל מאפייה ללחם. מעל תנור האפייה היה מעין דרגש עשוי מחימר שספג את חום התנור. תמיד היה שם חמים ונעים. אחיי ואנוכי אהבנו לשבת עליו, לישון או לשחק במקום. הייתה זו הפינה שלנו, הילדים. איש לא הפריע לנו.

מדי צהריים בשעה שלוש התייצב סבי בחצר ה"חדר" שבו למדתי ונתן לי לחמנייה מעשה ידיו. לחמניות טריות, מתקתקות. פינוק משמח באמצע היום. המתנתי לסבא בציפייה מדי יום. גם כשבגרתי ועברתי לבית הספר העממי, הייתי מגיע פחות לחדר, אך כל יום בשעה שלוש המשכתי לבקר בחצר החדר על מנת לקבל את הלחמנייה מסבא. סירבתי לוותר על התענוג...

מלבד המשפחה הקרובה, שגרה סמוך אלינו בעיירה, לא הכרתי את משפחתי. לאבי היה אח בשם יצחק ואחות נוספת, שניהם גרו בסביבתנו. שתי אחיות נוספות שלו - אני לא זכיתי להכיר.

הבית שבו גדלתי היה די קטן, חלק ממנו שימש כבית המלאכה של אבא. השירותים היו בחצר, מים זורמים לא היו שם. תפקידי היה להביא דליים של מים מתוך באר שהייתה במרחק ארבעה בתים מאיתנו. בכל פעם סחבתי עמי שני דליים. כך עשיתי פעמיים ביום. המים שימשו אותנו לרחצה ולבישול.

אבי היה חייט. אמי עזרה לו בעבודות התפירה. בבית המלאכה שבבית עמד שולחן גדול, שנועד לגזירת בדים, ומכונת תפירה. בקצה אחר של החדר עמדו מיטה גדולה וארון גדול. חדר אחד שבו עובדים וישנים גם יחד. כולנו יחד.

הייתי בן חמש כשדודי גבריאל, אחיה של אמי, ואשתו, הגיעו מזלוצ'ב להיפרד מאיתנו לפני שהיגרו לפריז בשנת 1933. לא הבנתי כיצד נמצא עבורם מקום לישון שכן הבית היה צפוף וקטן. כששאלתי, ענו לי שדודי ואשתו ישנו במיטה אחת עם הוריי, אחי הגדול ואני ישנו לרגליהם ואילו אחי הקטן בעריסה. שנים לאחר מכן בנו קיר מעץ אשר חילק את החדר לשניים: המיטה ושולחן האוכל בחדר אחד ובית המלאכה בצד השני. שם היה גם התנור.

אבי נהג לעבוד עבור הגויים: תפר עבורם מכנסיים וז'קטים. הגויים פקדו את ביתנו, אך הזהירו אותנו פן נלשין עליהם שהם קונים מיהודים. "עורל מאבין כל אויס", כלומר "ערל מבין כל אות" הייתה אמירה בידיש השגורה בפינו. משמעותה שיש לשמור על שתיקה, לא לומר דבר, מפני שהגוי מבין הכל. אבא היה חבר במפלגת הבונד, ונהג ללכת לכינוסים ולמפגשים של המפלגה.

הבית התנהל בצניעות רבה, והיה עבורי "מקום בטוח" ושמת. אוכל לא היה חסר מעולם אך הפרוטה לא הייתה מצויה בשפע בכיסנו. ההורים הקפידו על אורח חיים מסורתי, וימי שישי בפרט היו קדושים עבורנו, מנהגים שחדורים בליבי עד היום. בכל יום שישי בבוקר ביקר אבא במספרה ואני הצטרפתי אליו. ישבתי בפינה על הרצפה וראיתי כיצד הספר מגלח את פניו של אבא, בשעה שהוא וחבריו מתדיינים על נושאים שונים ברומו של עולם. הם היו חבורה קבועה של גברים, מעין פרלמנט. אחד הנושאים עליהם דיברו נחרט בזיכרוני, היה זה בשנת 1933, ואנוכי כבן חמש. היטלר עלה לשלטון והאנטישמיות בגרמניה גאתה. החבורה לא ייחסה לכך חשיבות רבה מדי. הם צחקקו בהומור והמשיכו הלאה, לא העלו על דעתם ששנים אחדות אחר כך יחוו הם על בשרם את שחוו יהודי גרמניה. מהמספרה הלכנו יחד לטבול במקווה. המקלחת השבועית. היה זה אירוע טקסי ומיוחד שכן במהלך השבוע לא זכינו למקלחת. חזרנו הביתה, לבשנו בגדים נקיים וחגיגיים וצעדנו לבית הכנסת.

בית הכנסת

את ארוחת שישי בישלה אמא, מטעמי השבת הקבועים שאת טעמם אני יכול לחוש על החך עד היום: רגל קרושה, גפילטע-פיש, מרק עם אטריות, עוף "מכובס" וצימעס. בבית הייתה אווירה של קדושה.

עד היום, עם כניסת השבת, אני מרגיש את אותה האווירה המחזירה אותי במחשבותיי אל בית הוריי. כה חזקה התחושה הזו, עד כי לעתים אני מתמלא מועקה וחש ברע. בני משפחתי יודעים כי בערב שבת אסור להשאיר אותי לבד...

בשבת היינו משכימים בבוקר והולכים כולם יחד לבית הכנסת. עבורי היה זה בעיקר מפגש חברתי בין כל הילדים. לאחר התפילה התכנסנו בביתם של סבא וסבתא ולעתים בביתה של דודתי, אחותה של אמא או של דודי. היינו אוכלים את החמין שאחי ואני הבאנו מהמאפיה של סבא, שם הוא התבשל בתוך התנור הגדול מיום שישי. אהבתי את ימי השבת המשפחתיים שלנו.

לעתים טיילנו בשבת לשדרת עצי הערמונים והאגוזים הקרובה לביתנו. כילד, היה זה עבורי "הטיול הגדול של שבת". לימים, כשביקרתי בעיירה, נוכחתי לגלות שמדובר בשדרה קטנה בת כעשרים עצים, במרחק מאתיים מטרים מהבית...

במציאות שבה גדלתי, השיח בין ההורים לילדים היה מצומצם למדי. ההורים דאגו לצרכים הבסיסיים שלנו כמו אוכל, שינה ולימודים. למימד הרגשי לא ניתנה כמעט כל תשומת לב ולכן ימי השבת והארוחות המשפחתיות היו זמן האיכות המשפחתי היחיד.

ילדותי סבבה סביב הלימודים ותנועת הנוער.

בגיל שלוש התחלתי ללמוד ב"חדר", מהבוקר עד הערב. הושיבו אותי בספסל הראשון, למדנו את שפת הקודש, הכרנו את אותיות הא-ב וכיצד לנקד. הרבי היה עבורנו דמות נערצת, מספר פעמים "זכיתי" להרגיש את כוחו, כשהנחית את הסרגל שלו על כפות ידיי הקטנות. שפת הקודש הייתה שגורה בפני, ידעתי בעל פה את תפילת שמונה עשרה. אמנם לא הכרתי את פירוש כל המילים אך ידעתי לקרוא אותן ולזהותן. הלימודים הקנו לי ידע רב ששימש אותי לימים גם בבגרותי.

אהבתי ללכת לחדר. בהפסקות שיחקנו, כל הילדים יחד בחצר. בבית, לעומת זאת, לא היה לי הרבה מה לעשות. כשגדלתי מעט, נהגתי לברוח ולבלות שעות רבות יותר בסניף תנועת הנוער.

בגיל שבע התחלתי ללמוד בבית ספר עממי, כפי שהיה נהוג בפולין באותה תקופה. מבית הספר הלכתי ישר לחדר, שם למדתי עד הערב. חזרתי הביתה עם רדת החשיכה. שני בתי ספר עממיים היו בעיירה. בראש אחד מהם עמד מנהל (קירובניק בפולנית) ובשני מנהלת (קירובניצ'קה בפולנית). בשניהם למדו גם בנים וגם בנות, איני יודע לשם מה וכיצד נעשתה החלוקה. אני נשלחתי לבית הספר בראשות המנהל.

בבית הספר הייתה שגרה, ובעיקר משמעת חזקה. במהלך השיעור אף ילד לא העז לקום ממקומו. רק בהפסקות יכולנו לצאת ולשחק בחצר. שיחקנו ב"מחבואים" ו"בחמש אבנים" שהיו עשויות מעצמות קטנות. נהגנו לחפור תעלה, להכניס לתוכה אגוזים ולראות כמה אגוזים "יברחו" החוצה תוך כדי הדחיפה שלהם לתעלה. באותו אופן שיחקנו גם עם אבנים. "פלוך" היה משחק נוסף: הנחנו על שתי אבנים קרש, קרש נוסף העמדנו בשיפוע וכשנתנו לו מכה הוא עף למרחק.

השפה המדוברת בבית הספר הייתה פולנית, שפה שאמנם לא דוברת בבית אך הייתה השפה השלטת ברחוב ובשוק. לעיתים התארחו בביתנו גויים ואף הם דיברו פולנית, לכן הכרתי את השפה. בבית דיברנו יידיש, ההורים ידעו פולנית אך מעולם לא לימדו אותנו את השפה.

לימודי הערב בחדר עסקו בפרשת השבוע. היינו קוראים את המשפטים בעברית ומתרגמים אותם לידיש בשלמותם, לכן לא תמיד ידעתי את הפירוש של כל מילה בנפרד.

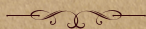
לתנועת הנוער התחלתי ללכת בגיל תשע, כשנתיים לפני שפרצה המלחמה. ההחלטה לאיזו תנועה להשתייך הייתה בעיקר חברתית: לאן הלכו החברים... ההורים לא כיוונו אותנו. אחי הגדול ברל הלך לשומר הצעיר, בת דודתי לבני עקיבא. אני הצטרפתי לנוער הציוני. דיברו אתנו על ארץ ישראל, על הרצל. התמונות שהציגו לנו שם חקוקות בזיכרוני היטב עד היום. הנושא הציוני לא היה בראש מעייניי, גם בבית לא היו שיחות בנושא. נהיית מהמפגש החברתי, מהפעילויות ומהמשחקים בחברותא.

ערב אחד, בגיל עשר בערך, חזרתי מפעילות בתנועת הנוער בשעה 19:00, מורה מבית הספר בשם בולשובה זיהתה אותי ברחוב ודרשה שלמחרת בבוקר אופיע עם הוריי. הם קיבלו נזיפה שכן לא היה זה מקובל שילד בגילי יסתובב לבד בחושך. למעשה, עד היום זהו אחד הזיכרונות הבודדים שיש לי מימי בית הספר העממי.

הייתי בן אחת עשרה כשחיי השתנו בן לילה.
ימי ילדותי נקטעו באחת.
מציאות חדשה נכפתה עלינו.

רוחות מלחמה

רוחות מלחמה

זאת הייתה שיחה נעימה, סמוך לביתו של סבי. חזרנו מאירוע משפחתי, שמחים ונרגשים. אמי, סבתי, סבי, אבי, אחיו ואחיותיו שוחחו ביניהם, בטרם נכנסנו הביתה. איש מהם לא צעק, איש מהם לא שר. ייתכן ודיברו בקול רם, רק מעט גבוה מהרגיל. לפתע הופיע שוטר פולני והחל לצעוק עליהם, עד שזיהה פנים מוכרות לו. היו אלו פניו של דודי יצחק, אדון מכובד בקהילה, בעל הון שבבעלותו מחסנים של עצים ופחם.

"אדון שרצקי", גמגם השוטר וכמעט השתטח על הרצפה כדי לבקש מחילה. אחר כך הוא התרחק מהם, כמטר מהמקום בו עמדו וצעק "יהודים מלוכלכים". שנת 1937 הייתה זו. הפעם הראשונה בה נתקלתי בביטוי של שנאה. שנאת יהודים.

לא הייתי מודע לגילויי אנטישמיות. אם היו, ייתכן והודחקו בזיכרוני, ייתכן והוריי לא חשפו אותם במכוון ומנעו ממני לדעת על מרביתם. אחרי הכל, הייתי ילד צעיר בשנים כשרוחות של שינוי פקדו את פולין ואת המדינות השכנות. ההורים לא שיתפו בכלום ובטח לא בנעשה במדינה. יחד עם זאת, החוקים היו ברורים: אסור היה לי להתרחק לבדי מרחק רב מהבית.

ספטמבר 1939

המתקפה האווירית על העיירה הגיעה במפתיע. איש לא הכין אותנו לכך. מטוסים גרמנים זרקו פצצות לעבר העיירה והעיירות הסמוכות. שדה הקרב הגיע לאזור שלנו ואנשים מעיירות קטנות הסמוכות לגבול החלו להגיע לזדונסקה

וולה. דודה שלי הייתה ביניהם, הלכתי לכיוון רחוב לסקה המרוחק מביתי בכדי לקבל את פניה. אמא פחדה ושלחה את אחי הגדול ברל כדי שיחזיר אותי הביתה. כשמצא אותי, אחז בי וגרר אותי עד שהגענו לשוק, שם השכיב אותי על הארץ והתחיל להרביץ לי מכות. "תחזור הביתה", צעק. לפתע נשמעה אזעקה, ברל ואני הספקנו לרוץ לשער השוק. פיצוץ חזק נשמע. באותו מקום שבו עמדנו כמה דקות קודם לכן נפלה פצצה. צעקות נשמעו מכל עבר. המולה. רצנו הביתה. המלחמה הגיעה אלינו.

תושביה היהודים של העיירה החלו לברוח צפונה לעבר ורשה הבירה, במטרה להתרחק ככל שניתן מהגבול הגרמני. אמא ואבא החליטו להצטרף אל ההמון. כדי להינצל צריך להימלט וכמה שיותר מהר; החלטה משותפת של כל מי שניסה להגן על עצמו, קהילה שלמה בסכנת חיים.

אמא הספיקה לארוז כמה חפצים ובגדים, הכניסה לתוך סדינים ונתנה לכל אחד מאיתנו "חבילה" לסחוב.

איש לא אמר לנו לאן מועדות פנינו, הגרמנים מתקרבים וצריך לברוח. אין פנאי למילים. מכוניות לא היו, גם לא עגלות, נאלצנו לנדוד בדרכים ואני ילד בן אחת עשרה שהוריו תלשו אותו מביתו, מהמקום שפעם היה בטוח עבורו ועכשיו אין לדעת מה צופן לו העתיד.

אזעקה נוספת נשמעה. רצנו בשארית כוחותינו, מחפשים פינה להסתתר. הצטופפנו כולנו מאחורי עץ, יכולנו לשמוע את רעש המטוסים המתקרבים. לפתע... בום!

ואז... דממה. אחי הגדול, שהיה חשוף במעט, חטף כדור בנעל. למרבה המזל הכדור פילח את הנעל ויצר בה חור, אך לא פגע ברגלו. כשנדמה היה שהמטוסים חלפו המשכנו בהליכה מהירה. הגענו למתבן כשכוחות גרמנים השיגו אותנו. ניסינו להסתתר, חבורה גדולה של אנשים, יריות נשמעו מכל עבר. בעל כורחנו נאלצנו לשוב הביתה, אמא, אחיי ואני. אבא המשיך לברוח, אך גם אותו השיגו הגרמנים ולאחר כשבוע או שבועיים הוא חזר הביתה.

האקציות התחילו עם החזרה הביתה

הגרמנים קיבצו את כולנו בשלושה מוקדים: ברחוב סטנשיצקה, שבו גרנו, וברחובות אוגרדובה-יודענגאסה ושטקובסקה. כך נוצר לו גטו צפוף ודחוס, ללא מחסה אמיתי, ללא הגנה, תחת עיניהן הפקוחות של החיילים הגרמנים. למזלנו נשארנו בביתנו. לעת עתה.

באחד הימים הוציאו את כל היהודים לתוך שדה רחב בגטו: מבוגרים, חרדים, חובשי פאות - אלה היו קהל היעד, המטרה המרכזית לפגיעה. החיילים הגרמנים הרביצו, הכו בחוזקה. בסוף אותו יום, עשרה חפים מפשע נתלו ברחוב, לעיני כולם. מספר שבועות לאחר מכן שוב הורו לנו החיילים הגרמנים להתרכז בשדה.

המצבר 1941

צורת הרחף המלאכותי שנתלו צ"י הנאציים בחג הכוריס, 3.3.1942.

הם גזזו את שיער הזקנים, הפאות, הרביצו מכות קשות. איש לא העז למרוד, אנשים היו חרדים לחייהם. עשרה יהודים נוספים נתלו.

זו הייתה דרכם של הגרמנים להשפיל, לרמוס את כבודנו ואת כבודם של המכובדים. כל חטאם של העשרים האלה היה שהיו אלה בין מכובדי הקהילה, בעלי השפעה.

האקציה השלישית לא איחרה להגיע. הפעם הקורבנות היו הגברים. הוציאו אותם מהגטו וריכזו אותם במבנה גדול ורחב ידיים במרכז השוק. חנויות רבות עיטרו את השוק מסביב ובמרכז הייתה חצר גדולה.

שלושה ימים הוחזקו הגברים בחצר, הוכו והושפלו, פאותיהם וזקניהם נגזזו. הצעירים שבהם, ואבי ביניהם, נשלחו לבית סוהר בעיירה הסמוכה שרדז, העיירה שעל שמה ניתן לנו שם המשפחה, שרצקי. מרביתם לא זכו לחזור לבתיהם. התגעגעי לאבא. ברחתי מהגטו כדי לראות אותו. הייתי ילד בלונדיני, כחול עיניים, נראיתי כ"שייגעץ" (גוי) ולכן לא חששתי שיזהו אותי. מצאתי פרצה, דרך לברוח. צדו הפנימי של רחוב שרצקה היה שייך לגטו, אך בצדו החיצוני גרו גרמנים, תושבי פולין שנהגו לעתים להשאיר את השער פתוח. דרכו הצלחתי להתגנב החוצה פעמים רבות, בין השאר כדי להבריח תפוחי אדמה ומזון נוסף. הדרך לבית הסוהר לא הייתה מוכרת לי, הרי מעולם לא התרחקתי מביתי. הסתובבתי ברחובות, שאלתי אנשים, הכרתי את רחוב שרצקה, וההיגיון אמר לי שהדרכים קרובות אחת לשנייה. גיליתי כי ישנה כרכרה שמובילה לשם. קפצתי עליה והתיישבתי על צידה האחורי. בכל פעם שהעגלון הצליף עם השוט אחורנית, הוא פגע בפניי. לא הרגשתי את הכאב. הגעתי לבית הסוהר כשפניי חבולות אך זכיתי לראות את אבא. התחבקנו. התרגשתי. הייתי חייב להגיע ולראות את אבא. לא הבנתי את משמעות הסכנה, ייתכן שגם אם הייתי מבין, זה היה חזק ממני. כילד, המונח מוות אינו ממשי. בתמימותך, אתה חושב שאם תיתפס, לכל היותר תיענש, במקרה הרע יכו אותך. חזרתי הביתה ברגל, מסע של ארבעה עשר קילומטרים. בקלי קלות...

יהודי ה'ציר ב'ז'ב'ר'ת כ'כ'י'ה

לאחר כמה שבועות אבא שוחרר מבית הסוהר ושב הביתה. באקציה הבאה, הגברים נלקחו שוב לשוק, רבים מהם נשלחו למחנה, כך גם אבא. מאז לא פגשתי בו יותר מעולם.

אחי הגדול ברל יצא לעבודה מחוץ לגטו. פרנסת המשפחה הייתה מוטלת עתה על כתפיו. התשלום שקיבל עבור עבודתו היה מועט, ולא הספיק לקיומנו. בניסיון לעזור למשפחתי, מצאתי גם אני דרך להרוויח כמה גרושים. אספתי בדלי סיגריות שאנשים זרקו, רוקנתי מהם את מעט הטבק שנשאר ומילאתי מחדש סיגריות אותן מכרתי. זו הייתה דרכנו להתקיים, לשרוד.

בכל יום התקיימו אקציות. חוסר הוודאות היה בלתי נסבל. לא ידענו מה הולך לקרות. הגרמנים לא הרפו ובאקציה הבאה נלקחו הגברים אל השוק, משם שלחו אותם למחנה עבודה. ברל, בן שלוש עשרה, היה ביניהם. מה יהא עלינו עכשיו? איך נשיג כסף?

החלטתי לנסות לצאת במקום ברל לעבודה, אך חששתי שלא יתנו לי לצאת מהגטו בגלל גילי הצעיר.

בשעה 04:30 לפנות בוקר התייצבתי למסדר היוצאים לעבודה. הגרמנים סידרו את הגברים בחמישיות. בחסות החשכה הצלחתי להשתחל לאחת השורות ולצאת עם הגברים מהגטו. ברל עבד באתר בנייה למבנים טרומיים עבור אוקראינים, שהגיעו לפולין כדי לעזור לגרמנים לפגוע ביהודים. הודעתי לממונים שברל חולה ושהגעתו כדי להחליף אותו. לא סיפרתי שנשלח למחנה.

למרות הקושי הפיזי, עשיתי עבודה טובה והוכחתי את עצמי כפועל רציני. זכיתי באהדתם של הממונים עליי וביקשתי שיכירו בי בזכות עצמי, כאנשל שרצקי ולא כמחליפו הזמני של ברל. התקבלתי, אך מיד העבירו אותי לתפקיד אחר שאמור היה להיות קל יותר.

בפועל המציאות הייתה נעימה פחות. נאלצתי לעבוד בחפירת יסודות. עבדנו בגשם, בקור אימים, בכפור, לא היה דבר שהגן על גופנו מתנאי מזג האוויר הקשים ומאימת האוקראינים. הם השגיחו עלינו היטב, ונהגו לעבור מאחד לשני ולהכות אותנו במקל. אחד האוקראינים היכה אותי כעשר פעמים. בשלב מסוים לא יכולתי לשאת את הכאב וברחתי ממנו. כשניסיתי לחזור לעבוד, הוא מצא אותי והכה אותי שוב. מיהרתי

הביתה. ההליכה ארכה כשבעה ק"מ והייתה קשה, לא בשל העייפות והמרחק, כי אם בשל העובדה שכיסיי היו כבדים. הצלחתי להבריח בתוכם מספר ק"ג של תפוחי אדמה וקמח שקניתי מהפולנים אשר עבדו יחד איתי במחנה. הכמויות שהבאתי עמי היו גדולות יותר ממה שהיינו מסוגלים לצרוך, מה שאפשר לאמי למכור חלק מהסחורה לשכנים. חשתי מחויב לעשות הכל כדי שלאמא ולגבריאאל יהיה מה לאכול...

כפי שסיפרתי, ימים אחדים אחר כך מצאנו את עצמנו בבית הקברות, בסמוך לקברה של סבתא.

הפעם נקראנו כולנו לאקציה - אמא, גבריאאל ואני. אבא וברל היו כבר הרחק מאיתנו. בסלקציה מהירה נשלחתי אני לצד אחד של בית הקברות, אמא וגבריאאל נותרו מאחור. מכאן ואילך הייתי רק עם עצמי.

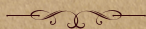
אנשל. בן אחת עשרה. האמנם בן אחת עשרה?
הרי זה גיל שבו ילדים בעיקר משחקים...

גירוש יהודי סלונסקה וולזה, אוגוסט 1942

גטו לודז'

מלחמת קיום מיום ליום

גטו לודז': מלחמת קיום מיום ליום

בבית הקברות היהודי שהינו מספר ימים עד אשר הורו לנו הגרמנים להסתדר בשורה ארוכה.

צעדנו לאורך כל רחובות העיר, לכיוון תחנת הרכבת. עברנו את השוק, שם עמדו תושבי העיירה. אני זוכר את מבטיהם. איני יכול לומר שחשתי עצבות בפניהם. הוכנסנו לתוך קרונות של בהמות, פנינו לעבר גטו לודז'. מרחק של ארבעים ושמונה ק"מ בלבד בחמישה ימים של נסיעה מתישה. החלונות היו סגורים. מחנק נוראי, אנשים דורכים אחד על השני. דחוס וצפוף, ללא מקום לתזוזה, כל אחד מנסה למצוא לעצמו פיסת אוויר לנשימה. ישבתי מכורבל בתוך עצמי. ידעתי שאם אנסה לשכב ידרכו עליי. אלו שגופם לא עמד במעמסה קרסו ומתו.

הייתי צריך, כמו כולם, לעשות את צרכיי אך לא עלה בדעתי לעשות זאת בקרון, למרות שהרגשתי שאיני יכול לשאת עוד את הלחץ בבטני ובגופי.

הדלת נפתחה. סוף סוף. מעט אוויר.

"אנשל, קפוף", אמר לי שוטר יהודי שהיה בקרון והכיר אותי.

ירדתי למטה, מולי עמד חייל גרמני.

"למה ירדת?", שאל.

"שוטר יהודי נתן לי רשות ללכת לעשות את הצרכים שלי".

החייל הפנה אותי לקיר, החל יורה לעברי מספר יריות. הכדורים שרקו סביבי ואני התפללתי בלבי שכדור אחד יפגע בי והסיוט יסתיים. מישהו כנראה שמר עליי

מלמעלה, אין לי דרך אחרת להסביר מדוע כל הכדורים החטיאו את המטרה.

החייל הגרמני עצר והיסס לכמה שניות. הוא הצמיד את האקדח לצווארי, רגעים שהיו עבורי כנצח. לא היה אכפת לי למות, רק רציתי שהכל ייגמר. תן כבר את הלחיצה, אמרתי לעצמי.

"היה לך מזל", אמר לי החייל בבזז, "תעלה על הקרון ותרד אחרון", פקד.

עשיתי כדבריו, לא העזתי להמרות את פיו.

הכניסו אותנו לתוך גטו לודז'.
אני לבד, ילד בן אחת עשרה, אשר מעולם לפני כן לא עזב את הבית, מלבד לביקור
קצר אצל סבא.
התרחקתי מספר מטרים מהשער ונשארתי לעמוד, תוהה.
מה לעשות עכשיו?
לא ידעתי מה מותר ומה אסור.
מי נגד מי.

השעות נקפו, איני יודע כמה. משלב זה ולאורך שנות המלחמה, מושג הזמן איבד
את משמעותו עבורי. כנראה שהתאבנתי או שאיבדתי את ההכרה לזמן מה.
התעוררתי לתוך החשיכה. שמתי לב שאני עומד ליד בית, נכנסתי אליו, התיישבתי
על המדרגות, מנמנם לסירוגין, כך עד שעלה הבוקר.
יצאתי החוצה והתקדמתי לאט, כל צעד לוהה בהיסוס ובפחד. הסתכלתי סביבי,
בדקתי שוב ושוב שאיש אינו רודף אחריי.

היום עבר והחשיכה שוב החלה לרדת. נכנסתי לחדר המדרגות. חשתי את בטני
"צועקת". מצאתי את עצמי ליד גבעה של זבל, אנשים נוברים בתוכה, תרים אחר
פירורים שישביעו את רעבונם. הצטרפתי אליהם והצלחתי לשים משהו בתוך הפה.
הייתי ליד אנשים והייתה בכך מעין הקלה, אושר רגעי. מנחם אפילו יותר מהאוכל.
הם היו זרים, אך נוכחותם גרמה לי לחוש במקום מבטחים.

באחד הימים, שמעתי כמה אנשים בגבעת הזבל משוחחים על כך שבבית החרושת לנעלי קש שבגטו יש צורך בפועלים. החלטתי לנסות את מזלי והתקבלתי לעבודה כסבל. היה עליי לפרוק ולהעמיס משאיות קש או מזון שהגיע למטבח. תפוחי אדמה למשל. עבודה פיזית, קשה. בני משפחת דסא היו אחראים על המלאכה, הם ניהלו את הכל ביד רמה. כשפורקים מזון נופלים בדרך כלל מני פריטים והם, שהיו גדולי גוף, עקבו בעיניים פקוחות אחר המתרחש. למזלי, הם התחשבו בעבודה שהייתי ילד צעיר ולא העמיסו עליי עבודה קשה מדי.

בתמורה זכיתי במנת מרק יומית ובמנת מזון שבועית שקיבל כל מי שעבד בגטו. מעט קמח, מעט שמן, סוכר וחתיתת לחם. מצאתי מזוודה קטנה שבתוכה נעלתי את המצרכים היקרים מפז.

ילדים צובדים בבית
החרושת לנעלי קש בגטו
(התמונות באדיבות יד ושם)

בבית החרושת פגשתי בחור שאפשר לי לגור בחדרו, יחד עם שני שותפים נוספים. באחד הימים, בשובי מהעבודה, ניסיתי לפתוח את המזוודה ולא הצלחתי. לקחתי אותה למנעולן שינסה לפתוח אותה - בעדינות כמובן, כדי שלא לשפוך חלילה את מעט השמן שבה - אלא שאז חשכו עיניי. המזוודה הייתה ריקה. גנבו לי את האוכל. בשבוע הקרוב אצטרך להסתפק במנת המרק היומית.

האוקראינים בג'אז'ר

לא הייתה זו הפעם היחידה שבה גנבו את האוכל שלי. התיידדתי בבית החרושת עם אישה מבוגרת, שבמידה רבה הייתה לי לאוזן קשבת. סיפרתי לה שגונבים לי את מנת המזון השבועית. "לי יש דירה גדולה, אני גרה רק עם בעלי, אין לי ילדים, בוא תגור איתנו, תהיה ילד שלנו", הציעה. שמחתי על ההצעה ונתתי לאישה את תלושי האוכל שלי. עד מהרה גיליתי שוב שבמלחמת הקיום החזקים מנצחים. בכל ערב, כשחזרנו מהעבודה, ישבנו לארוחה משותפת. האישה ישבה בצד אחד של השולחן, בעלה בצד השני. אני קיבלתי קצת מים. מזון לא זכיתי לקבל. כך מדי ערב. לאחר זמן מה עזבתי את הדירה ונכנסתי לחדר קטן שמצאתי בגטו. לבדי. כאן איש לא ייטול ממני את מזוני.

באחד הימים סבלתי מכאב שיניים. אחד העובדים במפעל אמר לי שהוא רופא שיניים והציע את עזרתו. הלכתי אתו לביתו והוא עשה לי סתימה בשן. שנים ארוכות לא הצליחו כמה רופאי שיניים בארץ להוציא מפי את הסתימה ההיא...

חליתי

מחלת הטיפוס הפילה חללים רבים. תרופות לא היו. גם לא תנאים הגייניים סבירים. לא יכולתי לעמוד על רגליי ובוודאי שלא ללכת. כדי להגיע ממקום למקום התקדמתי על ארבע, כמו כלב. הייתי מוכרח ללכת לעבודה, אחרת לא יכולתי לקבל את מנת המזון השבועית.

בעבודה רוב היום שכבתי על ספסל, התחשבו בי ונתנו לי לשכב. עד היום אני רואה מול עיניי את אותו ספסל, עליו שכבתי במשך שעות, כשגופי רפה וכוחותיי דלים. הייתה לי בעיה. ברחוב המרכזי של הגטו, עברה רכבת חשמלית. יהודי שהיה צריך

יהודים על הגשר מצד הרוב באייירסקה, שחיבר בין שנייט משלושת חלקיו של גטו לודז'.

לעבור מצד אחד של הכביש לצד השני היה צריך לעבור מעל גשר. משני צדי הגשר עמדו בקביעות חיילים גרמנים. אני גרתי בצד אחד של הגשר, בית החרושת היה בצד השני שלו, ובכל יום הייתי צריך לחצות את הגשר.

ידעתי שמי שאינו כשיר לעבודה יכול בקלות למצוא את מותו. ידעתי שאנשים נעלמים. הבנתי שאסור שהגרמנים יראו אותי הולך על ארבע. יצאתי לעבודה בחושך וחזרתי לחדרי אחרי שהחשיך.

לא יכולתי להכניס דבר לפי. כשהתאוששתי מעט, ביקשתי את מנת המרק היומית. מזון מחייה. לא יודע כמה ימים המשכתי כך, עד שיכולתי לשוב ולעמוד על רגליי. הייתי כולי שלד ועצמות. ובכל זאת יכולתי לחזור לחיים.

לימים, בגיל מבוגר הרבה יותר, עברתי ניתוח בקיבה להסרת גידול סרטני. אחת עשרה שעות נמשך הניתוח, הרבה מעבר לצפוי. כשהרופא יצא מחדר הניתוח, שאלה אותו חיה אשתי, מדוע הניתוח ארך כל כך הרבה שעות. הרופא אמר שהוא

נאלץ לכרות את הטחול משום שהיה נפוח ודבוק. "לפני הרבה שנים הוא חלה כנראה בטיפוס", אמר לה. הבנתי, לראשונה בחיי, שבאותם ימים בגטו, הצליח גופי להתגבר באופן עצמאי, ללא תרופות וללא מזון כמעט, על מחלת הטיפוס.

יהודים חוצים
רחוב ארי בגטו לודז'

כשנתיים ימים הייתי בגטו לודז'. התקופה הקשה והחשוכה בחיי. אפילו ימיי באושוויץ היו קלים יותר. כשאני מספר על כך, אנשים אינם מבינים הכיצד. קיימתי את גופי ממנות קטנות של מזון, בגדים לא זוכר שהחלפתי. מדי פעם שטפתי את פניי במים שסחבתי בתוך דלי או קערה, על מקלחת לא העזתי אפילו לחשוב.

מהחדר או מחדר המדרגות אל בית החרושת ובחזרה. יום יום. שני רחובות בלבד הכרתי בגטו. רחוב פיבזנה מס' 5 בו גרתי ורחוב מריצ'ינסקה שבו היה בית החרושת.

הייתי בודד. כמעט שלא החלפתי מילה עם אנשים. אבן בודדת, כך אני מגדיר את עצמי בימים ההם של המלחמה.

הראש שלי היה ריק ממחשבות. ריק מחלומות. לא היה בו איש מלבדי. אפילו אמא ואבא לא היו בו. איך אני עובר את היום, את הרגע, את השעה, רק במחשבה אחת עסקתי. במין אוטומט. עוד יום שעבר היה עוד יום שבו ניצחתי.

היום, נדמה לי שהייתה זו דרכי לשרוד. העובדה שלא חשבתי על שום דבר הייתה למעשה יתרון, מפני שכל המאוויים שלי היו לעבור את היום. מתוך רצון עז לחיות.

הגרמנים החלו לחסל את גטו לודז'.

רכבות עמוסות יהודים עזבו מדי יום את הגטו.

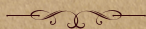
מנהל בית החרושת לקח אותי תחת חסותו, ביקש ממני ומעוד כמה יהודים לעזור לו לבנות חומה מנעליים, שמאחוריה אפשר יהיה להסתתר. לא הספקנו לבנות את החומה. הגרמנים שלחו גם אותנו אל תחנת הרכבת. לאושוויץ-בירקנאו.

באותם ימים, השמות הללו לא אמרו לי הרבה...

ג'וזף יהודים מגטו לודז' בקרונות ביקר

מחנה אושוויץ בירקנאו אחי שומר עליי

מחנה אושוויץ-בירקנאו: אחי שומר עליי

אף פעם לא נסעתי ברכבת. עד שפרצה המלחמה... את הדרך לגטו לודז' עשינו בידיים ריקות. כשיצאנו מהבית לא שיערנו שלא נחזור אליו. כשיצאנו מגטו לודז' היינו זה מכבר למודי ניסיון. האנשים הגיעו מצוידים במזוודות ובהן בעיקר אוכל. מעט האוכל שהצליחו לאגור בגטו. "נסיעת לוקסוס", כך אני מגדיר את הנסיעה מגטו לודז' לאושוויץ-בירקנאו. הפעם רכבות המסע נסעו מהר יותר מאשר בנסיעה הקשה לגטו לודז'. ה"לוקסוס" לא נמשך לאורך זמן...

בואך אושוויץ

דלתות הרכבת נפתחו בחופזה, צעקות רמות נשמעו מכל עבר. דחקו בנו לרוץ מהר, בין שתי שורות של חיילים גרמנים. כל חייל נידב את ה"מתנה" שלו, בין אם בעזרת שוט או מקל, בין אם בבעיטה במגפיים. בסוף השורה עמד הרופא המפורסם, ד"ר יוזף מנגלה.

ידו הייתה בתוך הז'קט, בוהן אכזרית הציצה ממנה. נעה ימינה ושמאלה, שמאלה וימינה, חורצת גורלות.

מי לחיים ומי למוות.

שוב שפר עליי גורלי. מבלי להבין לאן פניי מועדות נשלחתי למחנה. לצד של ה"חיים". בינתיים.

לפני הכניסה למחנה, טקס משפיל.

השלנו מעלינו את כל בגדינו, עמדנו עירומים כביום היוולדנו.

השיער כולו נגזז. מכל מקום אפשרי בגוף.

עירומים צריכים היינו לרוץ מהר אל ההר, הר של בגדים.

לתפוס חולצה, וחלילה שמישהו לא יעז לקחת שתיים.

לתפוס מכנסיים.

לתפוס שתי נעליים.

"מהר, מהר", צורחים החיילים ומפליאים במקלותיהם וברוביהם.

האם לקחתי שתי נעליים זהות או שמא כל נעל שייכת לזוג אחר?

לא חשוב. אין זמן לבדוק.

התמהמהות משמעותה עוד כמה מכות רובה על הגוף השדוף. החשוף.

מחנה אושוויץ-בירקנאו היה בנוי מחנות. כל שתי שורות של צריפים נקראו מחנה:

A, B, C, D, E, בית חולים, מחנה ניסויים וקרמטוריום - משרפה.

נשלחתי למחנה E, בלוק מספר ארבע.

במשך היום אסור היה לשהות בתוך הבלוק, רק בחוץ.

הקור היה עז. עמדנו בקבוצות. מי שהיה לו כוח, נעמד באמצע השורה כדי שיוכל

לקבל חום מהאחרים. כילד, נדחפתי החוצה רוב הזמן.

יום אחד, בשעה שעמדתי בחוץ, הופיע אדם שהציג עצמו בשם יעקב וינשטיין.
"אנשל, אתה פה? אחיך ברל נמצא פה, במחנה."
ברל שמע מאנשי העיירה שלנו שהגיעו לאושוויץ שאני ניצלתי מחיסול הגטו
ושנשלחתי לגטו לודז'. ידוע היה שכל יהודי לודז' מגיעים לאושוויץ וברל חיכה לי.

ניגשנו לגדר. יעקב החל לצעוק "ברל, ברל".
מישהו יצא מהצד השני ואמר "ברל בעבודה, יחזור רק בערב".
הלכנו חזרה לעבר בלוק מספר ארבע. שמתי לב שמשהו מתרחש שם.
מפקד.

רצתי והצטרפתי אל אחת השורות.
הוציאו אותנו, הילדים מהשורות ולקחו אותנו לבלוק מספר עשרים ושתיים.
כל מי שנכנס לבלוק קיבל מנת לחם ביד. הדלת נסגרה. הגרמנים לא רצו שנתערבב
עם הילדים שהיו בחוץ ולא קיבלו את מנת הלחם עדיין, פן מישהו ייקח לעצמו
שתי מנות לחם.

הייתי סגור בתוך הבלוק, אבל רציתי ללכת לראות את ברל.
מה אני עושה עכשיו?

ניגשתי לאחד ה"בלוקאלסטרים", כך כונו האחראים על הבלוק. הם היו על פי רוב אסירים פוליטיים, פולנים או גרמנים, גדולי גוף. הם לא היססו להשתמש בכוחם הפיזי ולעתים היו מאוד אלימים כלפי היהודים.

ביקשתי ללכת לשירותים שהיו ממוקמים מחוץ לבלוק. בלוק אחד של שירותים שימש את אסירי המחנה כולו. כעירבון, לקח ממני הבלוקאלסטר את מנת הלחם. "אוי ואבוי לך אם לא תחזור מהר", צעק לעברי.

רצתי ליעקב וינשטיין וסיפרתי לו שאני סגור בתוך הבלוק. "איכשהו הצלחתי לצאת", אמרתי, "אני לא יודע אם אצליח לצאת שוב בערב".

רצתי במהירות חזרה לבלוק. את מנת הלחם כבר לא הסכים הבלוקאלסטר להחזיר לי. בערב הכניסו את כל הילדים לתוך הבלוק. אלף מאתיים ילדים.

שכבנו כולנו על הרצפה. האחד עם הראש מופנה לכיוון אחר, לידו אחר עם הרגליים לאותו הכיוון, כך שורות. צעקות. אי סדר. אלף מאתיים ילדים בבלוק צפוף אחד. הבלוקאלסטרים רצו מעלינו והרביצו עם מקל. העובדה שהם דורכים עלינו ומכאיבים לנו לא הפריעה להם. נהפוך הוא. בניסיונם ליצור שקט נגרמה מהומה רבה יותר. היה נדמה לי ששמעתי מישהו קורא בשמי: "אנשל שרצקי, אנשל שרצקי". הרעש והמהומה גרמו לי להאמין שאני מדמיין.

בשעה 04:30, שעת ההשכמה, הבנתי שלא דמיינתי. ליד הדלת עמד יעקב וינשטיין. "אתה יודע מה היה פה אתמול בערב?", שאל. "כל המחנה עמד על הרגליים. אחיך רצה לעבור דרך כולם. צעקו 'אנשל שרצקי', 'אנשל שרצקי'. אחיך רצה לעבור דרך הגדר החשמלית כדי לחפש אותך".

יעקב לקח אותי לגדר החשמלית. ברל כבר עמד בצדה השני. הוא לא זיהה אותי. "אנשל, זה אתה?".

נראיתי כמו שלד עצמות, הוא היה שמן. ברל נכנס לצריף שלו, לקח לחם ונקניק וזרק לעברי. "בשעה 07:00 אגיע לעבוד אצלכם במחנה", הבטיח. וקיים.

הסתובבתי עם ברל מצריף לצריף, הוא הכיר לי את כל ה"אנשים החשובים", כלומר את האחראים על הבלוקים, ואת האנשים שעבדו בחוץ והיו ממונים על העבודה.

הם דחפו לי אוכל ליד כשראו איך אני נראה. הסתובבנו כך במשך יום שלם. עם ערב חזר ברל למחנה שלו. המפגש עם ברל הותיר אותי אדיש למדי. ממש כשם שהאירועים הקשים "עברו לידי", כך גם המפגש עם ברל לא לוה בהתרגשות מיוחדת. כאילו משהו בלב פשוט נאטם.

ברל הגיע לאושוויץ בשנת 1942. הוא זכה למעמד משום שהצליח לשרוד. באותה תקופה, כל מי שהגיע ושהה במחנה כשנתיים-שלוש ונשאר בחיים, זכה למעמד. ברל עבד במחנה הנשים. הוא הבריח אוכל, מסר דרישות שלום מנשים לגברים ומהגברים לנשים. מסתבר שמסחר של ממש התנהל במחנות מאחורי הקלעים. בתמורה קיבל אוכל ופריטים נוספים כמו זהב ויהלומים בהם סחר. האנשים שפינו את הקרונות שבהם הגיעו היהודים למחנה מצאו לא אחת פריטים יקרי ערך. כמובן שהיה עליהם למסור אותם לגרמנים, אך היו שהעזו ולקחו אותם לעצמם על מנת להיטיב את תנאיהם. זו הייתה מעין בורסה של עבודה. כך החל ברל להכיר אנשים ולדאוג לעצמו ובהמשך גם לי. אני משוכנע שלא הייתי שורד את אושוויץ לולא היה דואג לי. לאורך כל תקופת שהותי במחנה נפגשנו בסך הכל פעמיים-שלוש, אבל מהיום שנפגשנו הוא דאג לי באמצעות החברים שלו.

מרבית הימים שלי בבלוק עשרים ושתיים עברו עליי בשוטטות במחנה, ימים אחדים נשלחתי לעבודה. השתדלתי שלא להיתקל בשומרים הגרמנים ובקאפואים. המפגש עמם עלול היה להסתיים, במקרה הטוב, במכות...

העגלות היו כלי התחבורה היחיד איתו אפשר היה להתנייד בתוך המחנה. השתמשו בהן להובלת גוויות, סחורה, אוכל. מי שעבד עם העגלות היה בר מזל, ואני הייתי כזה. כך, כשהובלנו אוכל, יכולנו למצוא בעגלה קליפה של ירק כלשהו ואם בטעות היה נשפך משהו מהחביות יכולנו ללקק ולהשביע רעבוננו. החלק הנעים פחות היה איסוף הגוויות. היינו עוברים בין הצרפים לאחר המסדר, מעמיסים את הגוויות על העגלה ומובילים אותן אל מחוץ למחנה. זה לא עשה לי כלום. זו הייתה מלחמת קיום.

הרצון לחיות אפשר לי להתגבר. תעצומות נפש שלא הייתי מודע להן בימים ההם דחפו אותי להמשיך, לא לקחת את הדברים לעומק, להמשיך לחיות איתם. מעין

מנגנון הגנה, איך אני עובר את היום. ייתכן ואילו הייתי חושב על מה שמצפה לי הייתי מבין שאין טעם לחיות ואז כל שהיה עליי לעשות זה להתקרב לגדר החשמלית ולשים את ידיי על חוטי החשמל...

הגרמנים לא אהבו את המתאבדים, משום שהם גרמו להפסקות חשמל. מרביתם לא היו יהודים. כשגילו מתאבדים, הענישו את שאר האסירים. פעם הגרמנים סגרו תושבי כפר שלם באושוויץ משום שאנשיו התקוממו נגד מדיניות הגרמנים. למחרת בבוקר, כל אנשי הכפר התאבדו באמצעות חוטי החשמל, שנראו כמו חבלי כביסה.

מספר ימים לאחר פגישתי עם ברל הגיע המפקד האחראי על הבלוק, עבר מילד לילד ושאל "מי רוצה לעבוד בתפוחי אדמה?"

מתוך אלף מאתיים ילדים, שניים לא רצו. האחד היה ילד חולה, השני הייתי אני. "למה אני צריך ללכת לעבוד?", הרהרתי. "יש לי די אוכל כל עוד אני בקרבת אחי ולמה שאתרחק ממנו?"

אלף מאה תשעים ושמונה הילדים נשלחו לתאי הגזים ולקרמטוריום. תפוחי אדמה לא היו שם...

אני נשארתי. מי שומר עליי?

לא חלפו ימים רבים ושוב מילאו אלף מאתיים ילדים חדשים את הצריפים. בוקר אחד, בשעת המסדר, קראו האחראים על הבלוק לאחד הילדים, שהיה גבוה מכולם. הם העמידו אותו בצמוד לקיר, הצמידו קרש מעל ראשו וקיבעו אותו לקיר בעזרת מסמר. מטר ושבעים היה גובהו של אותו ילד.

אחד-אחד התבקשו הילדים לעבור מתחת לקרש. רק מי שהיה בגובה הזה, יכול היה להישאר בחיים. מלבד אותו הילד, אף אחד לא היה. ושוב עושים את הדרך אל תאי הגזים אלף מאה תשעים ושמונה ילדים. ושוב אני הניצול היחידי כמעט, הפעם בזכות חברים של אחי שמצאו לי מקום מסתור עד יעבור זעם.

לא אחת אני חושב על אותם אירועים, בהם מרחק של פסיעה היה ביני ובין המוות. איך זה שנותרתי בחיים?

הרי לא ברחתי, אני לא אדם דתי, ובכל זאת, נדמה כאילו יד עליונה הייתה שם. שמרה עליי. אין לי גם דרך אחרת להסביר איך ניצלתי.

יום אחד הגיע אליי אסיר פוליטי גרמני. "אנשל, אני חבר של אחיך ברל, הגעתי לקחת אותך לעבודה מחוץ למחנה".

היום אני מניח כי אותו אסיר היה בקשר מסחרי עם אחי, ובזכות הקשר הזה זכיתי בעבודה. זכיתי גם במספר על היד, שהפך לתעודת הביטוח שלי. כשהייתה סלקציה, הצגתי לגרמנים את המספר שעל ידי, שהבטיח שאשאר בחיים, לפחות עד הסלקציה הבאה. מי שלא היה לו מספר על היד נחשב לאסיר זמני, וימיו באושוויץ היו קצובים.

התחלתי לעבוד במפעל להתכת מתכות, במרחק כחמישה ק"מ מהמחנה. תפקידי הרשמי היה לפרק ברגים מחלקי מטוסים שבורים או חלקי מכוניות שיכולים להיות שמישים, אבל הרי זו לא הייתה הסיבה שבגינה סידר לי האסיר הגרמני עבודה.

הילדים באושוויץ שימשו כוח עזר משמעותי במסחר שהתנהל מאחורי הקלעים. היה לי מעיל גדול שהכיל תאים רבים, בתוכם הטמנתי בקבוקי וודקה וחפיסות של סיגריות. הגרמני, שעבד אף הוא במפעל, נתן לי מדי יום אספקה וקיבל ממני בחזרה את הפריטים יקרי הערך כששבנו למחנה. הגרמנים נמנעו מלערוך חיפושים על הילדים, לכן ה"סוחרים" המקומיים השתמשו בהם כבלדרים.

לא פחדתי להיתפס. לא פחדתי מכלום. לעתים קרובות, כשכוחות צבא בנות הברית התקיפו מן האוויר את האזור, נשמעו אזעקות. אם היה זה בשעה שהיינו בדרכנו חזרה מהעבודה, היינו צריכים להישאר לעמוד על הכביש, כפופים, עם הידיים למעלה. הגרמנים ברחו למקום מקלט.

יום אחד הייתה אזעקה ונאלצנו להתעכב במשך כמה שעות עד אשר יכולנו לשוב למחנה. בבלוק שלי חיכו רק לי. הייתי היחיד שיצא לעבודה. עד שאחרון האסירים לא נכנס לבלוק, לא נכנסו החיילים הגרמנים לבדוק אותו. "תתפשט", הורה לי חייל גרמני. הורדתי בזירות את המעיל. כל מחשבותיי היו נתונות לארבע חפיסות הסיגריות שבתוכו. עמדתי עירום.

שלושים וחמש הצלפות שוט.

לא הרגשתי כלום.

העיקר שלא בדקו את המעיל.

אם היו מגלים את הסיגריות, לא היה לי סיכוי.
בפעם אחרת קיבלתי ארבעים מכות. הפעם ציוו עליי להסיט את המעיל, לא הייתי
צריך להתפשט. בכיסי המעיל נחו ארבעה בקבוקי וודקה.
רק עליהם חשבת.
גם את ארבעים המכות האלה לא הרגשתי.
בקבוקי הוודקה נותרו שלמים.
הוודקה והסיגריות היו החיים. שמרתי עליהם מכל משמר.
ביקשתי חיים.

לפעמים הייתי נפגש באחד הבלוקים עם האסיר הגרמני ועם כמה מחבריו, ילדים
ששימשו כמבריחים כמוני. היינו משחקים עם הסיגריות. זרקנו אותן על משטח,
כמו במשחק דוקים. אם סיגריה אחת הייתה נוחתת על אחרת, הזורק היה מרווית.
תוך כדי משחק הטבק היה לעתים מתפזר, והיו ילדים שנהגו לעשן אותו. אני נתתי
את הטבק כמתנה.

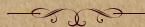
האסיר הגרמני שעזר לי לא החליף אותי מילה. בשלב כלשהו ישנו באותו צריף, הוא
על דרגש של שני אנשים ואני עם עוד שבעה אנשים באותו הדרגש.
ברל כבר לא היה במחנה. הוא נשלח למחנה עבודה באזור פוזנן. האנשים ששלח
לשמור עליי עשו את מלאכתם נאמנה.

הייתי בודד, אבל היה לי אוכל ולא חסר לי דבר. כשאני מספר לאנשים שבאושוויץ
היה לי טוב הם צוחקים במבוכה. הכל יחסי בחיים...

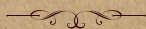
סוף 1944.

מטוסי כוחות הברית הטילו פצצות באזור מחנה אושוויץ-בירקנאו.
הסתכלנו לשמיים. קיוונו לראות את הפצצות נופלות בשטח המחנה.
ביקשנו שהן יפגעו בגרמנים, במשרפות.
זה לא קרה.
כשהתחלנו לשמוע את התותחים של הרוסים, הוציאו אותנו מאושוויץ לכיוון מחנה
מאוטהאוזען. בצעדת המוות.

אשוויץ- מאוטהאוזן צעדת המוות

ינואר, 1945

כפור של חודש ינואר בפולין. שלג, גשם. שמיים אפורים. ימים שחורים. התנתחים של הרוסים רעמו והגרמנים, שביקשו לנצל עד תום את כוח העבודה היהודי, דחקו בכל אסירי אושוויץ-בירקנאו לצאת מן המחנה. שורות הלכנו יום ולילה בקור העז, ברגליים כושלות, רובנו שלדי אדם. מי שגופו לא יכול היה למסע, צנח לקרקע וגופתו נותרה על הדרך. מי שהשתרך מאחור - חוסל. ככל שהדרך התארכה, כך הצטמצמו שורות הצועדים.

בלילות רבצנו על הכביש הקר. בוקר אחד התעוררתי וניסיתי להתרומם אך לא הצלחתי משום שהחולצה שלי נדבקה לקרח שעל הכביש. הצלחתי איכשהו להוריד אותה. התרוממתי ומשכתי אותה מתוך הקרח ולבשתי אותה מחדש. מכנסיי היו קשים כמו קרש. החוויה הזו נצרבה כפי הנראה עמוק בתת הכרתי. עשרות שנים סבלתי מקור, בחורף ובקיץ. הגוף זכר את הפגיעה גם אם היא הודחקה. שבעים שנים יחלפו עד ל"חוויה המתקנת".

לילה אחד, שכבנו על הכביש משני צדדיו ושמענו יריות. יכולנו לראות את האש היוצאת מתוך הקנים, אך לא יכולנו לדעת מה התרחש. לימים, הבנתי כי היריות כווננו לעבר ארבעים ושלושה אנשים, שניסו לברוח באותו הלילה. משלחת מטעם השב"כ מצאה באחד הכפרים מצבה ועליה חרוטים מספרים. מסתבר שכומר מצא את הגופות, קבר אותן והקים מצבה, עליה חרט את המספרים שהיו על ידיהם של הנרצחים.

זה היה סימן הזיהוי היחיד שהיה ברשותנו. בעקבות גילוי המצבה, הצליחו לאתר את זהותם של עשרים ושלושה מהנרצחים. בטקס שנערך במקום, בהשתתפות בני משפחה של הנרצחים, נחנכה מצבה חדשה עליה חרוטים השמות. עד לאותו הגילוי, נהגתי לספר בהרצאותי שהלכנו בצעדת המוות כמו שלדים ולא

כבני אדם, מאחר ואיש לא קם וברח. אפילו כשהבחנו בפרטיזנים בדרך, לא ראיתי איש שמנסה לברוח מן השורות ולנסות להציל את נפשו. זו החוויה שזכרתי. כשנחשפתי לסיפור הזה, הבנתי שטעיתי. מסתבר שהיו אנשים שניסו לברוח. שביקשו חיים.

המסע נמשך.

כפרים, יערות. קטעי דרך מסוימים אף נסענו ברכבות. נחמה של כמה שעות לרגליים העייפות.

כשעברנו את צ'כיה ניגשו אל הרכבת שלנו צ'כים וחילקו לנו אוכל.

איני זוכר אם גם אני זכיתי להשביע רעבוני.

ושוב ברגל. צעד ועוד צעד.

לאן אנו הולכים?

מה יהיה עכשיו?

לא ידעתי.

לא חשבתי.

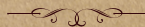
רציתי לחיות. לכן לא חשבתי רחוק.

איך לעבור את הצעד הבא. ואת זה שאחריו. ואחריו...

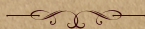
מבלי ליפול.

זו הייתה המחשבה היחידה.

מאוטהאוזען, אוסטריה כמעט ויתור

מאוטהאוזען, אוסטריה: כמעט ויתור

מאוטהאוזען היה מחנה צריפים בשטח אוסטריה, בו הוחזקו שבויים פולניים ונוצרים. אותנו היהודים חילקו בין הצריפים. קיבלנו "תפקיד" מיוחד: כשהגרמנים נכנסו לצריף, הם ניגשו לעמוד במרכזו, השבויים הפולנים והרוסים ישבו מסביב ואנחנו היהודים היינו צריכים לזחול על ארבע מסביב לגרמנים, כשהם מצליפים בנו בשוט או בועטים בנו במגפיהם.

רצפת הצריף הייתה עשויה עץ ועליו לקה אדומה, לפני הכניסה לצריף היה עלינו לחלוץ את נעלינו ולהשאירן בחוץ.

באחד הימים, שבוי רוסי גנב את מגפיי, אותן הבאתי עמי מאושוויץ. בכיתי והתחננתי בפניו שיחזיר לי את המגפיים, אך לא עזר לי דבר. שבוי פולני ניגש אליי והציע לי לפנות לאחראי על הבלוק ולהסביר לו מה קרה. חשבת בלבי שזה חסר סיכוי אך השתכנעת.

נכנסתי לחדרו של האחראי, הוא ישב ושיחק שח עם השבוי הרוסי. הסברתי לו בבכי מה קרה.

"צא החוצה", פקד.

כשיצאתי, ראיתי את הרוסי עומד וצוחק.

"יבוא יום ואתנקם בך", אמרתי לו בשפתו.

האחראי על הבלוק, אסיר פוליטי גרמני יצא אחריי החוצה. "אתה? תתנקם?", אמר והפליק לי.

נפלתי לארץ.

הוא בעט בי במגפיו.

קמתי על רגליי. הוא הנחית מכה נוספת לעברי ולא יכולתי לקום יותר.

הוא הושיב אותי כעונש ליד הדלת, כשרגליי כפופות ובידיי אני מחזיק בכיסא בשתי רגליו האחוריות. הוא הורה לי לשבת כך עד שייכנסו הגרמנים לבלוק, ואז

יספר להם מה אמרתי. ברור היה מה גורלי.

לרגע, כבר לא היה לי אכפת. רצייתי שיגיע חייל גרמני ושהעסק ייגמר. רצייתי שיחסלו אותי, בדיוק כמו אז, כשהגענו לגטו לודז' והאקדח היה צמוד לצווארי. היו אלה הפעמיים היחידות בהן קיוויתי למות. ביקשתי למות.

חלפו כמה שעות, המשכתי לשבת כשהכיסא בידיי, מדי פעם אני מועד וחוזר לאותה התנוחה, בסיוע כמה מחבריי.

לפתע נשמעה אזעקה. אלוהים שמר עליי גם הפעם... הגרמנים נמנעו מלהיכנס למחנה כשהיו אזעקות. הם פחדו. לולא האזעקה, כנראה שלא הייתי נותר בחיים. אחד האסירים הפולנים שב אליי, הציע שאבקש סליחה. "זה לא יעזור", השבתי לו, אך לבסוף השתכנעתי ופניתי אל האחראי על הבלוק. "טוב", ענה לי, "תיכנס לשורה".

מספר פעמים לאחר מכן, כששוב זחלנו מסביב לגרמנים, דאגתי להתרחק ממנו, עשיתי הכל כדי שלא ישים לב אליי. שוב היה זה הרצון לחיות שהכתיב את התנהגותי.

יהודים מהונגריה הגיעו למאוטהאוזען והגרמנים בנו מחנה אוהלים נוסף, אליו העבירו את כל היהודים. רוב הימים הסתובבנו מבלי לעשות דבר. לאחר שהמחנה התמלא, הופיע בשמיים מטוס גרמני וזרק פצצות לכיוון מחנה האוהלים. המוני אנשים נהרגו. למזלי, הפצצות לא נפלו בקרבת. המחזות היו קשים. בין היתר, ראיתי אנשים שאכלו את בשרם של הרוגי ההפצצות.

גדר תיל ומגדל שמירה, מאוטהאוזען, אוסטריה

היהודים ההונגרים היו הרוב במחנה ולכן מתוכם נבחרו ראשי הקבוצות האחראים על חלוקת הלחם לתושבי המחנה. אנחנו הילדים כמעט שלא זכינו לטעום מן הלחם הזה, שכן הם לקחו את מרבית המנות לעצמם ולמקורביהם. למרבה המזל אסיר פוליטי גרמני, בחור גבוה ויפה תואר, נהג להביא מדי יום דוד מלא במרק עבור הילדים. הוא היה אדם עם תעוזה בלתי רגילה. היו לו כנראה קשרים שאפשרו לו לעשות עמנו חסד, אך אני יודע שזה לא היה קל עבורו. היה זה מעשה אציל נפש ויוצא דופן. הלוואי שהייתי יודע את שמו כדי להודות לו.

יום אחד, נשמעו שוב רעמי התותחים של הרוסים. הוציאו אותנו למחנה גונסקירכען, מחנה צריפים בתוך יער בוצי, גם כן בשטח אוסטריה. "מחנה דעיכה", כך כינינו את המקום. המונים מתו בשל התנאים הקשים והמחסור במזון. ישנתי על דרגש ומדי בוקר גיליתי שאחדים מאלה ששוכבים לצדי אינם בין החיים עוד. גם הירידה מהדרגש אילצה אותי לדרוך על "שטיח של מתים". אוכל כמעט שלא זכיתי לראות. גם כאן קיבלו ראשי הקבוצות ההונגרים את מנות הלחם, ואנחנו הילדים נותרנו רעבים.

אינני יודע כמה זמן חלף.

יום אחד ראינו את הגרמנים בורחים.

היינו בתוך יער עבות, אך הבנו שאנחנו יכולים לעזוב את המקום. הליכה בת שעות

אחדות הביאה אותנו

אל הכביש. טנקים

אמריקאים נגלו לעינינו.

המלחמה הסתיימה?

אסירים במחנה
מאוט האולצן בלאן השחרור

השחרור. עדיין הרחק מן החופש...

האמריקאים לקחו אותנו למקום בשם הירשינג, באוסטריה. שהינו שם עשרים ושניים נערים בתוך וילה של גרמנים.

סיפקו לנו אוכל ובגדים, אבל הרגשנו שאין בכך כדי לספק את צרכינו. בלילות פשטנו על משאיות של הצבא האמריקאי, סחבנו מנות קרב. בבקרים הלכנו לכפרים האוסטריים והחלפנו אותן בביצים ובתרנגולות.

הייתי אוכל שתים עשרה ביצים לארוחת בוקר ותרגולת לארוחת צהריים. עבור הגוף, היה זה סוג של טראומה, אחרי שבועות ארוכים של רעב. חשנו ברע, אשפזו אותנו בבית חולים. ארבעה נערים נפטרו. הם שרדו את המחנות, אך גופם לא עמד בשינוי הקיצוני. לאחר שהתאוששנו חזרנו לווילה. חיינו ביחד. הלכנו לכל מקום ביחד, עשינו הכול ביחד, אפילו חזרנו לשחק כמו ילדים. למשל, לקחנו עגלה ודחפנו אותה למעלה, אחר כך ישבנו בתוכה והתגלשנו מטה.

מנות הקרב שסיפקו לנו האמריקאים, ובעיקר אלו שסחבנו מהם, הפכו אותי לסוחר מדופלם. ידעתי להסתדר. בין היתר, מכרתי וודקה וספירט 96. הייתי צריך לטעום מהבקבוק לפני שמכרתי אותו והטעם לא היה משהו...

קיבלנו מהאמריקאים מדים, בהם אף צילמו אותנו. זוהי למעשה התמונה הראשונה שיש לי. התבוננתי בעצמי בתמונה, ראיתי למולי נער בן שש עשרה. לא שאלתי את עצמי איפה הילד שהייתי. לא חשבתי על כלום.

לא הרחק מהווילה היה שדה תעופה של הצבא האמריקאי. נהגנו ללכת לשם מדי יום בשעות אחר הצהריים. כל נער אימץ לעצמו טייס. הטייס שלי נהג לתת לי שוקולד, פינק אותי במטעמים. באחד הימים הוא הציע לפנות למפקד המחנה ולבקש את רשותו לקחת אותי עמו לאמריקה. מפקד המחנה סירב.

"אין בעיה", אמר לי הטייס, "כשאני אמריא, תצטרף אליי. אקח אותך לפריז, משם תתלווה לאחי, טייס על קו פריז-ניו יורק, הוא ייקח אותך לאמריקה". הייתי אדיש למדי.

בשבועות הבאים עדכן אותי הטייס שהטיסה לפריז נדחית בגלל בעיות שונות. יום אחד הגעתי לשדה התעופה וראיתי שבמקום שבו עמד האוהל של הטייס המתין מטוס. "אנשל, אתה תיסע לאמריקה?" שאלתי את עצמי. "יש לי שבעה עשר אחים, הם הרי המשפחה שלי כעת. האם אני אעזוב אותם, ואלך למקום שבו אינני מכיר אף אחד?"

פחדתי. לא ניגשתי אל הטייס. חששתי שאם אגש הוא יכריח אותי לנסוע לאמריקה. הסתובבתי וחזרתי לווילה.

בהירשניג לא היה הרבה מה לעשות. הייתה תחושה של הקלה, כבר לא היה חסר אוכל. אבל איני זוכר שמחה. תחושה של קצת יותר חופש, בערבון מוגבל. הייתי מבולבל.

לא הבנתי מה הולך לקרות.

מה צריך לקרות. מה אני רוצה.

נציגי הבריגדה היהודית הגיעו אחרי זמן מה. הם עסקו, בין היתר, באיתור ילדים יהודים שניצלו ממחנות המוות ובהבאתם לארץ ישראל. התג אותו ענדו הנציגים נראה לי ככנפיים של מלאך, כך גם המגן דוד שעליו. בשלב הזה הבנתי שפניי לארץ ישראל. מכאן כבר לא הייתה עבורי אפשרות אחרת. עדיין לא מטעמים אידיאולוגיים. זה המסלול שיועד לי על ידי אחרים.

הבריו אותנו מאוסטריה לאיטליה במשאיות של הצבא הבריטי. נסיעה בלתי חוקית. בלילה התקרבונו לגבול וקיבלנו הנחייה להיות בשקט מוחלט, דממה. שכבנו מתחת לברזנטים, מתאמצים לנשום בשקט. הצלחנו לעבור את הגבול. על אדמת איטליה נפתחו הברזנטים ומיד התחלנו לשר. הייתה שמחה, תחושת הקלה. לא נתפסנו.

הגענו לבארי. בדרך הכרתי את מרים, צעירה שהייתה עם אמה. שיכנו אותנו במחנה לכמה ימים, ידענו שזו רק תחנת מעבר. פגשתי שני חבריה שהיו אתי בווילה, יצאנו יחד, אחד מהם קנה לי גלידה. הגלידה הראשונה שאכלתי אחרי שנים... חזרתי לחדר בו התגוררנו במשותף, כמה מאלו שחצו עמי את הגבול וסיפרתי בשמחה למרים שאכלתי גלידה.

"אתה אכלת גלידה ולא הבאת למרים?" שאלה אמה של מרים.

הדרך בה פנתה אליי פגעה בי. נעלבתי.

היו לי בתיק כמה ציפיות חדשות, לא יודע כיצד הגיעו אליי. לקחתי כמה מהן, יצאתי החוצה, מכרתי אותן וקניתי שתי גלידות, עבור מרים ועבור אמה. כשחזרתי לחדר נתתי לאמה את אחת הגלידות. "מרים מכבסת במקלחת, לך תן לה, אני לא יודעת אם היא תיקח..." הושטתי למרים את הגלידה, היא אמרה "תודה" בטבעיות. מאז הפסקתי לדבר אתה.

לימים, ישבנו על שפת הים בסנטה מריה, כל הבחורים התרכזו סביב מרים ואני ישבתי בצד לבדי. אחד מחבריי ניגש אליי ושאל "מדוע מרים ברוגז אתך?" "תיגש תשאל אותה", השבתי.

"עד היום אני לא יודעת מדוע הוא לא מדבר איתי", הייתה תשובתה של מרים. זה היה הניצחון הגדול שלי בפני החברים, כך הוכחתי להם שאני עזבתי אותה ולא היא אותי...

סיפור של ילדים. אולי אחד הסימנים הראשונים של החזרה לחיים...

מבארי לקחו אותנו ברכבות לכפר סנטה מריה. היו חבר'ה שישבו על גג הרכבת, גם אני רציתי למצוא לי מקום על הגג, אך ללא הצלחה. באחת העיירות, שם הרכבת הייתה נוסעת הלוך ושוב כדי להחליף פסים, ירדנו כמה חברים בתקווה שיימצא גם לנו מקום על הגג כשהרכבת תחזור. אלא שהרכבת לא חזרה. נציג אמריקאי שהיה במשרדים שבתחנה התקשר לנציגות הבריגדה, אך מאחר והיה זה יום שישי, לא היה הרבה מה לעשות. הבנו שרק ביום שני יוכל מישו להגיע ולאסוף אותנו. יוגוסלבי שפגשנו במקום אמר לנו כי לפנינו ששה עשר ק"מ ואנו החלטנו להתחיל ללכת ברגל. "מה זה ששה עשר ק"מ בשבילנו?" התבדחנו. היוגוסלבי הצטרף אלינו, הערב החל לרדת, הלכנו והלכנו במשך כמה שעות, עד שהחשיך לגמרי. בשלב זה טען היוגוסלבי שלפנינו עוד שלושים ק"מ...

"חבר'ה, אני חושב שבשבילנו זה מספיק, בואו נשכב לנוח", הצעתי. נשכבנו מתחת לעץ שמצאנו ונרדמנו תוך דקות ספורות. בבוקר קמנו, הסתכלנו אחד על השני ופרצנו בצחוק. מסתבר שעצרנו על אדמה אדומה, על חמרה, שצבעה את פנינו ואת בגדינו.

צעדנו עוד כמה שעות, בדרך נכנסנו לבית וקיבלנו קצת מים לטוֹף את פנינו. המשכנו בדרכנו והגענו למקום שם זיהינו על השער את סמל הבריגדה. בשלב זה

כבר היינו מסודרים. פה קיבלו את פנינו בשמחה, יכולנו להתקלח ולאכול ומכאן לקחו אותנו לסנטה מריה.

בסנטה מריה היינו שבע קבוצות, שש של בנים וקבוצה אחת של בנות, ילדים כולם. אוכל לא היה חסר, הבריגדה דאגה לנו. סנטה מריה שוכנת על לשון ים, את הדרך לחדר האוכל היינו עושים בשחייה. פולה מוזס, לימים אשתו של העיתונאי נח מוזס, הייתה איתנו ומאוד דאגה לנו. היא הייתה זו שחילקה לנו את האוכל וזה תמיד היה מעלה חיוך מפני שהיא לא הבינה פולנית, ודיברה עברית. היא חילקה כף ועוד כף ושאלה "די?", בעברית זה "מספיק" ובפולנית זה "תן"...

העסקנו את עצמנו בדברים שונים, חוף הים היה אחד הבילויים הנעימים. למדנו עברית והשתדלנו לדבר האחד עם השני כמה שיותר בעברית. באחד הימים הלכנו לקולנוע, מרחק עשרה ק"מ, בדרכנו חזרה טעינו וכל הלילה הסתובבנו... היינו כמובן חופשיים, אבל איני יכול לומר שהרגשתי שמהו טוב קורה. עדיין לא. המלחמה זה מכבר הסתיימה, אך מבחינתי האישית נמשכה. הייתי בן שש עשרה אך איבדתי את ילדותי.

השמחה נעלמה.

חיי כמו היו נתונים בידי אחרים.

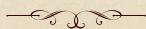
אמנם איני יכול להשוות את הנסיעה לאושוויץ או לגטו לודז' לנסיעה לאיטליה ולישראל, אבל בכל זאת התחושה הייתה שאני ממשיך להיות מובל. לקחו אותי, מבלי שאדע לאן. מבלי ששאלו אותי לאן אני רוצה להגיע.

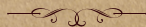
בנובמבר 1945, כשישה חודשים אחרי שהגעתי לסנטה מריה, זכינו ארבע מאות ילדים באישור עלייה לארץ. היינו הקבוצה האחרונה שקיבלה סרטיפיקטים מהבריטים. את הדרך לארץ עשינו על האנייה פרינסס קתלין. הנסיעה ארצה לא הייתה קלה. הים היה סוער, ילדים רבים חלו והקיאו. אני החזקתי מעמד. מישהו הרי שומר עליי...

מפגש בלתי מתוכנן בוורונה

לפני שנים אחדות, ליוויתי לפולין משלחת מטעם הצבא, בה השתתפו אנשי הבריגדה ובני משפחותיהם. אחת לשנה מוציא הצבא משלחת כזו לפולין ולאיטליה, לביקור בכפרים שבהם קבורים חיילי בריגדה שנהרגו במלחמת העולם השנייה. בצבא הבריטי קוברים את המתים במקום שבו הם נהרגו, ללא קשר למוצאם או לדתם. חללי הבריגדה קבורים בבתי קברות במקומות שונים, ובמסע נערכים טקסי אזכרה ביום סיום המלחמה. בעיר וורונה, אותה כבשו חיילי הבריגדה מארץ ישראל מידי הנאצים - לאחר שהאמריקאים נכשלו בכך, ערכה העירייה טקס בו הוזמנתי לנאום. סיפרתי על נציגי הבריגדה שלקחו את חבריי ואותי מאוסטריה לאיטליה. בשולחן אחד עמי ישב יו"ר הבריגדה בארץ, מר פלץ. כשסיימתי את דבריי, הוא קם ואמר: "אני הייתי זה שהגיע לקחת אתכם. הייתי אז מפקד פלוגה, קיבלתי פקודה לנסוע להרשינג במהרה ולהביא את קבוצת הילדים שנמצאת שם". התרגשתי. עלינו יחד על הבמה וסיפרנו את הסיפור בהרחבה. אדם נוסף קם ואמר: "אני הייתי מנהג שלכם". מעגל שנסגר...

מגדיל

שוב אני אדם חי

No. 174356/S IDENTIFICATION CARD

Name of holder ANSHEL SIERADZKI

Place of residence MAGDIEL

Place of business Magdiel

Occupation Agr. school pupil

Race Jewish

Height 5 feet 6 inches

Colour of eyes blue

Colour of hair fair

Build Normal

Special peculiarities None

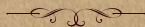
Signature of issuing officer [Signature]

Appointment [Signature]

Place Tel-Aviv Date _____

Office stamp partly over photograph.

Signature of holder [Signature]

מגדיאל: שוב אני אדם חי

בחודש נובמבר, שנת 1945, הגעתי לארץ.
המולדת שלי.

עדיין לא יכולתי לחוש זאת באותו המעמד. תחנה ראשונה בארץ: מחנה המעפילים
בעתלית. הנוהל הרגיל במקום: חיטוי ב-D.D.T, מיטת סוכנות, כמה בגדים נקיים.

לאחר מספר שבועות נשלחתי למוסד הנוער החינוכי החקלאי ע"ש מוסינזון
במגדיאל (כיום מגדיאל היא שכונה בהוד השרון). המוסד עצמו הוקם בשנת 1941
וקלט נערים ונערות כמוני, פליטי שואה, שרובם הגיעו בגפם לארץ, ללא הורים
וללא משפחות.

בשבועות הראשונים הייתי בסוג של הלם. פתאום הייתי חלק מקבוצה. חיינו יחד.
השמחה חזרה לחיי, התחלתי לצבור חוויות נעימות, אפילו חברה הייתה לי, אדית
אדלר שמה.

הנהלת המוסד הייתה מודעת לכך שרובנו לא למדנו משך כל שנות המלחמה, ויצרה עבורנו תכנית לימודים מיוחדת, במטרה להשלים את החומר הנלמד.

הייתי בכיתה י"א, מחצית מהיום למדנו, המחצית השנייה הוקדשה לעבודה בענפי המשק השונים. מדי שלושה חודשים עברנו להתנסות בענף אחר, מתוך כוונה שבהדרגה נכיר את כל ענפי החקלאות במוסד.

אני עבדתי תשעה חודשים בענף אחד, ענף המשק, מכיוון שמנהל המשק אהב אותי וביקש שאמשיך לעבוד אתו.

היינו קבוצה מגובשת בת שמונה, עשר חברים. יחד עבדנו בשדה,

למדנו, צחקנו, שרנו במקלה בניהולו של מר שטיין. חשנו שיש לנו אחד את השני, מה שהקנה לנו תחושת ביטחון. לא היינו חלק מקבוצת הילדים של המושב ולא התחכנו עמם. במידה מסוימת אפשר לומר שמבחינתם היינו 'מוקצים'.

דיברנו בינינו רק בעברית, זו הייתה ההחלטה עוד בתקופה ששהינו במחנה באיטליה. עזריאל המדריך שלנו במוסד, גם הוא ניצל שואה מליטא, לימד אותנו את השפה. למעשה היה עבורנו הרבה יותר ממדריך. הוא היה מן אבא...
לכמה מהחברים היו משפחות בארץ, לעיתים הצטרפתי אליהם כשנסעו לביקורים אצל קרוביהם בתל-אביב, בבני ברק ובגבעתיים. אלה היו סופי שבוע בהם התאווררתי מהמוסד.

אלה שזכו במשפחות, קיבלו גם כמה גרושים מקרוביהם, בכסף הזה הלכנו בתורנויות לסרטי קולנוע בכפר סבא. אף פעם לא הלכנו כולנו יחד, כדי שלא להיתפס ע"י מנהלת המוסד, למעשה אסור היה לנו לצאת על דעת עצמנו.

באחת הפעמים בהן אני יצאתי, פנה אליי אחד מחבריי ואמר: "אנשל, אתה היית צריך להישאר במוסד".

'נשארתי אתמול', התעקשתי.

"אתה הולך על חשבוני", אמר.

נפגעת. לראשונה מאז הגעתי לארץ העזתי לבכות.

בשובי למוסד פגשתי את חיה, אישה מהמושבה שעבדה במכבסה. סיפרתי לה על העלבון שחשתי. "אתה רוצה כסף? לך למושבה, תציע את עצמך לעבודה בשבת, אז יהיה לך כסף", אמרה.

קיבלתי את עצתה של חיה והתחלתי לעבוד בשבתות במושבה, מחמש בבוקר עד שתיים עשרה, השעה בה היינו צריכים להתייצב לארוחת צהריים במוסד. עבודה בשדות ובמשקים לא חסרה, ובעקבות זאת מעתה גם לי היה כסף. החברים שלי ראו כי טוב והתחילו גם הם לעבוד. לאט לאט כמעט כולם נהגו כמוני.

העבודה הייתה ללא ספק חוויה, אבל הגעתי למסקנה, שמושבניק - אני כבר לא אהיה... מדוע? מפני שהמושבניק היה קם לעבוד אתי בשעה חמש בבוקר ומשלם

לי שמונים גרוש ליום. לעובד הקבוע שלו, שעבד בשאר ימות השבוע שילם לירה, כלומר הוא חסך עליי עשרים גרוש. חשבתי לעצמי, שאם בגלל עשרים גרוש חקלאי צריך לקום בשבת בחמש בבוקר, אני לא רוצה להיות חקלאי...

לראשונה מזה שנים, הרגשתי שוב אדם חי. היה לי טוב. המוסד היה לי כבית. כמה מחבריי לקבוצה קיבלו מכתבים אישיים ממשפחותיהם, שניים מהם אף קיבלו הזמנות לנסוע לארצות הברית.

בימים ההם חזרתי לחשוב על הוריי ועל אחיי. מה יקרה אם גם אני אמצא

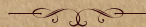
בני משפחה והם ירצו להזמין אותי לארצות הברית או למקום אחר, הרהרתי ביני לבין עצמי. נזכרתי באירוע האנטישמי שהייתי עד לו כאשר שוטר פולני קרא לנו 'יהודים מלוכלכים' ואז הבנתי שהמסע שלי מעיר ילדותי זדונסקה וולה הסתיים. הבנתי שמקומי כאן. בארץ. היה לי ברור שאני נשאר, מחויב לעשות הכל על מנת להיות שותף בבניית הארץ. הארץ שלי...

התחלתי לחפש את שרידי משפחתי. זכרתי שקבלנו לגטו חבילות מאחותה של אמי בארגנטינה, לכן חיפשתי אותה שם. לצערי, חיפושיי לא העלו דבר. האזנתי באופן קבוע לתוכנית הרדיו 'חיפוש קרובים' ששודרה מדי יום בצהריים. רבים מהעולים שהגיעו אחרי המלחמה ישבו מדי יום, מרותקים למכשיר הרדיו, בתקווה למצוא את יקיריהם. לא מצאתי אף אחד. האמנתי שכולם נספו. לא חשבתי על העבר. התרכזתי בהווה. כבר העזתי לחשוב על העתיד...

עם סיום הלימודים, היינו מחויבים להתגייס לשירות של שנה בהגנה או של שנתיים בפלמ"ח. הצטרפתי להגנה ועברתי לקיבוץ איילת השחר. הפעם הייתה זו הבחירה שלי. בפעם הראשונה בחיי.

בשורות ההגנה

בשורות ההגנה

קיבוץ איילת השחר שימש מחנה אימונים של ההגנה. שבועיים התאמנו ולמדנו את רזי הלחימה, שבועיים עבדנו בענפי המשק השונים, על מנת לממן את עצמנו. גם כאן הייתה קבוצת החברים קבוצת ההשתייכות שלי. לא היה לי בית אחר ולא חשבתי על בית אחר. המפקד האזורי של ההגנה דאג למרבית צרכינו, הפיזיים בעיקר. מי חשב על דברים אחרים... את סופי השבוע חלקתי בין איילת השחר ובין מגדיאל, שם הייתה לי חברה בשכבה צעירה ממני.

ישוב חדש בקרבת יסוד המעלה עלה על הקרקע בחשאי, בדומה ליישובי חומה ומגדל, ואנו הצטרפנו בלילות כדי לסייע בהקמת הישוב.

בהגנה החליטו להכשיר אותנו לנוטרות, על כן נשלחנו לכפר ילדים שבקרבת עפולה, באותם ימים בית הספר לשוטרים של המשטרה הבריטית. לאחר סידרת אימונים בת כחודש ימים, הפכנו לנוטרים.

הנוטרים השתייכו למשטרת הישובים העבריים ופעלו במסגרת המשטרה הבריטית וביוזמת הסוכנות היהודית החל ממאורעות 1936-1939 ועד להקמת המדינה, בהגנה על היישובים היהודיים, על מפעלים שונים ועל דרכי התחבורה מפני התנכלויות של כנופיות הערבים. אנשי הכוחות נחשבו כ"שוטרים מוספים", דהיינו, אנשי כוח עזר למשטרה הבריטית, ששיתפה אותם עקב מחסור בכוח אדם וחשיבה שהדבר יביא ליותר שקט בארץ. למעשה, בפועל פיקד עליהם ארגון ההגנה שניצל את הכוחות ואת נשקם לפעילויותיו השונות בהגנה ובהתיישבות.

אינוני טיירית

עברנו לקיבוץ דן, גם שם עבדנו שבועיים במשק, שבוע ימים עסקנו במשימות שונות כנוטרים ושבוע ימים באימונים.

עבדתי הרבה בפלחה.

הייתי מתעורר בבוקר, הולך לחדר האוכל, מסתכל על הרשימה בכדי לבדוק לאיזה מקום עבודה אני משובץ, נכנס לחדר האוכל, שותה כוס תה עם לחם וריבה ויוצא לעבודה. הייתי הולך לאורווה, לוקח את הסוס, רותם אותו לעגלה, מחבר את המחרשה לעגלה ונוסע לשדה, שם חורש או מבצע פעולות חקלאיות אחרות.

התחלתי את העבודה בשעה שש וחצי בבוקר, בשעה תשע היה צלצול שבישר על ארוחת הבוקר, ואז הייתי רותם את הסוס לעגלה וחוזר למשק. לאחר הארוחה הייתי חוזר לשטחי הפלחה, ואותו נוהל בדיוק היה בשעה שתים עשרה, שעת ארוחת הצהריים.

העבודה הייתה מונוטונית ומשעממת למדי.

אנשל, תגיד לי, מה ההבדל בין ובין הסוס, שאלתי את עצמי יום אחד. אתה לא צריך לחשוב, הסוס פה, אני פה. היה לי קשה עם העובדה שלא נדרשה ממני כל מחשבה. באותם ימים, החלטתי שגם קיבוצניק אני לא אהיה...

שבעה חודשים לערך הייתי נוטר. הייתה זו תקופה מעניינת, בה חשתי לראשונה בחיי שאני שותף להגנה על המדינה שלי. עוד כשהייתי במגדיאל גמלה בליבי ההחלטה שאעשה ככל שביכולתי כדי להגן על המולדת, והנה ניתנה לי ההזדמנות להוציא לפועל את רצוני.

היה לנו נשק לגאלי ובלילות שמרנו על ישובים יהודיים ועל בריכות הדגים של קיבוץ דן. בשנת 1947, כשהסורים כבשו את תל אל-קאדי - הוא תל דן, עלינו לפנות בוקר על התל, כבשנו אותו בחזרה ולקחנו מהסורים את הדגל שלהם. מעניין שאין לפעולה הזו תיעוד בספרי ההיסטוריה.

ליווינו שיירות במרחבי הגליל ובאחת הנסיעות, באזור בירייה ועין זיתון שליד צפת, יצא ערבי והתחיל לירות לעבר השיירה. כוח של הפלמ"ח שהיה אף הוא עמנו, החזיק ברשותו נשק אוטומטי ואנשיו ירו ממנו לכיוון מקור האש (לפלמ"חניקים אסור היה להשתמש בנשק...). ערבי אחד קיבל תשעה כדורים ברגליו. הבריטים באו אלינו לבירייה ושאלו מי ירה.

"כולנו ירינו", השבנו. "היינו תשעה נוטרים, כולנו ירינו". למעשה אף אחד מאתנו לא ירה... הבריטים בדקו את הרובים שלנו ולא הריחו ריח של אבק שריפה. הם לקחו אותנו לצפת והחרימו את הנשקים שלנו. הרווחנו כמה ימי חופשה, שכן לא יכולנו ללוות שיירות ללא נשק. מספר ימים אחר כך הושבו לנו הרובים וחזרנו לשיירות מלא.

היה לנו גם רימונים, שהיו אסורים לשימוש. בכ"ט בנובמבר, לאחר החלטת האו"ם על סיום המנדט הבריטי ועל הקמת המדינה, נסענו מדן לכיוון ראש פינה. ליד הכפר הערבי סאלחה, שהיום כבר לא קיים, הערבים הניחו מחסום וזרקו אבן לעברנו. שלמה, מפקד הכיתה שלנו נפגע בראשו ואנו קפצנו מהמשאית, ישבנו על הארץ והשבנו אש. השוטרים הבריטים לקחו אותנו למשטרת חלסה (כיום קריית שמונה) בכדי לתחקר אותנו. ידענו שאסור שהבריטים יגלו את הרימונים שברשותנו. חברנו יונה כהן מיסוד המעלה, נהג משאית, הגיע לתחנת המשטרה, והצליח לקחת מאתנו במהירות את הרימונים, לפני שהבריטים עשו חיפוש על גופנו...

באירוע אחר, יצחק זילברברג, אחד החברים פנה לפתוח מחסום ששמו ערבים בכביש על מנת לעצור את השיירה של משאיות האספקה והתחבורה הציבורית. אנחנו השבנו אש לכיוון הערבים שהניחו את המחסום, וברגע שיצחק פתח את המחסום קפצנו על המשאיות והתחלנו לנסוע. יצחק רץ אחרי המשאית עד שהשיג אותנו, מרחק חמישה ק"מ בערך, ונפגע מכדור בראשו. אני הייתי במשאית האחרונה, כשיצחק הגיע למשאית, הוא הוריד את הכובע ושאל אותי "הראש בסדר?" כובע הנוטרים שלו היה מחורר, אך בדרך נס ראשו לא נפגע.

באירוע נוסף בו לקחנו חלק הייתה לי חוויה אישית מרגשת. באחד מימי ראשון קצין הביטחון של הכפר נחלים, ששכן באותם ימים בגליל העליון, ליד בית הלל הלך לכפר סאלחה הסמוך לקנות סיגריות. כמה ערבים התנפלו עליו וכמעט הרגו אותו, לבסוף הוא נזכר שיש ברשותו אקדח, הוציא אותו והרג את אחד התוקפים. ההגנה חששה שהערבים יגיעו לנקום בתושבי נחלים ושלחו אותנו, הנוטרים כתגבורת. התארחנו ואכלנו בבתי המשפחות.

"אנשל, יש בכפר משפחה מזדונסקה וולה, אולי אתה רוצה לפגוש אותם?" שאל אותי אבי המשפחה בה התארחתי, לאחר שסיפרתי לו מהיכן אני.

אני לא יזמתי ניסיונות לחפש את בני משפחתי, מכיוון שתמיד שאלו אותי בסיטואציות כאלה איך זה שאני נשארתי בחיים והמשפחה שלהם לא, ומצאתי את עצמי מתנצל על שנותרתי בחיים. גם הפעם סירבתי בנימוס. כשבוע ימים היינו בנחלים ובאחד הימים, בשעה שהייתי בחצר עם המארח שלי עבר ברחוב משה גוטרמן, אותו בחור שהגיע לארץ מעיר ילדותי. המארח שלי ערך היכרות בינינו ומשה, ששמח מאוד לפגוש אותי, הזמין אותי לביתו. הכרתי את חיה, אשתו

שכמובן ביקשה לדעת פרטים על משפחתי וסיפרה על המשפחות שלהם. מסתבר שחיה הייתה קרובת משפחה של אבא שלי. זכרתי היטב מתי הם עזבו את פולין, על אף שהייתי ילד קטן באותם ימים. כך מצאתי את בני המשפחה היחידים שיש לי בארץ. חיה ומשה ניהלו אורח חיים דתי ואני שמרתי עמם על קשר והגעתי לחופשות בביתם. כשחיה נסעה ללדת את בנה אריה'לה, ליוויתי אותה כנוטר לבית החולים בטבריה. לימים פינו את המושב וכל תושביו הועברו לאזור פתח תקווה. השם נחלים לא השתנה.

ימים יפים היו אלה בימים בקיבוץ דן. הייתה לי חברה בשם אלינה, עולה חדשה, היינו קבוצה מגובשת, "הנוטרים של קיבוץ דן", מנותקים מחברי הקיבוץ. רצנו, התרחצנו בנחל הדן בקיץ ובחורף, צחקנו הרבה. ערכנו סיורים ממעיין ברוך עד כפר סולד ועברנו את הירדן ברגל.

סופי השבוע לא היו קלים לי. היינו נוסעים לסופי שבוע או לאפטורים בחיפה. כשהייתי יוצא ורואה ברחוב כלב, הייתי פורץ בבכי. לכלב הזה בטח יש בית, לי אין כלום, חשבתי לעצמי. הרבה נוטרים נסעו למשפחותיהם, ואני נשארתי לבד. עדיין לא העליתי על דעתי שיום אחד אקים משפחה משלי.

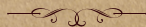
עבדנו בבריכות הדגים, היינו לוקחים דגים ומבשלים אותם בתוך פח גדול של שמן במסווה של כביסה (מאחר וחברי הקיבוץ לא התירו לנו לדוג דגים מהבריכות...). כך זכינו בארוחות מלכים...

למרות שעבדנו שבועיים בענפי המשק השונים, הקיבוצניקים הרגישו שאנחנו מנצלים אותם, בעיקר משום שסחבנו דגים ולעיתים גם תרנגולות מהלול... נחשבנו 'טראבל-מייקרים'.

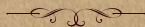
נסענו לקיבוץ דפנה הסמוך לקנות וופלים או פינוקים אחרים, לעיתים היינו מביאים מצרכים מטבריה. פתחתי מעין מזנון לחבר'ה, היה לי ארון בו שמרתי דרך קבע וופלים וסיגריות, איני זוכר איך התחלתי את ה'קיוסק' הזמני הזה ואיך היה לי את הכסף להתחיל לקנות מוצרים. אני כמעט בטוח שלא היה זה ממש ביזנס, מפני שמכרתי ללא רווח, זה היה מן 'עיסוק סוציאלי', בכדי לפנק את החבר'ה.

בתחילת 1948, התחילו להגיע אנשי חי"ש - חייל השדה, המגויסים של הצבא העתידי ומכיוון שאנו הכרנו היטב את השטח, סיירנו אתם בלילות. בימים המשכנו ללוות שיירות, היינו היחידים שבאופן רשמי יכולים היו לשאת נשק ולהגן על שיירות. הייתי עסוק והימים חלפו במהרה. היה ברור שמלחמה היא עניין של זמן...

מתגייס, אבל לא חייל

מתגייס, אבל לא חייל

את ההחלטה באו"ם על הקמת המדינה אני זוכר היטב. היינו בקיבוץ דן, האזנו לרדיו ויצאנו לחגוג. לא היה לי זמן לעצור ולחשוב על עצמי ועל הדרך שעשיתי מהגטו ומאשוויץ עד לישראל, מכיוון שחייתי בתוך קבוצה והתאמת את עצמי אליה. מיד אחרי ההכרזה, עם פרוץ מלחמת השחרור, לקח אותנו תחת חסותו נוטר בשם מרסל טוביאס, איש צבא בכל רמ"ח איבריו ויצאנו להילחם. היינו למעשה יחידה מיוחדת, לא השתייכנו עדיין לשום גדוד. נדדנו לכל מקום שבו היו זקוקים לנו. עם המשורין של מרסל נסענו, למשל, למשמר הירדן. היו שם מגויסים שברחו מפני שפחדו להילחם ואנחנו היינו צריכים להחזיר אותם לחזית הלחימה. כשנשמעו אזעקות, נהגי האוטובוסים והמשאיות היו משאירים את כלי הרכב באמצע הכביש ובורחים, אני הייתי מעביר את כלי הרכב לחניונים - ללא רישיון נהיגה וללא פחד כלל.

"אנשל, בוא תעבוד איתי", אמר לי יום אחד סברין הורוביץ, מתנדב פולני שהיה בעל תפקיד בכיר בהירארכיה הלוחמת של אותם הימים. אמרתי לו שאני שייך

לקבוצת הנוטרים של מרסל וסירבתי להצעתו. מהר מאוד התחילו לחלק דרגות בצבא המתגבש, סברין קיבל דרגת סרן, ומי שקיבל את התפקיד שהוא הציע לי זכה בדרגת סגן.

מרסל היה נשוי ופופצ'יק, אשתו ההריונית התגוררה בראש פינה. בערבים הייתי יכול להיות על הגג עם חברה והוא היה צועק לי "אנשל, תשיג לי מכונית, נוסעים לפופצ'יק במושבה". הייתי לוקח את הרכב של מפקד החטיבה, נוסע עם מרסל לאשתו בראש פינה ואחרי שעתיים חוזר אתו למשטרת ראש פינה. כשפופצ'יק עמדה ללדת, לקחנו רכב ונסענו אתה לבית החולים בטבריה ולאחר הלידה החזרנו אותה לראש פינה. סופחנו לגדוד 91 ובסיס האם שלנו הועבר לטירה, שבקרבת חיפה. שכרנו דירת חדר עבור פופצ'יק והתינוקת באזור הקריות. המלחמה בעיצומה, אך פופצ'יק אמרה שאינה מוכנה לנסוע לקריות עד שנעבור בראש פינה כדי לאסוף את החפצים של התינוקת. הבטחתי לה שניסע בהזדמנות אחרת, הסברתי שאין לנו זמן ושאלנו עמוסים בעבודה. בכל פעם שביקשתי ממרסל אישור לנסוע להביא את הדברים, הוא חזר ואמר לי "אין זמן". לבסוף החלטתי לקחת משאית ולנסוע עם פופצ'יק לראש פינה. כשחזרתי, מרסל עמד בשער. "אנשל, איפה היית?" שאל. "בראש פינה", עניתי וחטפתי סטירה. "לך לבית הסוהר", אמר ונזף בי. "ביליתי" בבית הסוהר מהבוקר עד הערב, כשהחברים שלי, שחלקם היו השומרים במקום הוציאו אותי כדי לראות סרט במחנה. אחרי הסרט, נשלחתי למשפט.

הסמל שהכניס אותי למשפט היה גם הוא חבר שלי. צעדתי בצעדי שמאל-ימין אל תוך החדר, עם נעליים פתוחות, מרסל נזף בסמל. "תכניס אותו כמו חייל", אמר לו. נכנסתי שוב, ואז עוד פעם, ואחר כך צעקתי "איזה מין מקום זה, ב-12:00 בלילה עושים משפט?" הסמל קיבל הוראה להחזיר אותי לבית הסוהר. למחרת הגיעה פופצ'יק למחנה וביקשה לראות אותי. מרסל שלח את אחד הסמלים לקרוא לי. אמרתי לו שאני אסיר ושאני לא יכול לצאת מבית הסוהר. מרסל בא בעצמו ולקח אותי כדי לפגוש את פופצ'יק. כך הגיעה הפרשה לסיומה...

נשלחנו כתגבורת לכיס-פלוג'ה (כיום אזור צומת פלוגות), התארגנו ללחימה בפרדסים של גבעת ברנר. קיבלתי תחת אחריותי כיתה של עולים חדשים מהונגריה, אף אחד מהם לא הבין עברית או יידיש. סירבתי לצאת אתם ללחום ומרסל שלח אותי בעקבות זאת לבית הסוהר בגבעת ברנר. כעבור יום או יומיים הגיע סברין לבקר אותי ומרסל הוציא אותי מבית הסוהר. קיבלתי כיתה אחרת, עם חייליה נלחמתי בכיס פלוג'ה נגד כוחות מצריים. גם הפעם היה כנראה כוח עליון ששמר עליי...

מהבסיס בטירה חזרנו למחנה צבאי ליד עפולה, שם חטיבה 9 פורקה. סופחתי לחטיבה 7 ועברתי למטה החטיבה בסנג'ין שליד נהריה.

במחנה סנג'ין התקשו למצוא לי תפקיד. יום אחד, קרא לי מפקד המחנה ואמר: "יש לי בשק"ם גירעון של מאה חמישים לירות, אולי תוכל לעזור לי?" אמרתי "מה הבעיה?" והצעתי שנכין במטבח כריכים, נמכור אותם וכך נחסל את החוב. זה עבד. כשהשתחרר השלם של מטה החטיבה, האחראי על תשלום המשכורות, ביקש ממני להחליף אותו.

כל מה שהייתי צריך לעשות זה לחלק את התשלומים, עבודה של שעותיים בחודש, כשלעזרתי עמד פקיד. לכן יכולתי לנסוע כל ערב לנהריה, לבלות ולרקוד, שם גם פגשתי לראשונה את חיה, לימים אשתי. חיה הייתה ירושלמית, באותם ימים אמורה הייתה לעבור ניתוח ברגלה בבית החולים רמב"ם בחיפה. תוך כדי ההכנות לניתוח הייתה אזעקה וכל החולים הלא דחופים נשלחו לביתם וחיה ביניהם. אמה החליטה לנסוע לכמה ימי חופשה בעיר הקיט נהריה. חיה יצאה לבלות בערב בבית הקפה "גינתי", שם נפגשנו לראשונה.

למעשה, מי ששם עין על חיה היה דווקא אחד החברים שלי. לי היא נראתה קטנה מדי, שכן היא צעירה ממני בשלוש שנים. אני הייתי בן עשרים ואחת, והיא בת שמונה עשרה. יחלפו חודשים עד אשר ניפגש בשנית...

אחרי סנג'ין עברנו לג'וליס, ומשם היינו יוצאים לבלות הרבה בתל אביב. הייתי לוקח איתי כסף של הצבא, ומחלק למי שהיה צריך - לזה אין כסף לקולנוע, אני מלווה לו חמישים לירות, האחר צריך משהו אחר ואני נותן. כולם היו מחזירים לי. בעצם, היה יקה אחד שעדיין לא החזיר לי חמישים לירות...

הייתי אדון לעצמי, לא היו לי בוסים. למעשה, כשהרגשתי שאני באמת בצבא פשוט ביקשתי להשתחרר...

הזמינו אותי לאסיפת סמלים עם מפקד המחנה שמצהיר בפתחה: "הנושא - תורנות שבת". קמתי ואמרתי "אז מה אני עושה פה? אני לא אהיה תורן שבת". בתגובה, אמר מפקד המחנה "אתה תהיה תורן השבת". אף פעם לא עשיתי תורנויות. הייתי איש חופשי, מה פתאום שאעשה עכשיו תורנויות?

ביום ראשון, חמישה עשר בפברואר, נסעתי לאכ"א ופגשתי את אורי יופה, ראש אכ"א, אותו הכרתי כאיש ח"ש שהגיע אלינו לדרך. ביקשתי ממנו שיפגיש אותי עם בבה'לה, מי שהיה המפקד שלנו בנוטרות והפך לקצין המבצעים של מטה הצפון.

"בשביל מה אתה צריך אותו?" שאל אותי אורי. "גויסתי פעמיים לצבא", הסברתי. "פעם אחת בפברואר 1948 ופעם שנייה במאי 1948. יש לי אפילו שני מספרים אישיים: 107765 ו-369744. אני צריך אישור על כך כדי להשתחרר".

"אני אוכל לתת לך את האישור", אמר אורי ועוד באותו הרגע העניק לי פקודת יום לפיה אני משוחרר מהצבא החל מהראשון בפברואר, 1950.

הגעתי עם הטופס למחנה, ג'ו אייזן, מפקד המחנה הציע לי דרגת קצין ללא קורס אם אמשיך בשירות, אבל אמרתי לו שאני עם הצבא סיימתי ברגע שהבנתי שאני באמת בצבא...

"אנשל, לאן תלך, אין לך משפחה, אין לך אף אחד", ניסה ג'ו לשכנע.

"עד עכשיו חשבתי שאני אדם חופשי", אמרתי. "הבנתי בעקבות התורנות שאני לא חופשי. מחר יכול לבוא מפקד אחר ש'לא ידע את יוסף' ולהטיל עליי משימות אחרות שאינן לרוחי".

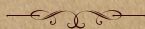
נשארתי בבסיס שבועיים נוספים והשתחררתי.
לא היה לי מושג לאן פניי.
ובכל זאת סמכתי על עצמי שאסתדר...

צעדים ראשונים באזרחות

3127 תש"א (1950) בא"י

בשורות ההגנה

יום השחרור היה אחד הימים המושלגים של חורף 1950. עוד באותו היום החלטתי לנסוע לירושלים. ידעתי ששם מתגוררת משפחת איידלקינד, קרובי משפחה רחוקים (האישה הייתה קרובת משפחה רחוקה שהכרתי אצל חיה ומשה גוטרמן מנחלים). בביתם היה מחסן אותו פנינו ושם גרתי. בית אחר לא היה לי, וגם קרובים אחרים לא היו לי.

מה עושה בן אדם שרוצה להמשיך ולהתקיים? חשבתי לעצמי והגעתי למסקנה שצריך ללמוד מקצוע. מקצוע נותן לאדם ביסוס בחיים. התחלתי לחפש עבודה. ניסו לעזור לי להתקבל לדואר, אבל לא רציתי להיות פקיד. אחר כך הציעו לי לעבוד במשמרות באגד, אבל חיפשתי עבודה יותר מסודרת - שמונה שעות עבודה. רציתי ללמוד. התחלתי לארגן קורס מסגרות מכאנית מטעם 'שיקום חיילים משוחררים' בבית הספר "אורט". בשעות הבוקר למדתי, אחר הצהריים עבדתי כמנהל משק הבית של המרכז השכונתי לבנות דתיות בבקעה, שבדרך בית לחם. במשך תקופה גם הייתי האחראי על האבטחה מטעם משרד הביטחון בקו הגבול, משער ציון עד מעבר מנדלבאום, קו שהיה מוחזק ע"י אזרחים ולא ע"י הצבא. בימי שישי הייתי משחק קלפים עם מכרים עד 02:00 בלילה ומיד אחר כך לוקח את האופניים, מסייר על הקו וחוזר. זו הייתה העבודה.

פעם היינו צריכים להרוס קיר במרכז השכונתי לבנות. הזמנתי בעל מקצוע שדרש מאתיים לירות עבור העבודה. לא הסכמתי לשלם סכום כזה על שלוש שעות עבודה, וברגע שבעל המקצוע שמע את דעתי הוא אמר: "אני רואה שאתה מבין במקצוע, בוא לעבוד אצלי". הסברתי לו שאני לומד מקצוע ושאיני מעונין לעזוב באמצע. הוא התעקש וניסה לשכנע אותי בעקביות במשך חמישה חודשים, אבל המשכתי להתנגד.

כשסיימתי ללמוד, התקבלתי לעבודה בתע"ש, התעשייה הצבאית. אותו קבלן המשיך לנסות לשכנע אותי להצטרף אליו. "אנשל", הוא אמר לי, "אתה עוד תעבוד אצלי". הוא שאל אותי כמה אני מרויח, ועניתי שלושים ושבע לירות בחודש. הוא הציע שמונים וחמש לירות בחודש, אבל לא עזבתי את התעשייה הצבאית. ייתכן ויכולתי להיות קבלן גדול, אבל העדפתי להמשיך בעבודה שלי. העבודה בתע"ש הייתה מבחינתי תרומה למדינה, וחשוב היה לי לדעת שאני תורם.

חיה ואני

ביום בו הגעתי לירושלים פגשתי שוב את חיה. נסעתי לעיר באוטובוס האחרון שהגיע לשם לפני שהכבישים נחסמו בעקבות השלגים. חיה מספרת שעמדתי לבד בכיכר ציון המושלגת. "מה אתה עושה פה?" שאלה אותי ברגע שיצאה מהסמינר שבו למדה. סיפרתי לה שהשתחררתי והגעתי לעיר, והיא מסרה לי את הכתובת שלה. חיכיתי.

משכתי את הזמן עד שהגעתי לבקר בביתה. חיה נראתה לי יותר מדי יפה, אלגנטית ואינטליגנטית בשבילי. בינתיים היו לי חברות אחרות. לאחר שהתקבלתי לעבודה בתע"ש והתחלתי להרוויח כסף, הגעתי למסקנה שאני כבר יכול להרשות לעצמי לצאת עם בחורה כמו חיה... הלכתי לביתה וסיפרתי לה שלא הגעתי עד הרגע הזה בגלל שלא היה לי כסף. היא נפגעה.

"בגלל כסף?" אמרה. בינתיים חיה סיימה ללמוד בסמינר אשכולי והחלה לעבוד במושב כפר מעש. הגעתי לביקורים אצלה במושב והחברות בינינו פרוחה... חיה הייתה יפהפייה בעיניי. אהבתי אותה. פעם בילינו במסיבה וחיה כעסה עלי כי רקדתי עם אחת מחברותיה, שהייתה קטנטונת ולפי חיה "הגיעה אליי עד החגורה". היא אמרה לי בכעס "הלוואי ותתחתן אתה", "אתחתן אתך", ענית...

כשרצינו להתחתן, אמה של חיה, שהייתה מורה לבישול ומנהלת מטבח שבישל למוסדות חינוך בירושלים - התנגדה. היא רצתה לבתה חתן ממוצא הונגרי.

כך התחילה המשפחה שלנו...

באותה נשימה אמרה לי שחיה לא יודעת לעשות שום דבר בבית. בתגובה אמרתי שאני אבשל, אני אקח את המטבח על אחריותי. לחיה היא אמרה, בשיחה פרטית "לך אין משפחה ולו אין משפחה ולכן אתם עתידים לגדל ילדים בבדידות כמו שאני גידלתי אתכם בבדידות". הוריה של חיה היו גרושים ואמה חשה בודדה וללא משפחה. לחיה זה לא הפריע. "חלמתי על בחור בלונדיני עם עיניים כחולות... ובזה היה הקסם. העיניים הכחולות הטובות של אשר תמיד דיברו אליי. המבט החמים שלו שמשדר טוב לב הקסים אותי", היא נזכרת. "ידעתי שאשר עבר את השואה ושהוא בודד בעולם, אך מעבר לכך לא ידעתי כלום. בימים ההם גם לא הבנתי מה משמעות השואה".

יום אחד ישבתי אצל אמה של חיה בסלון והיא הגישה לי קפה. שתיתי את כולו ורק אחר כך, כשאחרים שתו מהקפה, התברר שהיה בו מלח במקום סוכר. זה לא היה מכוון, אבל עברתי עוד בדיקה בה הוכחתי שאיני נמנה על המלינים... אושרתי כחתן... לימים תספר חיה שאמה מאוד אהבה אותי... קניתי טבעת, אבל איבדתי אותה והייתי צריך ללוות עשרים לירות כדי לרכוש אחת חדשה. נישאנו בעשרים ושניים במרץ, 1953 ב"קפה רחביה". הייתי מאושר. אני כבר לא לבד!

את הדירה הראשונה שלנו קיבלנו מתע"ש. היו למפעל מבנים בשכונת שיח' באדר, שם קיבלנו חדר. כדי לעבור אליו היה עליי לפנות אותו ולהעביר כל מיני אמצעי לחימה שנותרו במקום לצריף חשוך בחוץ. כמעט וסיימתי לפנות את החדר, נשאר רק פגז של דווידקה, נכנסתי אתו לתוך הצריף, חשכה מוחלטת, ופתאום נשמע פיצוץ מתחת לרגל שלי. מסתבר שדרכתתי על דטנטור, התקן שמצית את חומר הנפץ בפגז. הייתי משוכנע שאיבדתי את הרגל. קראתי לאליעזר, השומר שעמד בחוץ, "הלכה לי הרגל", אמרתי לו.

הוא הכניס אותי לחדר הריק, השכיב אותי על הרצפה, הוריד את הנעל ואת הגרב והכל נותר שלם... ממש נס. קמתי ואמרתי לשומר, שגם הוא גר בבנין שאנחנו שכנים כבר לא נהיה...

"את הדירה הזאת אנחנו לא רוצים", אמרתי לחיה. "בחוץ מתגלגלים רימונים וחומרי נפץ ואני מפחד. חוץ מזה הבוס שלי היה גר למעלה ואם ארצה פעם להתחלות לא

אוכל". חיה לא 'קנתה' את הסיפור, הבינה שאיני דובר אמת. "תגידי לי מה היה שם באמת", ביקשה. סיפרתי לה את האמת... אחד מחברנו עזב את דירתו בירושלים לטובת מגורים בקיבוץ. הייתה לו דירה בשכונת ממילא, ואנחנו קיבלנו אותה במתכונת של דמי מפתח. בדירה הזאת נולד הבן הראשון שלנו, שמואל צבי, ציקי. קראנו לו על שם אבי. הדירה בממילא הייתה ממש בשטח אש. כמעט מדי לילה היו יריות, ואנחנו נאלצנו לרוץ עם ציקי הקטן על הידיים דרך גן העצמאות ובית הקברות המוסלמי, לביתה של אמה של חיה. אחרי שנה הגענו למסקנה שגם הדירה הזאת לא מתאימה לנו.

מצאתי דירה במושבה הגרמנית, שלושה חדרי ענק, שטח אדמה עצום. שילמתי בעבורה מאתיים לירות דמי מפתח. הבית היה בסוף הרחוב, קרוב מאוד לישוב הערבי בית צפפה וכשחיה הגיעה וראתה את מיקומו היא סירבה לעבור לגור בו. הפסדנו מאתיים לירות (סכום מאוד גבוה באותם ימים...) וביטלנו את העסקה. שכרנו דירה בשכונת הבוכרים - שני חדרים קטנטנים ומטבח. שכר הדירה היה גבוה יותר מאשר בדירה במושבה הגרמנית. הייתה לנו שם חצר משותפת לכל דיירי הבניין, והפעלנו תורנות בין כל הדיירים לרחיצת החצר. אחרי אחת הפעמים בהן מילאתי את חובתי, ניגש אליי אחד השכנים ואמר: "אנשל, אני מציע לך שתפסיק לשטוף את המרפסת, מכיוון שעוד מעט אשתי תדרוש את זה גם ממני". עניתי לו שלא יקרה שום דבר אם גם הוא יעשה את זה, והוא אמר: "אנשל, אני מדבר ברצינות". "גם אני", עניתי. "מהר מאוד אתה תעזוב את הדירה הזאת", איים השכן. ובאמת, בשלב כלשהו השכנים התחילו להציק לילד שלנו ואחרי שישה חודשים בדירה לא הייתה לנו ברירה אלא לעזוב אותה.

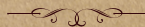
עברנו עוד כמה דירות עד שהתמקמנו בבית האחרון שלנו, ברמת בית הכרם. באחת הדירות בהן גרנו, ברחוב זאב חקלאי בשכונת בית וגן, עברתי התקף לב. חיה הזעיקה מד"א והפרמדיקים נאלצו לקשור אותי לאלונקה כדי להוריד אותי במדרגות. המראה הזה צבט את ליבה של חיה. במשך שמונה שנים, הייתה היא מתנדבת במד"א ונהגת אמבולנס ולא אחת פינתה אנשים מבתיים תוך כדי קשירתם. אך כשקשרו אותי, לא עמדה במראה.

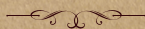
”אשר עוד היה בבית החולים ואני החלטתי לרכוש דירה בקומה ראשונה ברמת בית הכרם”, היא מספרת. ”הבאתי לבית החולים את התכנית והודעתי לו: אנחנו עוברים, אותך יותר לא קושרים... קניתי דירה...”

הדירה הנהדרת הזו הייתה עבורנו ממש גן עדן. טיפחתי באהבה את הגינה הצמודה, אך הנסיעות הרבות שלי לחו”ל גרמו לחיה לתחושת חוסר ביטחון. ”פחדתי להישאר לבד, במיוחד בלילות. הייתי ישנה עם בגדים כדי להיות בהיכון לברוח אם יגיעו גנבים”, אמרה. באותם ימים פורסמה תכנית לבניית בית מוגן, אחוזת בית הכרם. היינו הדיירים הראשונים שנכנסו לאחוזה...

הסיפור של חיה

הסיפור של חיה

חיה מספרת...

"נולדתי בירושלים, דור שני בעיר. משפחתו של אבי משה, משפחת אדלר, הגיעה מהונגריה. אמא שלי, שרה לבית רוטר, הגיעה לישראל כחלוצה מטרנסילבניה, בשנות העשרים. כשכל חברה הלכו לקיבוץ, היא נשארה בירושלים. אני הבת הצעירה במשפחתי שנשאאה אופי רוויזיוניסטי. אחי הבכור, יוסי שעל שמו קרוי בני השני, למד בבית הספר הימי בחיפה והיה איש פלי"ם. הוא הביא מעפילים לארץ באנייה תל חי וזכה במלגת לימודים בבית הספר הימי באנגליה מטעם החבל הימי לישראל. שבועיים לפני הנסיעה טבע בכינרת ומת. נשארתי עם אמי לבד.

אמי (במרכז),
אחי יוסי ואני

כשהתבגרתי, עבדתי כגוננת, למרות שרציתי להיות קוסמטיקאית. עולם הטיפוח תמיד משך אותי, אך אמי, הונגרייה משכילה, לא רצתה בת קוסמטיקאית. כשרציתי ללכת לבית הספר לאחיות, לא קיבלו אותי. נאמר לי שבגלל מצבי הגופני לא אוכל לתפקד כאחות, שצריכה ללכת הרבה.

הבעיה שלי ברגל היא מזכרת שאני סוחבת ממסיבת פורים בכיתה ב', בסביבות שנת 1938. השתתפתי בריקוד, התחפשתי למלכת הפרחים, ואחר כך באמצע הלילה התעוררתי בוכה עם כאבים חזקים ברגל. גילו לי דלקת במח העצם. בישראל לא ידעו מה לעשות עם זה. היו פה שלושה ילדים עם מחלה כזאת, ולאחד מהם כרתו את הרגל. גם לי רצו לכרות את הרגל, אבל אמא שלי הכריזה שלילדה שלה לא יעשו זאת. היא החליטה לנסוע עמי לעיר קלוז' שברומניה, שם הכירה רופא שהיה בעבר בקשרי חברות אתה אך לא היה מוכן לעלות עמה לישראל, על אף שהיה מוכן להתגייר עבורה.

יום בהיר אחד הופענו בבית החולים, מבלי להודיע לו שאנו מגיעות. אמי דיברה עם האחיות, וזו נכנסה אל הרופא. הדלת נשארה פתוחה, הרופא בחן את הצילומים והטפסים. "מהיכן הגיעה הילדה?" שמענו את הרופא שואל. "פלשתינה", ענתה האחיות.

"היא בטח יהודייה, אז שתמות", אמר.

אמא שלי שמעה זאת ונכנסה לחדר, התדהמה הייתה גדולה. דין ודברים חריף התפתח בינה לבין הרופא על "הילדה היהודייה". לא אשכח לעולם את אותו אירוע. עזבנו את בית החולים והמשכנו לבית החולים היהודי, שם קיבלו אותי.

בזמן ששהיתי בבית החולים, אמי לקחה את אחי בן האחת עשרה לטייל בגינות העיר. הם נקלעו לתוך הפגנה המונית של קהל סוער ומשולהב, ברקע נשמעו נואמים המטיפים לדרכו של היטלר. כל הקהל עמד עם "יד היטלראית" מורמת.

אמי הרימה אף היא את ידה ככל האנשים, אחי יוסי הוריד לה את היד.

"אסור יוסי", אמרה לו אמא בקול חלש, "יהרגו אותנו אם לא נרים את היד, תרים גם אתה את היד". כשחזרו לבית החולים הם סיפרו לי על כך ואמא הסבירה לי יוסי שעליו לנהוג כמוה במצבים מעין אלו.

ביום אחר הלכו אמא ויוסי להרצאה של ז'בוטינסקי. בימים ההם עבר ז'בוטינסקי מקהילה יהודית אחת לאחרת וקרא ליהודים לעלות לארץ כי "האדמה בוערת".

מי הקשיב לו? אף אחד. אולי בודדים.

ז'בוטינסקי שמע את אמי ואחי מדברים עברית. "מה לנער עברי בגולה?" פנה אל אמא. היא סיפרה לו עליי. "תוציאי את הילדה מבית החולים ותיסעי הביתה", אמר. באותו היום, אמא הוציאה אותי מבית החולים. רגע לפני שהמלחמה פרצה. ברחובות כבר הייתה אווירה קשה. ז'בוטינסקי היה כמו נביא עבורנו.

מבית החולים בקלוז' עברנו לקוסטנצה, עיר נמל רומנית, שם חיכתה לנו דירה של אחד ממכריה של אמי. המתנו לאנייה שתפליג לארץ. לילה אחד אמא העירה אותנו בבהלה: "מהר מהר, יש אנייה". ארזנו בחטף את מעט חפצינו והגענו לנמל. האנייה המיועדת שימשה להובלת עופות, ואנחנו קיבלנו חדרון קטן.

הגענו לנמל יפו ב 1.9.1939. היום בו היטלר פלש לפולין.

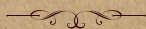
אמא ליוותה אותי בכל צעד. בחתונה שלי עם אשר, למשל. החתונה נערכה במקום הכי נחשב בירושלים, "קפה רחביה". כולם רצו להתחתן שם, לא כולם הצליחו, אבל הבת של גברת אדלר כן. לא היה דבר שאמא שלי רצתה להשיג עבור הבת שלה ולא השיגה.

אשר, מצדו, היה שובב, מאוד אופטימי, תמיד מאמין שיהיה טוב. היו הרבה מקרים שבהם לא הבנתי אותו. למשל, אחרי שנים בארץ לא הייתה לו פיג'מה. הלכתי לקנות לו אחת, פיג'מה בצבע תכלת שמתאימה לו לעיניים, עם פסים. הוא לא לבש אותה אפילו פעם אחת, ורק אחרי שנים הבנתי מדוע. פיג'מה כזאת הוא לבש באושוויץ. הוא כמובן לא אמר לי דבר...

גם אחרי שלמדתי לבשל הרבה מאכלים מיוחדים, אשר תמיד העדיף לאכול רק "עוף מכובס" עם מרק ואטריות. שנאתי את זה עד שהבנתי שזה הקשר שלו לבית, לאמא שלו. הרי הוא עזב את הבית בלי כלום. ללא תמונה, ללא פמוט, בלי שום דבר שמאפיין את המשפחה שלו. מה שנשאר לו, זה זיכרון האוכל שאמא שלו בישלה. רק לפני כמה שנים פתאום הבנתי את זה, אחרי שנים של וויכוחים, אותם יכולנו לחסוך..."

משפחת התעשייה הצבאית

משפחת התעשייה הצבאית

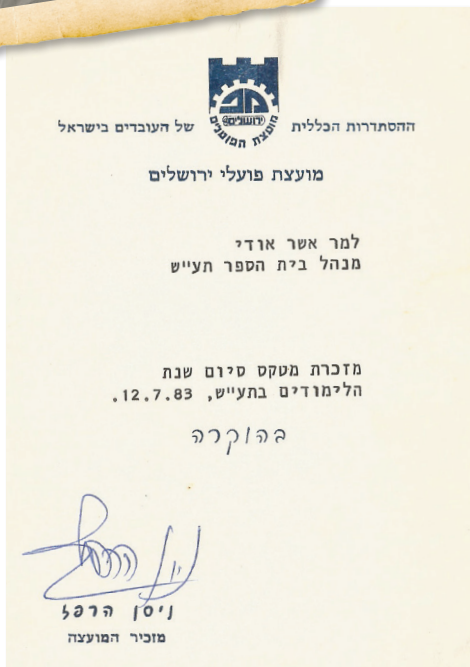
עבדתי בתע"ש מ-1957 עד 1998. זה היה מקום העבודה הראשון והאחרון שלי. התחלתי כפועל מקצועי ומהר מאוד מינו אותי למנהל משמרת. הייתי הראשון בארץ שהפעיל מכונות לעיבוד מתכת עם מכונות אוטומטיות נוספות.

פנקס חבר
מפלגת פועלי ארץ-ישראל

לאט לאט התקדמתי בסולם התפקידים: הפכתי למנהל מחלקה ולמנהל ייצור, לסגן מנהל מפעל, מנהל בטיחות ובשנות העבודה האחרונות ניהלתי את בית הספר התעשייתי לילדי תיכון שהפעלנו במתכונת של ארבע שנות לימוד. הפכתי את בית הספר הזה לאחד מבתי הספר המקצועיים הטובים בירושלים.

בשנים אלו לקחתי על עצמי כמה אתגרים חינוכיים מתוך אמונה שיש בכוחי לסייע ולתמוך בנערים ובנערות במצוקה. כך למשל היה לי תלמיד מאוד פיקח שעמד על סף סילוק מבית הספר. העובדת הסוציאלית התקשרה וסיפרה לי שהוא חלק מכנופיה של גנבי עופות. הוא נעדר במשך שבוע מבית הספר והתגלה כי בילה את הזמן הזה בכלא.

כשפגשתי את הילד, שוחחתי אתו והשבעתי אותו להתנתק לגמרי מהכנופיה. "אנשל", הוא אמר לי, "מה שתגייד אעשה". לקחתי אותו כפרויקט אישי, שכנעתי את כולם שכדאי להשאיר אותו בבית הספר ולימים הוא סיים את לימודיו בהצטיינות.

קלטנו בבית הספר ארבעה עשר "נערי רפול". כשהלכתי לפגוש אותם, מנהל בית הספר אמר לי "אלה פושעים, שום דבר לא יצליח איתם". חילקו אותם לכל מיני תפקידים במפעל, אל המחלקה שלי הגיעו חמישה-שישה נערים, זיהיתי ביניהם בחור אחד שעבד 'כמו שד'. יום אחד הגעתי למפעל ואמרו לי שהוא איננו. נשלח לכלא. אמרתי שאני רוצה לבקר אותו, והקצין שהיה אחראי על הקבוצה אמר לי שמדובר בפושע. "שום דבר לא יעזור", התעקש.

התעקשתי גם אני לבקר את הנער, והוא סיפר לי על קורותיו בסוף שהביא למעצרו. "תראה, אנשל", הוא אמר לי, "ביום שישי כולם נסעו לחופשה, ואני עליתי על הרכבת.

נסעתי לחיפה, משם בחזרה לתל אביב ושוב לחיפה אבל אז נגמרה הרכבת. תפסתי טרמפ חזרה לבית החייל בירושלים, אבל שם לא היה אף אחד אז נשבר לי. 'לקחתי ג'יפ (כלומר גנבתי...) ונסעתי לבת ים. בכניסה לעיר, השוטר הראשון שראה אותי עצר אותי ושלח אותי לכלא".

הופעתי במשפטו של הנער והסברתי לשופט שמדובר בן אדם שבכלא מרגיש טוב יותר מאשר בחברה הנורמלית. "יש לי הרגשה שהאדם הזה יכול להיות יעיל", אמרתי, "לכן צריך להטיל עליו עונש, אבל לא מעצר". ביקשתי מהשופט תקופת ניסיון של שנה. הנער חזר למפעל. דאגתי לכך שבסופי השבוע הוא יתארח בקביעות אצל אחד העובדים, בעל משק חקלאי במושב שואבה, על מנת שלא יאלץ לחפש אחר מקום ללון. תקופת הניסיון הצליחה.

הוא המשיך לעבוד במפעל גם אחרי השחרור. כשהבחור יצא למילואים רעדתי מפחד. "מה שאומרים לך, אתה עושה", הזהרתי אותו. נשמתי לרווחה כשחזר... מאוחר יותר הוא התחתן, נולדה לו ילדה, שמעתי שהוא רוצה להתגרש. הגעתי אליו הביתה, אשתו טענה שהוא מכה אותה. הזהרתי אותו שוב. הוא חדל להכות אך התגרש ונישא בשנית. "אנשל", הוא אמר לי יום אחד, "אם אתה תגיד לי לקפוץ מהגג, אני אקפוץ".

יש לי סיפוק מהסיפור הזה. אני חש שהצלתי אדם, נתתי לו צ'אנס לשקם את חייו, לבנות חיים חדשים. הייתי דמות משמעותית בחייו, אני חושב שלא אגזים אם אומר שדבריי היו כדברי אלוהים חיים עבורו. כיום יש לו שלושה ילדים, הוא נהג מונית חרוץ, שמספר עליי לנוסעיו...

מדי שנה ביום השואה, ערכתי עם תלמידיי טקס לזכרם של ששת המיליונים. אף פעם לא סיפרתי את הסיפור שלי. לא שיתפתי איש במה שעברתי אני. היו אלו שנים בהן נצרתי הכל בתוכי פנימה.
לא דיברתי מפני שלא קל לדבר.
לדבר זה אומר לחיות את הסיפור.
ולא קל לחיות את הסיפור יום יום.
לא שכחתי ולא התביישתי. פשוט לא דיברתי.

באותם ימים היו לי משימות יותר חשובות, כמו עבודה ומשפחה. כך בכל אופן חשבת'...

בגיל שישים, פרשתי, למרות שמנכ"ל תע"ש אמר שיש לו עוד תפקידים בשבילי. החלטתי שאני רוצה לצאת משם על שתי רגליים ולא על ארבע. הצלחתי לעבוד ארבעים שנה, בלי להרגיש אפילו פעם אחת שאין לי חשק ללכת לעבודה. התקדמתי צעד-צעד, מדרגה-מדרגה, עד שהגעתי לדרגות ניהול בכירות. גם לאחר פרישתי, לעבוד לא הפסקתי'...

תע"ש הייתה למעשה המשפחה הראשונה שלי. האורחים שלי בחתונה היו רק עובדי תע"ש. מליצי היושר שלי מול אמה של חיה היו מנהל המפעל והמהנדס הראשי. אליהם היא פנתה כדי לקבל חוות דעת עלי'...

עד היום אני בקשרים עם אנשי תע"ש, המזכירה שלי מקפידה לברך אותי בכל ערב חג, אני מוזמן לשמחות ולאירועים. אני משמש כיו"ר גמלאי התעשייה הצבאית בירושלים. משפחה הרי נשאת תמיד משפחה'...

מסיבת כוריס לצובדי ת"ש

מקימים משפחה

במקביל להתפתחויות בקריירה המקצועית שלי, חיה ואני הקמנו את המשפחה שלנו והבאנו לעולם שלושה ילדים: שמואל צבי - ציקי, יוסי ושרית. כל ילד שנולד קיבלנו באהבה רבה. כיום יש לנו עשרה נכדים ואנו מצפים לנין ראשון. ועוד היד נטויה... הילדים הם הניצחון הכי גדול בחיי. כשציקי נולד, זו הייתה התרגשות שרק במאמץ יכולתי לעמוד בה. בטקס הברית שלו התעלפתי, וכך קרה גם בבר המצווה שלו.

בר המצווה של ציקי היה ככל הנראה האירוע המרגש בחיי. אני עצמי לא חגגתי בר מצווה, והתיקון היה בבר המצווה של נכדי גב: ציקי קנה לי טלית ותפילין ובכותל, בגיל 70, הנחתי לראשונה בחיי תפילין.

ברית של ציקי,
צם משה ברצם

כשהגענו עם ציקי מבית החולים לאחר הלידה, החזקתי אותו על הידיים ופחדתי לזוז. מעולם לא החזקתי כזה תינוק בידיים. בחרתי להיות אבא מאוד מעורב בחיי הילדים. הייתי מקלח, הייתי מאכיל אותם ושבע רק מלראות אותם אוכלים. מדי פעם התעוררה בי המחשבה על הניצחון הגדול שלי. אחרי כל מה שעברתי, הנה יש לי משפחה שאני מאכיל במו ידיי. משפחה משלי.

כשהתבגרו, הילדים היו תוססים ומלאי חיים. במקרים רבים זה עורר בעיות מול המורים בבית הספר, ואני הייתי מאוד נוקשה עמם ומחמיר בענייני משמעת. תמיד עמדתי לצדם של המורים, למרות שחיה יצאה להגנת הילדים.

זה נגמר בפעם הראשונה שראיתי שחברים של הילדים מגיעים אלינו להעתיק שיעורים מהילדים שלנו. עד אז, כשהיינו מגיעים לשיחות עם מורים, הורי הילדים האחרים היו מתפעלים עד כמה ילדיהם חרוצים ומדברים בשבחם ואילו אני התלוננתי

שילדיי אינם עושים מספיק. הבנתי שאם אומרים למורים שהילדים חרוצים אז גם המורים מאמצים זאת וההיפך. מאז הפסקתי. הבנתי שילדיי "בסדר" והחלטתי לעמוד לצדם, אפילו אם חשבתי בליבי שהם לא עושים מספיק...

בשבתות הייתי לוקח את הילדים לאמה של חיה, הסבתא היחידה שלהם. כשהיא נפטרה, קנינו רכב, ובבוקר שבת היינו מעמיסים אותו באוכל ויוצאים מהעיר. בצומת נחשון הייתי שואל את חיה אם היא רוצה להמשיך ישר כלומר לכיוון ת"א וצפונה או שמאלה לכיוון מסמיה ודרומה. לחברים שלנו היו משפחות ללכת אליהן בשבתות, לנו לא היו, לכן יצאנו לטיולים.

הצרכים של הילדים עמדו בראש מעיינינו. החלטתי שמה שלי היה חסר, לא יחסר להם לעולם. כשציקי הלך לגן, הייתה עדיין תקופה של חוסר שלאחר שנות הצנע, הירקות והפירות היו מאוד יקרים. בכל זאת היו ילדים שהגיעו לגן עם תפוח עץ, בננה, פירות שנחשבו 'לוקסוס'. כששמעתי על כך הלכתי וקניתי את הפירות הספציפיים, ושמרנו עליהם בבית, לא נגענו בהם. ידענו שאלה הפירות לגן של ציקי. זו הייתה משימה רצינית להשיג את הפירות האלה, קשה להאמין בכך היום נוכח השפע הקיים.

הילדים שלנו היו די ממושמצעים ואנחנו היינו הורים מאוד מסורים וקפדניים. לדוגמה, כשגרנו ברחוב כורש, הילדים אהבו לשחק עם ילדי השכונה ברחבה הגדולה שבחוץ. בשעה 20:00 הילדים שלנו היו צריכים לחזור הביתה. "למה אני צריך לחזור בשמונה וכולם עוד משחקים", מחה ציקי. "במלון פסט (מלון בשכונת מצוקה סמוכה) גרים ילדים שאין להם מה לאכול ואילו בבית שלנו גר ילד מסכן שבשעה שמונה בערב צריך להיות בבית, בזמן שילדים אחרים עדיין בחוץ..."

יום אחד חזר ציקי עם חבר מבית הספר, אחריהם צעדה מורה שהאזינה לשיחתם. "אני רוצה אני רוצה להיות עשיר, מיליונר", אמר החבר. "אני רוצה שיהיה לי הרבה כסף כדי שאוכל לתת למקבצי נדבות", אמר ציקי. מסתבר שהרצון לתת עובר בגנים...

בחופשות הקפדתי שהילדים לא יסתובבו בטל. לשכן שלי הייתה חנות למכשירי

כתיבה, "אתן לך עשרים לירות, תשלם לציקי עשר לירות ותן לו לעבוד אצלך בחופשה", הצעתי לו. הסידור הזה הוכיח את עצמו. היו שנים בהן ציקי עבד בחופשות בתע"ש. יוסי עבד אף הוא בחופשות, אלא שהוא היה מתוחכם יותר... רציתי להציע לו עבודה בתע"ש אך הוא ידע כמה ציקי הרוויח ואמר "מה שהוא מרוויח בחודש אני ארוויח ביום". הוא החל לסייד גגות ובתים ואכן הרוויח יפה... מגיל צעיר בלט יוסי בחוש הטכני שלו. לא אשכח כיצד בגיל שנתיים לקחתי אותו אתי לתקן פנצ'ר ברחוב יפו והוא עקב מקרוב אחרי כל פעולה. "זוז, אתה מפריע לי", אמר לצמיגאי כשהסתיר לו. שרית למדה בבית הספר 'על יד האוניברסיטה' (על־יָדָה), ואני כדרכי בקודש הייתי מגיע למורים ומתלונן שאינה לומדת מספיק. "אנחנו מלמדים אותה איך ללמוד ואיך להשיג מידע", נהגו לומר לי המורים שלה, שלא ייחסו משקל רב מדי לתלונותיי.

משרצקי לאוד

השם שרצקי מקורו, ככל הנראה באחד מבני המשפחה שהגיע מהעיירה שרדז. ב-1968 נשלחתי לחו"ל מטעם משרד הביטחון, כל מי שנסע בתפקיד רשמי היה חייב לעברת את שם משפחתו ואת שמו הפרטי. רציתי לשנות את שם המשפחה לשריד, גם בגלל הסמליות וגם בגלל הדמיון לשם שרצקי. הילדים שלי התנגדו מכיוון ששינוי כזה היה שולח אותם שוב לסוף רשימת השמות בגן ובבית ספר...

בעקבות זאת בחרתי באוד, שמיטיב לתאר את הסיפור שלי, מאוד מוצל מאש וכניצול שואה.

אם זה היה תלוי בי, הייתי מעדיף לשמור על שם ילדוטי שרצקי, על מנת להמשיך את שושלת משפחתי. אחרי שבע שנים ניתן לחזור לשם המשפחה המקורי, אך הילדים כבר אימצו את השם והחלטתי לוותר על כך.

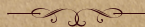
כיום, בהרצאותי, אני מזכיר תמיד את שמי החדש, בצד שם ילדוטי.

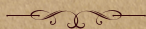
מסיבות פורים

אח, פתאום באמצע החיים

אח, פתאום באמצע החיים

מפעם לפעם, משרד התיירות שלח אלינו תיירים שהגיעו לישראל ורצו לפגוש משפחות מקומיות. ארחנו בביתנו תיירים, הם היו יושבים אתנו לכוס קפה ושומעים קצת נאומים על ציונות. ב-1983 נשאלנו אם נסכים לארח זוג עם ילד בן אחת עשרה. שרית שלנו הייתה באותו הגיל, חשבנו שיהיה מעניין, כך שענינו בחיוב.

הגיעו אלינו זוג הורים וילד, מזרח ברלינאים, משפחת דירן. הם אמרו שהחזן שלהם סיפר להם על הדג עם הג'לי (געפילטפיש), לכן הזמנו אותם לאכול אצלנו דגים בערב שבת. הנשים הדליקו נרות בבית, לקחתי את האבא ואת הילד לבית הכנסת. פתחתי להם סידור והם עקבו היטב אחרי כל התפילה. הסתבר שידעו לקרוא עברית. אחרי ארוחת הערב, ישבנו לדבר. האם סיפרה שהיא רקדנית פולקלור, האב שחקן ראשי בתיאטרון במזרח ברלין. הם נסעו והציגו את האמנות שלהם ברחבי מזרח אירופה, כלומר בשטחים שהיו באותם ימים עדיין סגורים לעולם המערבי.

לציקי 'נדלקה פתאום נורה' והוא אמר: "אבא, הם מסתובבים בכל עולם החושך במזרח אירופה, אולי מישהו מהמשפחה שלך חי שם, אולי הם יכולים לחפש את בני המשפחה שלך". חשבתי באותם רגעים על אחי ברל. הרי פגשתי אותו בפעם האחרונה באושוויץ ב-1944. ידעתי שהוא גדול ממני, אבל לא ידעתי בן כמה הוא. היו לי מעט מאוד פרטים לספק להם עליו. נפרדתי מהזוג דירן בידיעה שהם ינסו לאתר את אחי, אך לא היו לי ציפיות גבוהות מדי.

השניים המשיכו להסתובב במזרח אירופה והצליחו לאתר את אחי. הם שלחו לו מכתב, אך הוא לא ענה, מפני שחשש שמדובר בקג"ב. הם שלחו לו חבילה, ובאחת מנסיעותיו לגרמניה, הגיע לביתם בכדי לגלות מי עומד מאחורי המשלוח. "מאיפה אתם מכירים אותי?" שאל. "אנחנו לא מכירים אותך, אבל מכירים את אחיך מישראל, אנשל".

באותו היום ענתה חיה לשיחת הטלפון מגרמניה. אני הייתי בחו"ל. "הגיס שלך נמצא פה", אמרה הגברת דירן, "את רוצה לדבר אתו?" חיה התרגשה מאוד. לראשונה בחייה שמעה את המילה "גיס" בהקשר אליה. ברל התחיל לדבר בגרמנית, חיה ביקשה שיעבור ליידיש. "אני שכחתי את היידיש", אמר. "ברל, יידיש זו שפת האם שלך ושפת אם לא שוכחים", ענתה חיה. חזרתי לארץ וצלצלתי אליו לפולין. הוא התגורר בעיר סלופסק. התרגשתי מאוד. דיברנו מעט, אי אפשר היה לדבר בחופשיות עם מדינות מזרח אירופה.

אחרי שנפלה חומת ברלין, ב-1989, הזמנתי את ברל לבוא לבקר בארץ. חודש ימים התגורר בביתנו. ברל הסביר שלא חיפש אותי מכיוון שבאשוויץ הוא ראה שאין לי מספר על היד והניח שאני נמצא שם בהמתנה לסלקציה. בסיום המלחמה הוא שוחרר ע"י הרוסים וחזר הביתה לזדונסקה וולה. בעיר לא מצא משפחה, לא בית, כלום, לכן החליט שיכחיש את יהדותו כדי לחזור לחיים. הוא התחתן עם נוצרייה ונולדו לו שני ילדים, בן ובת, הנייק ואירנה. מתברר שבפולין חיים יהודים רבים שמסתירים ומכחישים את יהדותם.

יום אחד, התקשרתי אליו וענה לי הנייק, בנו.

"שלום", אמרתי, "מדבר הדוד שלך, אנשל".

"אין לי דוד בשם אנשל", אמר.

"אני אח של אבא שלך".

"לאבא שלי אין אח".

"הוא ישן אצלי חודש".

"לא, הוא היה אצל חברים".

אחי, מסתבר, לא סיפר גם לילדיו שיש לו אח בישראל. סיפרתי לבן את כל האמת. כשאביו שב הביתה, הנייק מחה בפניו על שלא גילה לבני משפחתו את האמת. בני ציקי, שימש באותם ימים כשליח עלייה בדרום אפריקה וברל, שחש כעת חופשי לספר, התפאר על כך בפני בנו. הנייק יצר קשר עם חבר שלנו שחי בגרמניה, הגיע אליו והשיג דרכו את הכתובת של

ציקי בדרום אפריקה. הוא פנה לציקי בבקשה שיסייע לו לעבור לדרום אפריקה. ציקי לא ענה לו, לתפישתו, תפקידו להביא יהודים לישראל ולא למדינות זרות. כשציקי חזר ארצה, העלייה הגדולה מרוסיה הייתה בשיאה. הוא סיפר לי שהוא מטפל באישורי עליה לזוג שאחד ההורים אינו יהודי ושם הנייק ואשתו מוכנים להתגייר, הוא יוכל לסייע להם לעלות. אמרתי להנייק שאם הם מוכנים להתגייר אני מזמין אותם לארץ, ומוכן לשאת בכל הוצאות המעבר. "אני מוכן אבל אשתי והילדים לא", ענה.

כעבור שבועיים, בחודש אפריל, 1990, קיבלנו מכתב שהוא מוכן 'לעשות עלייה'. מסתבר שהיה אצל החבר שלי בגרמניה ששכנע אותו לעלות. בראשון ביולי 1990 הגיעו לארץ הנייק, אשתו אילונה ושני ילדיהם, מאיה ומוטי. בשני ביולי הילדים התחילו קייטנה בירושלים ובחמישי ביולי ההורים התחילו את האולפן. הכנתי להם דירה, הנייק התחיל לעבוד ואנחנו זכינו בעוד בני משפחה. אחרי שנתיים נולד הבן השלישי מיקי, את ברית המילה ערכנו בביתנו. שלושת הילדים קוראים לי סבא ואני גאה בכך...

כשהיה בכיתה ד' או ה' פנה אליי מוטי, "סבא אני רוצה לעשות ברית". פניתי לחברי ששימש כחבר בהנהלת בית החולים משגב לדרך וביקשתי את עזרתו. יומיים אחר כך התייצבתי עם מוטי בבית החולים בשעה 07:30 בבוקר. הרב שהגיע סירב לבצע את הברית בגלל סכסוך אישי שהיה לו עם חברי. הוא דרש שנמציא אישורים מהרב הראשי של בית החולים. עד הצהריים התרוצצתי ולא השגתי את הרב. "סבא אני רעב", אמר לי מוטי שהיה בצום, קניתי לו לאכול וברור היה שלא ניתן לבצע באותו יום את הברית.

הנייק החליט לערוך לבנו ברית כדת וכדין ואני התחלתי לטפל בהליכי הגיור. הופעתי שלוש פעמים בבית המשפט הרבני, אך הרבנים סירבו לאשר את הבקשה. בכיתה ז' או ח' שוב ביקש ממני מוטי ברית. ושוב חזר על עצמו אותו הסיפור בבית החולים. הקמתי צעקות, הקירות רעדו. "הילד לא יכול ללכת לעשות פיפי בבית ספר, הוא מתבייש", צעקתי. המוהל הלך והרופאים עשו את הברית. הגיור הושלם כשהילדים היו בצבא.

במהלך השנים, שמרנו, ברל ואני על קשר מצוין. הוא היה מבקר אותי בכל פעם שהגעתי לפולין, דיברתי אתו בקביעות מהארץ דרך הסקיפ. לפני כשלוש שנים נפטר.

62

עם ילדיי ונכדיי האהובים...

החתונה של שרית ודני

החתונה של יוסי ורלי

החתונה של ציפי ואיה

בבר המצווה שלי, בגיל 70

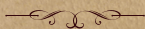

פרישה, אך לא מהעבודה...

פרישה, אך לא מהעבודה...

בחופשת הפרישה שמעתי ברדיו שמחפשים מתנדבים למוסד ציוני שמסייע לעולים. צלצלתי למספר שפורסם, והודעתי שאני מוכן לקחת אחריות על המוסד בירושלים. הייתי עובר בכל אולפני העולים, אוסף מהעולים קורות חיים ומשבץ אותם בעבודה במפעלים. היו לי בבית למעלה מאלפיים טפסי קורות חיים. הייתי שולח את הרופא לעבוד כפועל ניקיון בהדסה ואומר לו ששם הוא יפגוש פרופסור ספציפי שיוכל לעזור לו להתקדם. את המהנדסים שלחתי לעבוד במפעלים בהם יוכלו בהמשך להשתלב כמהנדסים. ואכן, היו לא מעט מקרים שה"שידוכים" הוכיחו את עצמם.

הייתה לי בעיה עם אנשים בני ארבעים וחמש - חמישים. לא הצלחתי להשיג להם עבודה. מצאתי פתרון בעזרת עמותת "יד שרה". סיכמתי איתם שהם יקבלו עשרים ושישה אנשים שילמדו לתקן כיסאות גלגלים ושמחציתם יישארו לעבוד בעמותה. כשסיימו ללמוד ערכנו טקס, ובו אמרתי שזו פעם ראשונה שמעציב אותי להיות נוכח בטקס שכזה. שאלו אותי למה, והתשובה שלי הייתה שעצוב לי לחשוב ששלושה עשר אנשים מבוגרים יצטרכו לצאת ולחפש שוב עבודה. מנכ"ל יד שרה ענה לי שכל העשרים ושישה יישארו לעבוד שם.

במקביל לתפקיד זה, שימשתי בהתנדבות מפקח הכשרה פנים מפעלית מטעם משרד העבודה. תפקידי היה לאשר למפעלים סיוע כספי לקבלת עובד שהוא עולה חדש. כשהגעתי למפעלים כדי לאשר עובד אחד, עשיתי לבעל המפעל תכנית כיצד יוכל לקלוט שניים ע"י שינוי שיטות. כך הצלחתי לסדר להרבה מאוד עולים חדשים מקומות עבודה.

כיום אני מכהן במגוון תפקידים ציבוריים, כולם בהתנדבות, מאושר על שיש

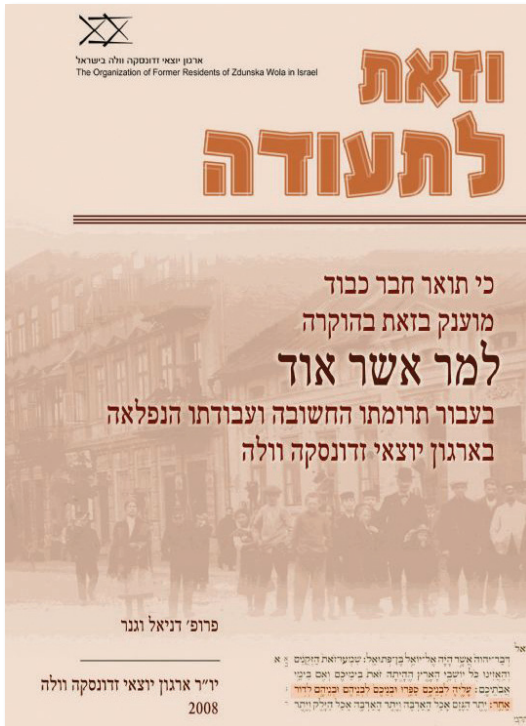

בכוחותיי לתרום ולתת:
 יו"ר הפורום של ניצולי השואה,
 יו"ר ועדת ניצולי השואה במועצת גמלאי העיר ירושלים,
 יו"ר גמלאי תע"ש ירושלים,
 מזכ"ל ארגון גג של גמלאי ירושלים,
 מ"מ יו"ר עמותת "יש", ילדים יתומים ניצולי שואה,
 חבר הנהלה בשני מתנ"סים - מתנ"ס "זיו" בית הכרם ומתנ"ס בית הנוער,
 חבר הנהלה במועצה למען הזקן,
 חבר בעמותת "עידן", טלוויזיה קהילתית (צלם ועורך),
 מרצה "ביד ושם" (בעברית ובאנגלית),
 מרצה בבתי ספר ובמחנות צבא בנושא השואה.
 מלווה כעד בהתנדבות תלמידי בתי ספר וקציני צה"ל ומערכת הביטחון בסיורים
 במחנות ההשמדה בפולין
 ובאתרי

מורשת הבריגאדה היהודית
 באירופה.
 מרצה בטקסים
 ממלכתיים וציבוריים.

בעבר שימשתי כ:
 עוזר שר הגמלאים בנושא
 ניצולי השואה, יו"ר עמותת
 "יש", סניף ירושלים.
 חבר הנהלת
 הקונגרס היהודי העולמי
 בישראל.

ועוד ידי נטויה...

התעודה על הכוזלות בארגון זדונסקה וולה

...זינגן זאָלן....

התמונות שלי ביד ושם

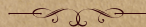

מפגש עם בוגרי מלגות

מתחיל לדבר

מתחיל לדבר

אף פעם לא רציתי לראות סרט או לקרוא ספר על השואה. פעם אחת ראינו, חיה ואני סרט ולא ישנו כל הלילה. כשהתחלתי לדבר על התקופה הזו, לא יכולתי לסיים משפט בלי לבכות. לא היה לי נעים, למשל, לדבר בפני הילדים. לא נתתי לזיכרונות להיכנס עמוק מדי לחיים שלי, לא רציתי שזה יפריע לי. הייתי אומר שהיה 'הסכם' ג'נטלמני ביני לבין הילדים שלי, שהם לא שואלים ואני לא מדבר. חיה טוענת שציקי ניסה מספר פעמים לדובב אותי ללא הצלחה. כשרית הייתה בת עשרים ואחת ושירתה כקצינת חינוך, היא השתתפה ביום פעילות בתיאטרון ירושלים, שם הופיע עד, ניצול שואה וסיפר את סיפורו. עיתונאי של 'במחנה' ניגש אליה וביקש לראיין אותה. היא אמרה לו שאביה ניצול שואה ושהיא אינה יודעת כלום עליו.

בשובה הביתה אמרה לחיה בבכי: "זה הסיפור של אבא שלי ואני לא יודעת כלום?"

הזיכרונות חוזרים אליי ברגעים מסוימים. בימי שישי, למשל, אז המחשבות מפליגות אל בית הוריי. כל השנים, השתדלתי בימי שישי להיות מוקף בבני משפחתי. אם היינו לבד, חיה ואני המועקה הייתה משתלטת עליי. עד היום אני מאוד רגיש ביום הזה.

הזיכרונות היו עולים כשהייתי נפגש עם החברים ממגדיאל. היינו מספרים סיפורים, הרבה פעמים בידיש. אבל מעבר לזה לא הייתי מוכן לדבר על התקופה.

לפני כמה שנים חיה סיפרה לי על "עמך", עמותה לטיפול נפשי בניצולי שואה. במשך שנה וחצי, פעמיים בשבוע, נפגשתי עם פסיכולוג מטעמם. בכיתי במשך שעה. בתום התקופה הזו, פניתי לפסיכולוג ואמרתי לו: "אני מגיע לפה כבר שנה וחצי, יושב שעה ובוכה, מה זה נותן לי? יש לי בפנים פצע עם מוגלה. הוא שוכב בשקט, למה אני צריך לגרות אותו?"

הוא הסכים איתי. מאז הפסקתי ללכת.

בחרתי שלא לנסוע לפולין. לא פעם חשבתי שאני רוצה להגיע לשם, אבל פחדתי שלא אעמוד בזה נפשית. הייתי חבר בוועד יוצאי זדונסקה וולה, בשנת 1990 החלטנו לארגן נסיעה לפולין, בכדי לשים שלט לזכר הנרצחים בחלמנו.

חיה חזרה ואמרה לי שעלי לנסוע, אני לא הייתי קשוב. אמרתי שאני נפשית לא מוכן לנסוע לפולין. במשך שלוש שנים עסקנו בכך. לבסוף הוחלט שתצא משלחת ב-29.6.1993.

יומיים לפני הנסיעה, אמרה לי חיה "אשר, אתה יודע שאתה חייב לנסוע לפולין?" "איך אני אסע, כבר אין מקום במטוס", אמרתי. "יש מקום במטוס, אתה רק צריך לרדת העירה לשלם". חיה הבינה שהסיבה האמיתית לסירוב שלי אינה "מקום במטוס". התברר כי באותו היום הלכה חיה למשרד הנסיעות וכשנאמר לה שיש עדיין מקום בטיסה לפולין, ביקשה שישריינו עבורה שני מקומות. "אני לא משלמת כי אני לא יודעת אם בעלי ייסע, אבל אני הולכת לעבוד על זה", אמרה. אמרתי לחיה שאני מאוד רוצה לנסוע אבל מפחד. "אני אסע אתך, תמיד אתה מגן עליי, הפעם אני אגן עליך", אמרה. התרגשתי מאוד כשעלינו למטוס, התרגשות שהייתה מנת חלקי בכל ימי המסע. כבר בשלב הזה הרגשתי שאני סוגר מעגל. "אני אוהב אותך", אמרתי לחיה לפני שהמטוס המריא. החזקנו בידנו זר פרחים שנתנו לנו בנו יוסי, הנחתי אותו על המשרפה בחלמנו.

בדרך לבית הקברות של זדונסקה וולה, נזכרתי איך הכל השתנה כאשר הנאצים נכנסו לעיר וריכזו את כל היהודים בגטו. כאשר הגעתי לבית הקברות התחלתי לחפש את הקבר של סבתא שלי. ליד קברה הופרדתי מאמי ומאחי הקטן גבריאל. נשלחתי לגטו לודז', אמי ואחי נשלחו כנראה לחלמנו. עמדתי בבית הקברות ויכולתי לראות למולי את אמי ואת אחי ברגע הפרידה מהם, ממש כאילו והם חיים למול עיניי. זה קורה לי בכל פעם שאני מגיע לשם, בכל פעם שאני מדבר עליהם ומספר את הסיפור.

אחי ברל הצטרף אליי למסע. הוא לא זכר כלום ואני זכרתי כל פרט מידע, כאילו שאתמול יצאתי מהעיר ולא חמישים שנה מוקדם יותר. אחד הדברים שנזכרתי בהם באותם רגעים היה אותה תחושת פחד שליוותה אותי מרגע שהתחלנו לברוח מהגרמנים ועד שהגעתי למגדיאל. פחד תמידי - לפעמים קצת פחות ולפעמים קצת יותר - אבל תמיד פחדתי.

מראה בית הקברות היה מזעזע. עשבים גבוהים כיסו את השבילים, בקושי רב ניתן היה להבחין בקברים. גילינו קבר אחים של מאתיים ותשעה עשר אנשים, כולו מכוסה באבנים. הזדעזעתי. קראנו לגוי בכדי שייתן לנו הצעת מחיר להקמת מצבה מכובדת. עשרת אלפים דולרים הוא ביקש עבור העבודה. "אם אנחנו נצליח לגייס את הכסף, נבוא עם הילדים", אמרה חיה. פגשנו את אליזבטה, מורה בבית הספר המקומי שכתבה עבודת מאסטר בנושא היהודים בזדונסקה וולה. היא הפכה לאשת הקשר שלי במקום. "בבית הקברות, אחרי ארבעים ושתיים שנים של חיים עם אשר, נודע לי לראשונה כיצד אשר הופרד מאמו ומאחיו", מספרת חיה.

34 בית הקברות באזר

בשובנו לארץ התחלנו באיסוף כספים למען הקמת המצבה. כעבור שנה חזרנו לבית הקברות. המצבה עמדה על תילה. היינו חמישים וארבעה אנשים, דור שני ושלישי לשואה, חנכנו את המצבה בנוכחות הרב הראשי של וורשה, ראש העיר ונציג הממשלה הפולנית. יוסי, ציקי ואשתו של ציקי היו אף הם עמנו. "אם אלוהים שמר אותי ולו רק כדי לשקם את המצבה הזו, היה שווה להישאר בחיים", אמרתי בטקס. "כנראה שאני נשארתי בחיים כדי לספר על מה שהתרחש כאן". מאז התחלתי לדבר.

"אתה בעצם מצבה אנושית של כל אנשי העיר שלך ושל כל המשפחה שלך", אומרת חיה. אני מרגיש שאני שומר על זיכרון המשפחה, יהדות העיר וששת המיליונים.

לפני הטקס המרגש בבית הקברות, התקיים מפגש בעירייה עם ראש העיר ונציג הממשלה. הכנתי מפה שמציגה את זדונסקה וולה באופן שבו ראיתי אותה כילד בן אחת עשרה לפני המלחמה. הכנסתי בתי כנסת, ישיבות ובתי מדרש והיו אנשים מבוגרים שאמרו לי שכל מה שתיארתי היה נכון. מאז, בכל נסיעה שלי עם בני נוער לפולין, אני עומד על כך שנעבור בבית הקברות בעיר, ובני הנוער כולם עובדים מספר שעות בבית הקברות, מנכשים עשבים ומכשירים את השבילים, על מנת לשמור על צביונו.

מצבת הזיכרון

הגעתי למסקנה שצריך לדבר, על מנת שבני הנוער ששומעים אותי יוכלו לומר שהם שמעו את הדברים ממקור ראשון, ממישהו שהיה שם. שנים החדר הזה היה נעול בתוכי, וביום אחד, במקום למצוא את המפתח פשוט פרצתי את הדלת. זה לא הקל עליי, אבל אני לא עושה את זה כדי להקל על עצמי. כשילדים, מבוגרים וקציני צה"ל שומעים אותי מדבר במסעות ובעדויות שלי, הם מבינים שאסור לתת לדבר כזה לקרות שוב.

לכן אני מוכרח לעשות את זה. אני אמנם מקריב את עצמי וממשיך לגרות את הפצע, אבל מדובר מבחינתי בניצחון.

מהרגע שהחלטתי לספר, אני לא עוצר... פעמיים שלוש ביום אני מרצה ביד ושם, מספר פעמים בשנה

*טקס הנחת אבן
הזיכרון בחלמנו*

אני יוצא כעד למסעות בפולין עם בני נוער ועם משלחות מטעם הצבא, משרד הביטחון והמשטרה. אני לוקח חלק באירועים רבים ומוזמן להרצות בפורומים שונים. זה קשה פיזית, לפעמים אני יכול לעמוד גם שלוש וארבע שעות במהלך עדות - וכמובן גם נפשית. כשאני מספר על אירועי המלחמה אני ממש רואה את התמונות מול עיניי. אני בוכה בקול, אני בוכה בלב, אבל חש סיפוק וגאווה על שאני מבצע את שליחותי.

פעם הגעתי לגרמניה לדבר בפני קהילת נוצרים יידי ישראל באולם שהכיל חמש מאות מקומות אבל הופיעו אלי אלף וחמש מאות אנשים. הפתרון היה לפתוח את המקום לעמידה וגם אולם נוסף שם הועברו דבריי באמצעות רמקולים.

ידיעות על האירוע פורסמו בעיתונים, ובעקבותיהן הזמינו אותי לאירועים נוספים. בעיירה אחרת ביקשו שאבוא לדבר לפני קונצרט של ילדים בבית הספר המקומי. נשאתי דברים בגרמנית בפני אלף חמש מאות תלמידים.

בכל יום אני פוגש אנשים חדשים, כולם מבייחיים להמשיך ולהעביר הלאה את הסיפור שאני מספר. ילדים ניגשים אליי, מחבקים, מתרגשים. הם לא שוכחים אותי ואת הסיפור שלי וזה שווה מבחינתי את המחיר הנפשי. באחד מהמסעות שלי עם קציני צה"ל, תוכננה לנו נסיעה מוורשה לקרקוב. יצאנו בשש וחצי בבוקר מוורשה והגענו לאחר חצות לקרקוב. הדרכים אז היו מאוד קשות, כמעט שלא ראינו בכבישים הרעועים מכוניות, הרבה יותר עגלות ותומות לסוסים. עברנו בין מחנות וגטאות, יום ארוך ומייגע.

כשהגענו למלון בקרקוב חשתי שאתמוטט. נשכבתי על המיטה, עם הבגדים והנעליים. אמרתי לעצמי שאם בכל זאת אקום בבוקר, זו תהיה הפעם האחרונה שאני יוצא למסעות. לא נרדמתי כמעט כל אותו לילה ובבוקר, כשקמתי, ירדתי לחדר האוכל. את פניי קידם מפקד החטיבה שליוויתי. "אשר", הוא פנה אליי, "אני רוצה להביע חרטה. לא עשיתי מספיק בנושא השואה ביחידות שלי, ואני מבייח לך שמהיום זה ישתנה ואישית, אתחיל לבדוק את השורשים של המשפחה שלי". סיפרתי לו על המחשבה שלי מהלילה והודעתי לו שבעקבות הדברים שלו, אני אמשיך לנסוע למסעות האלה...

בזמנית צ'יטלואיס בבונדספּרסעקאנפּערענץ

←
הכרסום בזמין/ צל הביקור בגרמניה

Bei seinen Erzählungen wird's totenstill

Aecher lid berichtet von seinem Überleben in Auschwitz / Überwältigender Besucherantrieb in Bad Liebenzell

von Andrea Bahl

Bad Liebenzell. 80 Prozent der Deutschen seien als Nazi-Verbrecher befragt nicht mehr mit dem Hinweis beantwortigen in Bad Liebenzell schreien die Menschen allerdings wider zu stehen.

Insam eine halbe Stunde vor Beginn der Veranstaltung überbrachte ein Auswärtiger-Beauftragter, dass im Parkhaus des Bürgerhauses sämtliche Plätze besetzt sind und alle zur morgigen Tagung aufgeht. Doch während er Besucher warnten, noch auf Plätze, Karochose wurde eine Übertragung in den Lesesaal verlegt, der dann nach kurzer Zeit ebenfalls wegen Überfüllung geschlossen werden musste.

«Mit diesem Interesse haben wir nicht im Vorhinein gerechnet», gesteht Frank Ciesla von «Licht über Auschwitz», das zusammen mit der Stadt Bad Liebenzell in dieser Veranstaltung seitlich der 70. Jahrestag der Befreiung von Auschwitz durch die sowjetische Armee eingeleitet hat. Das Liebenzeller «Licht über Auschwitz» ist ein Projekt der Arbeitsgemeinschaft für Holocaustgedächtnis in Baden für künftige Urteilsverfahren, dieses aber im Alter geübt werden. Denn unter Geschichtslernen man einfach keinen Schulunterricht geben und unter weltanschaulichen Hand nicht gut nach, was Ciesla hervorhebt.

Auch Bürgermeister Dieter Pflüger war überfüllt angesichts des überraschenden Besucheranstromens. Heute er sieht doch eigen in der Stadtratsung verstanden lassen, wie «dieses Leben», in Überlebenden seien den tatsächlichen Schicksalen von jü-

discher Musik von Lydia Kallala (Kallala) und Rudolf Benz (Kallala) jubeln zu können. «Es ist ein großes Pflicht, so die Geschichte von damals zu erzählen», meint er, und nur noch viele wenige Überlebende im Raum sind, die mit ihm von Auschwitz berichten. «Ich habe heute mit gemischtem Gefühlen vor Ihnen, Regina Andrea (A), auf die zwei Jahre vor glücklich und viele, Ihre berichten zu können, auf der anderen Seite während die die Erinnerung an die Vergangenheit immer wieder zurück auf, bekann der letzte 84-jährige Hermann-Überlebende. Werrat

«Es ist eine eigentlich nicht glückliche Geschichte der jüdischen Kindheit (Johanna Weiss, die ersten Ausdrücken gegenüber dem Juden. Das Ausbruch des Krieges im September 1939 sowie die Rückführung eines Überlebenden durch die Deutschen für 17.000 Taler während die im großen Schritten, «ich war damals 11 Jahre alt, ein kleiner Junge mit einem Anzug, sag zu es die unvollständige Zeit, die immer wiederkehrenden «Mordaktionen», die unvollständigen «Aussortierungen» und Gefangenenlager, Drecklager und Mordlager, der KZ-Station und die in-

«Todesmarchen nach Majdanek und Günschwitz, der Aufenthalt bei der amerikanischen Armee in Hirschwang (Günschwitz, die Befreiung mit der «Friedenskommission» für Günschwitz im Dezember 1945) und schließlich im November 1948 zur letzten Heimreise nach Israel über-

hört von der jüdischen Gemeinde in Bad Liebenzell, 118 von dem Nach

«In Auschwitz haben überlebt - ich bin einer davon. Ich bin ein Überlebender von Auschwitz. Ich will einen ganz persönlichen Bericht erzählen an «Wissen Sie nicht heute fragen, wie ich die Dinge im Liebenzell habe, dass immer noch ich bin nicht davon glauben, ich habe nie geglaubt, ich bin nicht möglich.

Aber ich sage mir dass Fragen nach oben sind ange ich glaube es ist besser»

Aecher lid berichtet seine Zuhörer in Bad Liebenzell mit einem Lebensbericht nach Überlebte Auschwitz. Foto: Foto

Mit sein einer hochintelligenten Berichterstattung, dass er in deutscher Sprache vorgetragen. Der hoch betagte Redner wurde im Adressat mit gelacht, fast niemand, bei einigen Schilderungen wurde keine Stimme jedoch unmerklich belegen und seine eigene Ansprache deutlich spärlich. Unter den Zuhörern herrschte Tränen.

«Ich bin eine hochintelligente Berichterstattung, dass er in deutscher Sprache vorgetragen. Der hoch betagte Redner wurde im Adressat mit gelacht, fast niemand, bei einigen Schilderungen wurde keine Stimme jedoch unmerklich belegen und seine eigene Ansprache deutlich spärlich. Unter den Zuhörern herrschte Tränen.

Wie aus fünf doch 30 Jahre wurden

Landkreis ehrt Alt-Landrat Hans Werner Köblitz zum 70. Geburtstag

von Andrea Bahl

Kreis Celo. Wie lässt man einen Mann leben, der 70 Jahre die Geschichte dieses Landkreises Celo mitbestimmt, zum 70. Geburtstag hochbetagt sein fünftägige Jubiläum feiert und die Mitarbeiter des Landratsamtes danken die richtige Antwort weniger bei dem Vorstand.

Hans-Werner Köblitz hat viele Jahre «Kommunikation und Koordination» und vieles eine «Koordinations»-Praxis gelebt, die eine wirtschaftliche Kompetenz betriebl. und wichtige Aufgaben gestellt haben, darunter auch für die Inter-

masse-Hausarbeit - in Verbindung mit Nachfolger Helmut Wagner die Jubiläum, für den die Celoer Landratsamt im Kreis eine brillante Vergangenheit, Koordination und Kommunikation. Köblitz und Alt-Landrat eine Preis organisiert wurde.

«Ganz vorne in der ersten Reihe sind Gerhard Müller, im Jahre 1971 war er über 10 Jahre Chef im Landkreis Landratsamt - dort, wo die Karriere von Hans-Werner Köblitz begann, und der heutige Alt-Landrat Hans noch nicht gelassen den letzten Kaiser erstrahlte, das es viel weniger willig und schließlich ein «Koordinations»-Verwe-

ngung von Hans und Gerhard Müller oder die Gründer des in den unternehmerischen Lager ergänzte mit ein persönlicher Schicksal. «Das war wirklich heute ich habe noch von Augen, Dinge in Verbindung mit

Die Chancen der Wirtschaften auf sich selbstgeleitete 11-jährigen von Licht über Auschwitz, der sogenannten

Landrat Helmut Wagner (von links) würdigt seinen Vorgänger zum Geburtstag. Daneben (vorne) Müller, Gerhard Müller, Alt-Landrat Helmut Köblitz, und Hildegard Köpfermann (vorne rechts)

Unterstützung von Hans und Maria in der Region Fränkisch-gerungen hat, wurde genannt.

Celo für Michael Neumann und sein ein «Koordinations»-Praxis gelebt, die eine wirtschaftliche Kompetenz betriebl. und wichtige Aufgaben gestellt haben, darunter auch für die Inter-

masse-Hausarbeit - in Verbindung mit Nachfolger Helmut Wagner die Jubiläum, für den die Celoer Landratsamt im Kreis eine brillante Vergangenheit, Koordination und Kommunikation. Köblitz und Alt-Landrat eine Preis organisiert wurde.

«Ganz vorne in der ersten Reihe sind Gerhard Müller, im Jahre 1971 war er über 10 Jahre Chef im Landkreis Landratsamt - dort, wo die Karriere von Hans-Werner Köblitz begann, und der heutige Alt-Landrat Hans noch nicht gelassen den letzten Kaiser erstrahlte, das es viel weniger willig und schließlich ein «Koordinations»-Verwe-

Celo für Michael Neumann und sein ein «Koordinations»-Praxis gelebt, die eine wirtschaftliche Kompetenz betriebl. und wichtige Aufgaben gestellt haben, darunter auch für die Inter-

Ich habe Auschwitz überlebt!

Das ist der Mann, der als einziger Überlebender aus dem Lager Auschwitz nach dem Krieg zurückkehrte. Er ist heute 92 Jahre alt und lebt in Berlin. Er hat seine Geschichte in einem Buch erzählt, das jetzt in der Buchhandlung des Monats zu sehen ist.

Der Mann, der heute 92 Jahre alt ist, hat eine Geschichte erzählt, die er nicht vergessen kann. Er hat in Auschwitz überlebt, das größte Konzentrationslager der Welt. Er hat dort überlebt, obwohl er ein Jude war. Er hat dort überlebt, obwohl er ein Kind war. Er hat dort überlebt, obwohl er ein Mensch war.

Sie warfen den Kindern Schlingen um den Hals, warfen sie auf den Laster

Sie warfen den Kindern Schlingen um den Hals, warfen sie auf den Laster. Das ist die Geschichte eines Mannes, der in Auschwitz überlebt hat. Er hat dort überlebt, obwohl er ein Kind war. Er hat dort überlebt, obwohl er ein Mensch war.

Die Kinder im Ghetto von Czestochowa wurden von den Nazis in Schlingen um den Hals geworfen und auf den Laster geladen. Sie wurden in die Gaskammern geschickt und dort ermordet. Das ist die Geschichte eines Mannes, der in Auschwitz überlebt hat.

1200 Menschen starben in der Gaskammer. Das ist die Geschichte eines Mannes, der in Auschwitz überlebt hat. Er hat dort überlebt, obwohl er ein Kind war. Er hat dort überlebt, obwohl er ein Mensch war.

Die Kinder im Ghetto von Czestochowa wurden von den Nazis in Schlingen um den Hals geworfen und auf den Laster geladen. Sie wurden in die Gaskammern geschickt und dort ermordet.

Die Kinder im Ghetto von Czestochowa wurden von den Nazis in Schlingen um den Hals geworfen und auf den Laster geladen. Sie wurden in die Gaskammern geschickt und dort ermordet.

Die Kinder im Ghetto von Czestochowa wurden von den Nazis in Schlingen um den Hals geworfen und auf den Laster geladen. Sie wurden in die Gaskammern geschickt und dort ermordet.

Die Kinder im Ghetto von Czestochowa wurden von den Nazis in Schlingen um den Hals geworfen und auf den Laster geladen. Sie wurden in die Gaskammern geschickt und dort ermordet.

Die Kinder im Ghetto von Czestochowa wurden von den Nazis in Schlingen um den Hals geworfen und auf den Laster geladen. Sie wurden in die Gaskammern geschickt und dort ermordet.

Die Kinder im Ghetto von Czestochowa wurden von den Nazis in Schlingen um den Hals geworfen und auf den Laster geladen. Sie wurden in die Gaskammern geschickt und dort ermordet.

Die Kinder im Ghetto von Czestochowa wurden von den Nazis in Schlingen um den Hals geworfen und auf den Laster geladen. Sie wurden in die Gaskammern geschickt und dort ermordet.

Die Kinder im Ghetto von Czestochowa wurden von den Nazis in Schlingen um den Hals geworfen und auf den Laster geladen. Sie wurden in die Gaskammern geschickt und dort ermordet.

Die Kinder im Ghetto von Czestochowa wurden von den Nazis in Schlingen um den Hals geworfen und auf den Laster geladen. Sie wurden in die Gaskammern geschickt und dort ermordet.

Die Kinder im Ghetto von Czestochowa wurden von den Nazis in Schlingen um den Hals geworfen und auf den Laster geladen. Sie wurden in die Gaskammern geschickt und dort ermordet.

Die Kinder im Ghetto von Czestochowa wurden von den Nazis in Schlingen um den Hals geworfen und auf den Laster geladen. Sie wurden in die Gaskammern geschickt und dort ermordet.

Der Mann, der heute 92 Jahre alt ist, hat eine Geschichte erzählt, die er nicht vergessen kann. Er hat in Auschwitz überlebt, das größte Konzentrationslager der Welt. Er hat dort überlebt, obwohl er ein Kind war. Er hat dort überlebt, obwohl er ein Mensch war.

DER NEUE DOBLA ALLES BEGINNT

Der neue Doblă ist ein Auto, das alles beginnt. Er ist ein Auto, das alles beginnt. Er ist ein Auto, das alles beginnt. Er ist ein Auto, das alles beginnt.

DER NEUE DOBLĂ CAR

Autohaus Black GmbH, Friedrich-Ludwig-Str. 10, 10117 Berlin, Tel. 030 2000 1000

בכל נסיעה אני מרגיש שדבריי מאוד משפיעים על המאזינים, לולא הייתי משוכנע שזה כך, לא הייתי עושה זאת, הרי איני מקבל על כך תשלום. זו השליחות שלי.

אני מקבל מכתבי תודה רבים לאחר מסעות ועדויות. כתבה לי למשל בחורה שהייתה איתי במסע כשהייתה בתיכון. אחרי שסיימה ללמוד שירתה בלהקה צבאית וכשהשתחררה הייתה אמורה להופיע ברסיטל בתל אביב. היא נבחנה לתפקיד שהיה אמור להיות "בכיס" שלה, אבל ברגע האחרון הופיעה מישהי אחרת ותפסה לה אותו. במכתב שכתבה לי סיפרה: "אשר, רציתי להתאבד, אבל באותו רגע נזכרתי בך ובמסע שלנו לפולין. ברגע אחד הבנתי שזה לא ממש חשוב". אדם אחר כתב לי אחרי שאחותו נהרגה בפיגוע: "אחרי שהייתי אתך, למדתי שצריך להמשיך בחיים".

זכורים לי אנשים שלא הסכימו לשלוח את ילדיהם למסעות. למשל אבא שטען שזה בזבוז כסף. יום אחד שכנעתי אותו שייסע בעצמו ומאז הוא הפך לתומך נלהב. הפקידה בבנק שלי אמרה לי יום אחד "זה עולה חמשת אלפים שקל והבת שלי כל כך רגישה". אמרתי לה שתאפשר לילדה לנסוע, ושאם היא תצטער אני אשלם על הנסיעה. היא כמובן שילמה עליה... אני חושב שכל אדם צריך לנסוע למסעות מהסוג הזה. לראות, לחוות, רק כך אפשר להבין מה היה שם.

המסעות הולכים ונהיים קשים עבורי, אבל אני מרגיש שאיני יכול להפסיקם. כשאני רואה את הילדים יוצאים אחרי שהם שומעים אותי, את ההרגשה ש: never again, את התחושה שהם יעשו את הכל כדי שהטרגדיה לא תתרחש שוב - אני מבין את גודל התרומה שלי ומרגיש שאני מוכרח להמשיך.

מדליית מטוסה באוסטריה
עם הרמטכ"ל בני גורן

טרם באיירקת, 2003

במסגרת בין תצניו צה"ל
ותצניום גרמניום בכורים בברלין.

12.2.2015

אשר אוד היקר,

אנחנו מבקשים להודות לך מקרב לב, על הסכמתך, נכונותך והגעתך להשתתף בסמינר ייחודי, ראשון מסוגו, של מנהיגי ומובילי תנועות ואירגוני נוער, מישראל, גרמניה, פולין, צ'כיה ואוסטריה.

הסמינר שהתקיים בקראקוב ובמוזיאון אושוויץ בירקנאו, היה תחת הכותרת: "70 שנה לשחרור אושוויץ - מדברים חינוך" על תפקידינו כמובילים חברתיים וערכים בחברות שלנו היום.

חני אפרימוב, שכתבה והובילה את הסמינר, אמרה לנו מיד, שלא יכול להיות כנס משמעותי שכזה בלי לפגוש ולשמוע סיפור ומסר של ניצול אושוויץ, ולא יכול להיות אדם ראוי ומתאים יותר ממך, אשר.

כך פנינו אליך. הסכמת ברצון ואף שינית תכניות בכדי להתאים ללוח הזמנים שביקשנו.

אישיותך, המרשימה והכובשת, נוכחותך, השתתפותך ודבריך בסמינר, השיחות האישיות שקיימת עם כל מי שרק ניגש אליך והיו רבים כאלו, ובוודאי העדות המרגשת, סיפורך האישי, שלא השאיר עין אחת יבשה, בליבו של מחנה ההשמדה אושוויץ 1, היוו נדבך מרכזי בכנס כולו.

המסר המשמעותי כל כך שלך, למשתתפי הסמינר, אלו המובילים מיליוני בני נוער וצעירים בחמשת המדינות שלהם, נחקק בלב כל: "המשיכו אתם להיות 'עדים', נושאי לפיד הזיכרון, של הנורא מכל שבני אדם ביצעו - השואה".

איש מהנוכחים לא ישכח את תפילת ה"קדיש" שנשאת, בינואר 2015, 70 שנה לאחר השחרור, בחושך ובשלג לצד הביתן היהודי. יהודי, ציוני, מנצח, גאה וחזק, בעל משפחה לתפארת, כשכל משתתפי הסמינר סביבך נושאים אליך עיניים, "עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל" ואמרנו אחר-כך - "אמן".

תודה רבה,

נפתלי דרעי

שלומית רוגן-ליבנה

מזכ"ל

רכזת פרויקטים והדרכה

מועצת תנועות הנוער בישראל

מועצת תנועות הנוער בישראל

על יסודי מכבים רעות - מו"ר

"ניצולו השואה הנם נר זיכרון החי בגאון, הנולדאים ליומם אג סיפורי הקפולוג
ופמלפחוג אג סיפור השואה הכאב. כל סיפור הוא לזום ומלאו וכן חובב לזינו אגלד
ואנציה כל סיפור, כל לזוג כל זיכרון. לז ידי הנצחג פזיכרון, אנו פושכים אג פזיכרון
פאישי אחק מן פזיכרון הקוקטיבי שלנו כלם".

(ד"ר אאפ נס)

תודה

ל: אשר אוד

ברצונו להביע את תודתו והערכתו להסכאתק
להצטרף כאיש עזות למסע פולין

אע אודים לך על העזות הארצית החום והאהבה
שהענקת לתלמידי השכבה במסע זה.

וישר כח!!!

תלמידי שכבת יב' אחזור כא'

והצוות החינוכי

לאשר אוד

וסדה על מפגש משמעותי ומרגש
סיפון האיש מהווה אבן יסוד לפועלם בשמירה והגנה
על המדינה

בהוקרה והערכה רבה,
קציני ונגדי זירות אשדוד
חיל הים

וזאת לתעודה

0-05455688 אשר אוד
ת.ז. שם ושם משפחה

השתתף במשלחת משטרת ישראל לפולין
עדים במדים
ה' באלול - י' באלול תשע"ג
11.8.2013 - 16.8.2013

ברונו שטרף ויצב
מפקד מחוז מרכז
מפקד המשלחת

אבי נוימן, תניץ
ר' חטיבת ההדרכה

26/4/15

לכבוד
מר אשר אוד הנכבד

ברצוננו להביע שוב את תודתנו לנכונות שלך להגיע לביה"ס ולהרצות בפני התלמידים והצוות.

הענקת לנו הזדמנות נדירה לשמוע עדות חיה של ניצול שואה. אכן נפלה זכות גדולה בחלקנו לשמוע אותך, כפי שמנהלת ביה"ס עדי זיסקינד כתבה בתגובה לדברייך והקריאה ביום השואה.

מצו"ב דברי המנהלת.

בתודה ובכבוד רב

שגי'א כוכב/א/ל/ר/ג/ר/י

רח' רבי חייא 3 טל. 02-5666794 פקס 02-5665371

ביום שלישי בבוקר נפלה בחלקי הזכות לשמוע את אשר אוד, ניצול השואה. נפלה בחלקי הזכות מכיוון שלא ירבו עוד הזדמנויות כאלה לשמוע ניצולי שואה, אולי עוד עשר או עשרים שנה. במרחק הזמן השואה בוודאי תראה כמו היסטוריה רחוקה ואולי עבור בני נוער בעתיד, היא התפוך להיות דבר לא מעניין מלימודי היסטוריה שקרה פעם ולא קשור למציאות חיינו.

אבל נפלה בחלקי ובחלקכם הזכות לשמוע את אשר אוד, לא רק מעצם היותו ניצול שואה, אלא גם בגלל הסיפור שהוא השמיע באוזנינו. לאחר ההרצאה המשכתי לחשוב ולדבר הרבה על מה שהוא סיפר לנו. ניסיתי להבין מה הוא רצה שנלמד מהסיפור האישי שלו? אילו לקחים הוא רצה שנלמד? איזו אסונות הוא רצה למנוע מאיתנו? ואלה הדברים שאני למדתי מהשיחה איתו ושאני לקחתי איתי.

ראשית הוא רוצה שנזכור שאין לנו ארץ אחרת. הוא רוצה שנזכור שגם כשאנחנו מקטרים, וגם שאנחנו לא מרוצים, מהמצב הכלכלי והחברתי, מהחינוך ומהביטחון, אנחנו במצב טוב מאי פעם, כי יש לנו מדינה, משל עצמנו. שבה אנחנו לא נרדפים ולא שנואים ולא מוצאים להורג. הוא רצה שנזכור את זה ונלחם על קיומה של המדינה הזאת, הוא רצה לסיפר לכם את זה כדי שיהיה לכם ברור שזו זכות אך קודם כל חובה לשרת את המדינה הזאת, להתגייס לצבא ואחר כך להיות אזרחים שומרי חוק. הוא רצה שכולנו נדאג שהמדינה הזו תמשיך להתקיים, שלא נשנא אחד את השני, שלא תהיה בנינו שנאת אחים, לא בשל דעות פוליטיות שונות, בשל עדתיות שונה, צבע עור או מכל סיבה אחרת. ושנזכור שגורל משותף של עבר ושל עתיד מחבר את כולנו.

שנית, הוא דיבר על השפלה. ההשפלה חזרה שוב ושוב בשיחה איתו. ההשפלה היתה שם כשגילחנו למבוגרים סביבו את השערות, ההשפלה היתה שם שהיכו בו בשוט ובעטו בו ברגל גסה, ההשפלה היתה שם כשהכריחו אותו לחזול על הרצפה, לאכול מערמות של זבל, להסתובב ערום, ההשפלה היתה שם כל הזמן. אני חושבת שאשר אוד רצה לגרום לנו לחשוב על רגש ההשפלה. מדוע יש לנו צורך להשפיל אדם אחר? איזה רווח יש בזה? וגם לאן השפלה לוקחת אותנו כבני אדם? ההשפלה, מהשורש שפל, היא הדרגה הנמוכה ביותר שבני אנוש מסוגלים להגיע אליה, היא תמצית הרוע והאכזריות. פולנים, רוסים, צוענים, נכים, הומוסקסואלים, מפגרים- לכל מי שנחות, שמתחתיהם להרגיש, ליהודים, פולנים, רוסים, צוענים, נכים, הומוסקסואלים, מפגרים- היא נקודת השפל הנמוכה ביותר שהגיע אליה האדם בהיסטוריה האנושית שלנו. פגיעה באחר, השפלה של אחר היא הדבר השפל, הנמוך ביותר שאדם יכול לעשות.

שלישית, אשר רצה להראות לנו איך האדם יודע להיות גם לא שפל, כמה כוחות ותעצומות יש בו וכמה רחוק הם יכולים להוביל אותנו. כנגד כל הסיכויים, אשר כילד, שרד את האקציות, כנגד כל הסיכויים הוא שרד את הגטו, את עבודות הפרך, את המחלות, את אוושיץ בירקנאו ואת צעדת המוות. והיו שם אנשים טובים בדרך. היה שם את אחיו שלמרות המחסור הגדול לא חסך ממנו אוכל ודאגה וחום והגנה, והיו שם אינסוף יהודים שלמרות כל הסיכון עמדו מאחורי הגדר וקראו בשמו, והיו לו שם חברים שלא גנבו ממנו ולא פגעו בו ולא השפילו אותו, למרות שיכלו, חברים שדאגו ועזרו וחלמו יחד ועלו יחד להקים את מדינת ישראל.

לסיכום, אני חושבת שאשר אוד רצה שכל אחד ואחת מאיתנו יזכור שגם בנקודות השפל הנמוכות ביותר שלנו, גם כנגד כל הסיכויים, אנו צריכים לבחור להיות בני אדם, טובים, נדיבים, אכפתיים- דואגים, מקבלים את האחר. אנו צריכים להישמר מהשפלה של אדם אחר, בין אם הוא חבר או בין אם הוא שונה מאיתנו, כי השפלה היא מדרון חלקלק. אל לנו להיות כמו המרצחים הנאצים, אל לנו לפגוע באחר, עלינו להילחם על הזכות והחובה להיות בני אדם טובים שראויים לחיות במדינת ישראל.

תיכון חוש"ן
דרור - בתי חינוך
ע"ר 58-001-505-5
רבי חייא 3 ירושלים 93669

כתבה: ע'ר ס'סק'נ'ן
מנהל מ'ה'ס ח'ו'ש"ן

'Ik sliep op een vloer bezaaid met dode mensen'

Concentratiekampen. Duitse soldaten. De dodenmars. Asher Aud heeft het allemaal doorstaan. Met zijn kinderen heeft hij er tot op de dag van vandaag niet over gesproken. Toch reist hij regelmatig naar allerlei landen om zijn verhaal te delen. Ook in dit bijzondere jaar, zeventig jaar na de Holocaust. Inmiddels is de gelukkige en trotse opa woonachtig in Jeruzalem. "Ik ga niet weg uit Israël. Ook niet voor tien miljoen euro."

“Het is mijn verlangen dat onze geschiedenis niet wordt vergeten.”

Asher was elf jaar toen de Duitsers een klein dorpje in Polen bezetten. Met duizenden Joden werd hij naar één van de vele getto's gebracht. “Daarna begonnen de Duitsers met acties. Iedereen moest toekijken hoe tien mensen werden opgehangen. Deze actie herhaalde zich later. Op een gegeven moment werden alle mannen meegenomen naar een groot huis. De meeste jonge mannen werden naar een concentratiekamp overgebracht. Op dat moment werd ik van mijn vader gescheiden. Hem heb ik sindsdien nooit meer gezien.” Later werd hij naar een treinstation gebracht en met een grote groep naar een andere locatie gebracht. “Sindsdien heb ik mijn moeder en jongere broer nooit meer gezien.”

Dreigement van Duitse soldaat

De trein deed in totaal vijf dagen over 48 kilometer reizen. “Om mij heen zag ik mensen sterven. Ook ik had het erg moeilijk. Er was bijvoorbeeld geen wc.” Uiteindelijk stopte de wagon in Auschwitz. “Een agent gaf mij toestemming om naar een toilet te gaan. Ik stapte uit. Waarna een Duitse soldaat mij tegenhield: ‘Waarom ben je uitgestapt?’ Ik moest tegen een muur gaan staan, waarna hij enkele schoten loste. Ze raakten mij niet. ‘Je hebt nu geluk gehad,’ zei hij. ‘Ga terug naar de wagon’. Als straf moest ik als laatste uitstappen.”

Asher kreeg een black-out. “Het was een kwestie van overleven. Iedere minuut. Iedere seconde. Op dat moment ben je eenzaam en kun je bij niemand terecht. We konden elkaar niet helpen.” Eenmaal in het kamp moest iedereen zich uitkleden. Asher: “Onze hoofden werden kaal geschoren. Op een heuvel lagen

kampklere en schoenen, die de Joden moesten aantrekken. Uiteindelijk werd ik meegenomen naar kamp A, blok 4. Van een bekende uit mijn woonplaats kreeg ik te horen dat mijn oudere broer was gesignaleerd.”

Ontmoeting met broer

Via een kennis kwam Asher met zijn broer in contact. “Op een dag kwam een Duitse, politieke gevangene naar mij toe. ‘Ik ben een vriend van je broer en zal ervoor zorgen dat jullie buiten het kamp kunnen werken’. Op mijn linkerarm werd een registratienummer getatoeëerd. Dit nummer was mijn redding. Daardoor werd ik erkend als kampwerker en kon ik in leven blijven.” Als kampwerker kreeg hij iets meer te eten. “Wie onderdeel uitmaakt van het concentratiekamp moest het doen met soep in de ochtend en stukjes brood in de avond. Soep aten we met onze vingers.”

Tijdens de dodenmars droeg Asher een blouse, broek en schoenen (geen sokken). En dat allemaal tijdens winterse temperaturen onder het vriespunt. De dodenmars werd gebruik om alle nog levende gevangenen uit de kampen te halen en zo sporen van de concentratiekampen uit te wissen. De mars eindigde in het Oostenrijkse Mauthausen. De situatie was ook daar één grote verschrikking. Gevangenen werden doodgeslagen, opgehangen, of doodgeschoten. “De vloer, waarop

ik sliep, lag bezaaid met dode mensen”, herinnert Asher zich.

Amerikaanse tanks

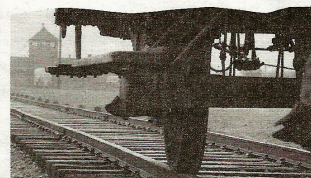
Op een gegeven moment arriveerden de Amerikaanse tanks. “De Amerikanen namen ons mee naar een andere locatie. In totaal waren we met nog 22 mensen overgebleven. De Amerikanen zorgden voor ons en gaven ons eten en kleren. Ons eten bestond onder andere uit eieren en kip. Ons lichaam was na de ontberingen niet bestand tegen zoveel voedsel. We werden allemaal ziek, en vier mensen overleefden het niet.”

Een regeling van de Britse regering [White Paper, red.] zorgde ervoor dat Asher met vierhonderd andere kinderen naar Israël kon emigreren. Tussen 1940 en 1944 was er ruimte voor maximaal tien duizend Joodse vluchtelingen per jaar. Later maakte hij deel uit van de Hagana, de voorloper van het Israëlische leger. Tien jaar geleden onderging Asher een elf uur durende operatie. “Mijn vrouw vroeg: ‘Waarom duurde het zo lang?’ Ze hadden mijn milt opengesneden. Die was opgezwollen.” Het gevolg van jarenlang gebrek aan voedsel en medicijnen in de oorlogsjaren.

Kinderen en kleinkinderen

Inmiddels is Asher gezegend met drie kinderen en tien kleinkinderen. Met zijn kinderen heeft hij tot op de dag van vandaag niet over de Holocaust gepraat. “Wanneer ik dat zou doen, kan ik geen zin uitspreken zonder te huilen. Er werd thuis simpelweg niet over gesproken.” Waarom deelt hij dan toch zijn verhaal? “Het is mijn verlangen dat onze geschiedenis niet wordt vergeten.”

Tekst: Jeffrey Schipper, cip.nl

'Wie een getuige hoort, wordt een getuige' - Elie Wiesel

Elie Wiesel is een overlevende van de Holocaust. Hij schreef veel over de Holocaust, maar zegt zelf geen antwoorden te hebben op vragen als 'wat het antwoord op Auschwitz moet zijn'. Hij vraagt zich af of er wel een antwoord is. Maar het belang van herinneren en herdenken van de Holocaust staat voor hem als een paal boven water:

"De doden vergeten is als hen voor de tweede maal vermoorden."

In een interview enkele jaren geleden zegt Wiesel: "Ik geef mijn leven voor het principe en het ideaal van herinneren en herdenken. Ik weet dat mijn generatie een soort 'bedreigde soort' is. We zijn er steeds minder en minder. Maar aan de andere kant denk ik dat de kinderen onze opvolgers zullen zijn. En niet alleen dat, ik ben leraar, ik spreek met mijn studenten, ik geloof dat wie een getuige hoort, op zijn beurt een getuige wordt. (...) Het is het voorrecht van de jongere generatie om te zeggen: 'Maak je geen zorgen, wij zullen er zijn, om over én namens jou te spreken.'"

column

Wachten op de Zon

Het is doodstil in Jeruzalem. Weggedoken in het zachte leer van de taxistoel zoeven we door de uitgestorven hoofdstad van Israël, op weg naar het vliegveld. Doelloos wisselen de verkeerslichten van kleur. Het is midden in de nacht, verkeer is er nauwelijks.

Herinneringen aan de afgelopen dagen trekken in de stilte voorbij. Een flard van geagiteerd claxonnerende chauffeurs, als je even niet genoeg opschiet. "Geduld is niet het sterkste punt van de Joden", grinnikt iemand.

Ik kijk naar buiten. In gedachten zie ik ze liggen achter de donkere ramen van de voorbij flitsende woningen. Een diep ademende Israëli, slapend als een kind. Een paar huizen verder een snurkende Arabier. Even hebben ze geen weet van hun conflicten. Van de permanente dreiging en onzekerheid. Nu even geen agitatie en ongeduld. Het is tijd om te slapen.

"Weet je waarom mensen moeten slapen?" De vraag van de rabbijn, bij wie we een paar dagen geleden aan tafel zaten, klinkt nog na. Mensen moeten weten dat ze afhankelijk zijn, zegt hij. Dat ze niet zonder hun Schepper kunnen. Zoiets.

Een andere rabbijn, met wie ik gisteravond sprak, begint mee te praten. "De oprichting van de staat Israël is echt een wonder. Het is alsof God na de Holocaust wakker werd en vond dat er nu iets positiefs moest gebeuren." God, slapen? Dat kan toch niet?

Een paar weken later, veilig op Nederlandse bodem, sla ik de Bijbel open. Psalm 44: "Wak op, waarom zoudt Gij slapen, Heere!", lees ik. De rabbijn doet weer op. In zwart-wit beelden zie ik ze voorbij trekken: de massa van miljoenen Joden, stuk voor stuk in eenzaamheid vechtend tegen de dood. Een stille schreeuw, uit vele kelen: Wak op, waarom zoudt Gij slapen?

De nacht duurt voort, nu Israël als in een kraag van vijanden tegen de Middellandse Zee ligt gedrukt. Terwijl de wereld slaapt, is het wrede dier dat Jodenhaat heet uit zijn dutje ontwaakt en sluipt weer rond. Maar nee, Israëls Wachter sluimert niét. Hij slaapt nooit. Niet tijdens de Holocaust en ook nu niet.

Nog steeds ligt de nacht over de wereld en over Israël. Het wachten is tot de Zon opgaat.

Chris-Jan de Leeuw is hoofdredacteur van Gezinsgids.

אפילוג

עשרים השנים האחרונות שלי, הוקדשו להנצחת זיכרון השואה וכך יהיה גם בשנים הבאות. במסעותיי בפולין אנו מסתובבים ימים ארוכים, בארץ שעל פניו נראית ארץ נורמלית לחלוטין. רק כאשר מתחילים לנבור במה שהתחולל בה לפני שבעה עשורים, מתגלה מציאות אחרת לגמרי.

את המציאות הזו חוויתי אני כילד, את המציאות הזו אני מרגיש כל פעם מחדש. בכל פעם שאני חוזר למחוזות ילדותי אני מתחבר אל המראות, אני רואה את אימי, את אבי ואת שאר בני המשפחה.

אני רואה וחי את הדמויות מאז.

אני רואה את האנשים התלויים, אני שומע את המהומה בזמן ביצוע התליות, את הבכי, את הצעקות.

כאשר אני נמצא בבירקנאו, למרות דממת המוות השוררת שם אני שומע צעקות, רעש, מהומה. לנגד עיניי מתרוצצים אלפי אנשים, כמו אז.

מנגד נמצאים איתי ילדי ישראל, מפקדי צה"ל והמשטרה, אותן דמויות מופת בהווה הישראלית המתחדשת, דור חדש של ישראלים גאים. הם מקשיבים לדבריי ולתאורים שלי, מתרגשים יחד איתי, תומכים, חוקרים ושואלים, אוהבים וגאים.

כשאני נמצא בפולין, בגיא ההריגה מתחלפת תחושת הכאב והיגון בתחושת גאווה גדולה. להיות כאן זה הנצחון שלי. נצחון על הרוע, על העושק, נצחון של ילד קטן שילדותו נגדעה באיבה והפכה להיות מסע של סבל והשרדות. בשעה שאנו צועדים יחד על האדמה רווית הדם של המשפחות שלנו, ההכרה חודרת לתוכינו והופכת אותנו למשפחה אחת אוהבת ומלוכדת.

הדור שלי, דור ניצולי השואה הגיע למדינת ישראל שבור, כואב ומדוכא. ובכל זאת היה לנו הכוח לבנות את מדינת ישראל לתפארת. ידענו מה זה לחיות ללא מולדת ולמדנו על בשרנו כמה חשובה היא לנו המולדת. אני משוכנע שהמסע לפולין מעמיק ומעשיר את ההכרה ב'לזכור ולא לשכוח'.

את ההרגשה שלי כיום אינני מסוגל לתאר.
בשבילי אין ניצחון גדול מזה, מבחינתי מדובר במשהו אלוהי...

לאשר באהבה...

והגדת לבניך

עומדים אנחנו כאן היום על אדמת אושוויץ הארורה:
אדמה ארורה, אשר דם וחלב אחינו היהודים ספוג בה לאורכה ולרוחבה, דם אשר
זועק לאל איכה? דם אשר הפך אדמה ארורה זו לבית הקברות הגדול ביותר של
ההיסטוריה האנושות.

אדמה ארורה, אשר עליה ניסה הכורת הנאצי להכרית לעולמי עד את הגניוס
היהודי, גניוס אשר הביא עמו לעולם את מיטב המדענים, הוגי הדעות, הפילוסופים,
המוזיקאים, האומנים, הכלכלנים, אנשי הרוח, כמו גם את שאר מעצבי התרבות
האנושית.

אדמה ארורה, אשר איבדה צלם אנוש ועליה מצאו את מותם בני עמנו אשר נטבחו
כאן ללא הבחנה, מי ברעב ומי בצמא, מי באש ומי בגז, מי בחרב ומי בחיה, מי
בקליע ומי בחניקה, מי בחולי ומי במגיפה, מי בירי ומי בתליה.

אדמה ארורה, אשר נקברו בה גם חלומות, דתות, אמונות, רצונות, אידאות ושאיפות
מחד, ומאידך נולד בה החלום לבית לעם היהודי, חלום למכורה, למולדת. מולדת בה
נחיה כעם חופשי, עם בטוח, גאה ומשגשג. נולד החלום כי הנקמה תבוא בתקומה.

אדמה ארורה, אשר עליה, בדרך למותם הופרדו משפחות, נשים לימין, גברים
לשמאל, תינוקות ועוללים בני יומם נקרעו משדי אימהותיהן והושלכו לגיא
ההריגה. ילדים וילדות ונערים ונערות במבטים מזרי אימה זעקו "שמע ישראל"
קראו "אבא" צעקו בגרון ניחר "אמא" אך נותרו ללא תשובה.

על אדמה ארורה זו, עומדים אנחנו כאן איתכם היום, בנות ובנים יקרים, נציגי
דור ההורים, ומבקשים לקיים בכם את הציווי "והגדת לבנך / לבתך ביום ההוא

לאמור", ואת הציווי הקובע "זכור את אשר עשה לך עמלק" - ציוויים אשר רק הם מקיימים את השרשרת הבין דורית, מקיימים את הזכרון הקולקטיבי של האומה ומשמרים את לקחי העבר.

אנחנו נציגי דור ההורים, דור אשר היה דור שני ושלישי לתקומת ישראל, דור אשר לחם וחלם, דור אשר בנה וקומם את בטחון ישראל ואת כלכלת ישראל, דור זה עומד כאן היום, מביט בכם, רואה אתכם עומדים כאן, זקופים וגאים ומחייך..... מחייך? וכל זאת מדוע?

מחייך כי אתם הנקמה המתוקה בצורר הנאצי, אתם צאצאי האוד המוצל מאש, עומדים כאן היום חסונים ויפים, מרימים בגאון את דגל מדינת ישראל, מהווים ענפים משורגים בעץ המתחדש של העם היהודי.

מחייך כי הוא יודע, שהנקמה תהיה שאתם תישאו בצקלונכם, ותעבירו איתכם, בכל אשר תלכו, לבניכם ולבני בניכם את זכרון שואת יהודי אירופה, את מעשיהם הנפשעים של הנאצים. אתם אלה אשר תעבירו הן את השיעור והן את הלקח לדורות הבאים.

מחייך, כי הוא יודע, שאתם הגשר לאין שכחה, כי אתם הוא פתיל חייו של העם היהודי, חוליה בשרשרת, שאותה, אנחנו טיפחנו וגידלנו, חוליה בשרשרת הבין דורית, אשר לא תנתק לה לעולם.

מחייך כי הוא יודע, שהנקמה תהיה בזה שאתם, בנות ובנים יקרים, תביאו לעולם השכלה ונאורות, בינה ודעת, תביאו לעולם ערכים של שיוויון ושל כבוד האדם, ערכים של יושרה, של חרות ושל צדק. תביאו לעולם שלום ואחוה מוסר ואתיקה. מחייך כי הוא יודע עמוק בפנים:

כי אנחנו ההווה ואתם העתיד.

כי אנחנו המציאות ואתם החלום.

כי אנחנו ההווה ואתם התקווה.

כי אנחנו הלפיד ואתם אש התמיד.

מחייך כי יודע שלעולם לא תסלחו ולעולם לא תשכחו!!!

אוהבים וגאים בכם תמיד תמיד,

אליעד שרגא, אבא של שי

הרהורים, בעת שחיבקתי את בתי, דקלה ליד הר האפר במיידנק

החוויה המטלטלת של הסיור בגיטאות ובמחנות ההשמדה בפולין הותירה בכולנו תחושות קשות. העצב מחלחל והדמעות חונקות וכך גם הרצון לנקום באותם מרצחים או במי שנשאר מהם.

נכון - הסיור בפולין מחזק בראש ובראשונה את הציווי "זכור את אשר עשה לך עמלק".

קיומה של מדינתנו היא תזכורת לכך שיותר לא ניתן להוליך יהודים כצאן לטבח, ושנוכל בעתיד לסמוך בעיקר על עצמנו. אבל יש גם מסרים אחרים שלא תמיד השכלנו להפנים, כאלו שנוגעים לכל אחד ואחת מאיתנו.

אלו לא מסרים של שנאה ונקמה, אלא תזכורת מצמררת לאילו תהומות יכול המין האנושי להגיע.

גם הגרמנים ועוזריהם, שלקחו חלק באקציות, בטרנספורטים ובצעדות המוות בהתלהבות או בפסיביות, היו חלק מ"המין האנושי".

גם אם נכנה אותם חיות אדם - הם היו אנשים רגילים, בני אומה תרבותית, ולא חייזרים מכוכב אחר.

זה קרה להם שם, אז זה יכול לחזור גם כאן ומחר, גם אם לא בהיקפים אדירים כאלו. זה יכול לחזור גם כיום, כשהכל שקוף ומתקשר. גם אם לא נקרא לזה "שואה", אבל בכל זאת נמצא בצד של ה"רעים".

זה יכול לקרות בגלל האמונה שאנחנו טובים יותר מאחרים או שמגיע לנו. זה יכול לקרות בגלל חוסר הסובלנות לדיעות פוליטיות אחרות, לתרבות אחרת, לדת, לנטייה מינית או לצבע עור.

זה יכול לקרות בגלל הרתיעה מהטלת ספק בכל קביעה נחרצת, ובגלל הערצה עיוורת של מנהיג כריזמטי, גם אם שגעון הגדלות שלו מוביל לחורבן.

זה יכול לקרות בגלל האדישות לסבלם של אחרים, בארץ רחוקה או אפילו לא
הרחק מכאן מעבר לגדר, או כשסתם נכחיש שואה של עם אחר שאף היא אירעה
במאה הקודמת.

זה יכול לקרות. אבל תוכלו למנוע זאת!

אבינועם פורת
מכבים, מאי 2015

מסע של אמא ובן...

באחת מאספות ההורים הכלליות בסוף שנת הלימודים תשע"ד, כאשר אור, בני בן ה-17 היה בסוף כיתה יא', דובר בין היתר על נושא המשלחת לפולין שעתידה לצאת בתחילת שנת הלימודים העוקבת.

אני, שתמיד הייתי אמביוולנטית בנושא, הרגשתי רצון לקחת חלק בחוויה החד פעמית הזו, אותה לא זכיתי לעבור כנערה, וללוות אותו במסע. כך, עם המון לבטים ורגשות מעורבים נרשמתי למשלחת ההורים. חלק מהמשפחה ומהחברים סביבי לא הבינו מדוע יש בי הרצון לעבור מסע שכזה מול נושא כל כך מורכב וטעון: "השואה".

כמובן שהמחשבה הראשונה שעלתה בראשי כאמא היא האם אור יעמוד בטלטה הרגשית במסע הזה? מה מצפה לו? האם הוא מסוגל לעכל את גודל הזוועה? כיצד אני אעבור את המסע הזה לאור העובדה שאני מלווה אותו במסע שלו? האם אני אעמוד בפרץ הרגשות שיכולים להתעורר בי לנוכח המראות, הסיפורים, המקומות? בסופו של דבר האינסטינקט האימהי גבר וברגשות מעורבים יצאתי למסע לפולין.

ככל בני האדם המרגישים אי נוחות במצב של חוסר וודאות, לא ידעתי למה לצפות מהמסע. שוחחתי עם כמה אנשים שעברו את המסע הזה ולא הרגשתי שקיבלתי מספיק אינפורמציה שתתרום לחוויה שלי. כל אחד דיבר על נושאים אחרים והמסר הכללי שקיבלתי מכולם היה שפשוט צריך לחוות את זה באופן אישי. כנערה, אני זוכרת את עצמי מרותקת לנושא השואה. עם השנים, התרחקתי מהנושא מתוך מודעות. לא רציתי לחוש בהשפעת המראות הקשים והזוועות דרך סרטים או ספרים. על כן כאשר גמלה בלבי ההחלטה לצאת למסע, חששתי ממניון עוצמת החוויה בעודי עומדת שם במקומות בהם התרחשו הזוועות הללו הלכה למעשה.

עבורי, המסע לפולין היה עוצמתי ומשמעותי. הבנתי שגם אם המתבגרים המבקרים באותם מקומות בהם אנו היינו מכילים את עוצמת הזוועות, כל אחד בדרכו שלו,

תהליך העיכול של החוויות מהסיפורים ומהעדויות אותם שומעים לאורך המסע, יכול לפגוש את האדם בכל מיני צמתים בחייו, גם שנים רבות לאחר מכן. מטבע הדברים, כל אחד, על פי תפישתו מפיק מהמסע רשמים שונים. במהלך המסע נחקקו בזיכרוני רגעים רבים. אחת החוויות החזקות עבורי הייתה הביקור באושוויץ ביום האחרון. אושוויץ מוגדר כמוזיאון בפולין. חנות חטיפים בכניסה, אתר מטופח ומסודר. הדרך לשם עוברת באיזורים בנויים. נראה שהמחנה מוקף בבתים. כאשר נכנסנו למחנה, ליוותה אותנו מדריכה מקומית ביחד עם רותי, המדריכה שליוותה אותנו לאורך כל המסע. אלה חוקי המקום. המדריכה הפולנייה בחרה לפתוח את ההסברים שלה בתיאור הסבל של העם הפולני וכמות האסירים הפולנים שנרצחו באושוויץ, זה מאוד בלט. רק לאחר מכן ציינה המדריכה שבמקום נרצחו גם יהודים. ערמות הנעליים, המשקפיים, המזוודות והפרוטזות היו עדות מצמררת של מה שהתרחש שם. לי באופן אישי היה קשה לראות את ציורי הילדים שהועתקו על קיר בביתן היהודי באושוויץ. כאמא, רצח של ילדים בכלל ובהקשר זה בפרט, הוא אחד המעשים המפלצתיים ביותר שניתן לחשוב עליהם. לראות את דרך ראיית העולם של ילדים קטנים באותה תקופה באמצעות הציורים הללו היה קשה ממש. בסיום המסע הגענו לבירקנאו, שם למעשה התרחשה ההשמדה הגדולה ביותר של יהדות אירופה. בבירקנאו, להבדיל מאושוויץ אין מדריך מקומי או הסברים. זה למעשה ה'מפעל' הראשי של תעשיית ההשמדה לאחר שהגרמנים הצליחו לייעל את התהליך בצורה העולה עשרות מונים על פני המחנות האחרים. בבירקנאו שמענו אותך, אשר אוד קורא קטע על סיפור חיך במחנה, עם קישור רלוונטי לכאן ועכשיו, כישראלי וכיהודי גאה. פגשנו אותך ערב קודם לכן כשנתת עדות על חיך בפולין מפרוץ מלחמת העולם השנייה ועד עלייתך ארצה. סיפורך השאיר בי רושם עז. הישרדות של נער כנגד כל הסיכויים, בתקופה בה כל הכללים המוסריים הופרו. שמחתי לקחת חלק בפרוייקט כתיבת הביוגפיה שלך, אותו יזם אליעד שרגא ואשר יצא לפועל בעזרתם האדיבה של: יעל יושפה, מאיה לוינ ואבינועם פורת. אני יודעת שהוצאת סיפורך לאור מהווה הגשמת חלום עבורך ועל כך אני שמחה מאוד.

נילי מנחמי

אשר - מקור של כח

התעוררנו בבוקר הראשון בפולין, לאחר נסיעה לא ארוכה, ירדנו מהאוטובוס של משלחת ההורים בקצה שביל המוביל ליער לופוחובה וצעדנו. אנחנו חופשיים ללכת, חופשיים לעצור, חופשיים לסטות מהשביל ולחזור, חופשיים לדבר, חופשיים לשתוק. למקום הזה הובלו יהודי טיקוצ'ין למות בבורות הריגה. בתוכי התנגן כל הזמן משפט: "האדמה אותה אדמה והעצים אותם עצים". הם היו פה כשהתרחשה הזוועה, שמעו את הצעקות, ספגו את הדם, ראו את תהום שפלות הרוח של האדם.

אחרי שהייה של זמן מה במקום, רותי המדריכה שלנו זירזה אותנו לחזור לאוטובוס כדי להמשיך במסע לעבר העיירה על פי לוחות הזמנים. ילדינו עשו את המסלול ההפוך: ביקרו ראשית בעיירה והיו בדרכם ליער. מעולם לא הרגשתי צורך עז יותר לחבק את ביתי, לא בימי ההולדת שלה, לא כשכאבה, לא כשנבהלה מאזעקת מלחמה או מצפירת יום הזיכרון, לא כשמתה אימי, לא באף אחד מרגעי השמחה או ברגעי המשבר שמזמנים החיים.

ברגע הזה, על אדמת פולין, החיבוק היה חמצן, במובן המילולי - יסוד חיוני שבלעדיו הרגשתי שלא אוכל לצעוד צעד אחד נוסף.

מאותו רגע, התהלכתי כמו בתוך מערבולת. משמעויות של מושגי יסוד: אנושיות, הורות, זהות, שייכות, חמלה, בחירה, אמונה, שינוי ופשוט צורה, הוסטו עד לקצה גבול היכולת והתקשו להתייצב חזרה. אשר בקולו האנושי, בכאבו החשוף, בשיתוף, באמונה העזה בצדקת הדרך וברוח האדם, בכוחותיו הבלתי נתפשים, לנוכח חוויות הילדות שלו, החזיר למקומו את הבסיס שאדמת פולין ערערה, יותר יציב, יותר בטוח, יותר חזק.

המסע לפולין הוא בעיניי חוויה משנה חיים. הליווי של אשר הפך אותו למקור

של כח ותקווה ועל כך אני רוצה להודות לו מקרב לב.
זכיתי להיות חלק מקבוצת הורים יקרים: אליעד שרגא, יעל יושפה, נילי מנחמי
ואבינועם פורת ששמה לה למטרה לאפשר לעוד אנשים ובעיקר לבני נוער, להכיר
ולהתחזק מסיפורו ומרוחו של אשר.
הספר הזה הוא תוצאה של נחישות, עבודה מאומצת ואמונה בצדקת הדרך. תודה
לסיגל הביוגרפית על ההקשבה, ועל השיתוף שלנו ושל ילדינו בעבודת הקודש
של התייעוד.

מיה יולזרי לוי, אמא של עדן

נאום התלמידים בטקס סיום המסע לפולין, אוקטובר 2014

במסגרת פרויקט תיעוד והנצחה הייתה לנו הזכות לפגוש את אשר אוד, לשמוע את סיפור חייו ולשאול שאלות. אשר הכניס אותנו בחיך רחב לביתו. התיישבנו והקשבנו לסיפור המלא עוצמה ולרגע הרגשנו כאילו אנחנו חלק מהמשפחה הרחבה של אשר. היה חשוב לנו לנצל את ההזדמנות שישבנו עם אשר ולשאול שאלות קצת פחות טריוויאליות, ולנסות לשמוע סיפורים וזיכרונות שאשר לא מספר כל יום. לא כל אחד במדינתנו זוכה לשמוע סיפור ממקור ראשון, ועל אחת כמה וכמה בני נוער בגילנו.

אשר אוד, במסגרת תפקידו במשרד הביטחון חויב לעברת את שמו. הוא עברת את שמו מהשם אנשל שרצקי, ובחר בשם אוד שמסמל גזיר עץ שעלה באש אך לא נשרף כולו ונשארה ממנו גחלת. אשר שרד שני גטאות: גטו בעיירת הולדתו זדונסקה וולה וגטו לודז'. בנוסף שרד שלושה מחנות: מחנה אושוויץ בירקנאו, מחנה מאוטהאוזען ומחנה גונסקירכען. הוא לא ידע שישרוד, הוא נלחם! כל יום שעבר ובו נשאר בחיים, זה היה הניצחון שלו.

לא דמיינו שאחרי כמעט שנה נפגוש את אשר שוב, ועל אחת כמה וכמה שנצא אתו למסע שלנו לפולין. לשמוע את הסיפור האישי של אשר אוד בפולין הייתה חוויה ייחודית ושונה עבורנו מאשר לשמוע את סיפורו בביתו שבירושלים. הסיפור היה מוכר לנו טוב מאוד ואף כמעט שזכרנו אותו בעל פה, אך לשמוע את הסיפור ביחד עם חברינו לשכבה, מדריכי המסע והמורות המלוות לאחר התהליך האישי שכל אחד עובר עם עצמו, תהליך שמתחיל עוד בהכנה לקראת המסע בארץ וממשיך במסע עצמו, שכלל ביקורים בעיירות יהודיות מלפני המלחמה, בתי קברות, בתי כנסת, מחנות עבודה והשמדה - גרם לנו להתחבר אפילו יותר לכל נושא השואה בכלל ולסיפורו האישי של אשר בפרט. חווינו התרגשות גדולה

כאשר אשר דיבר בבית הכנסת בקרקוב בערב שבת, פצח בשירה וכל התלמידים ביחד אתו, כאשר היינו בתוך הצריף וברמפה שבאשוויץ בירקנאו, שם אשר סיים את סיפורו ביום האחרון של המסע. העובדה שאנו, משלחות של תלמידי תיכון מישראל מגיעים בכל שנה לאדמת פולין היא ההוכחה שלמרות הכל העם היהודי ניצח ובזכות אנשים שנאבקו על חייהם דוגמת אשר אוד - אנו נמצאים כאן היום, חופשיים ומאוחדים במדינה משלנו. אשר, רצינו להודות לך על הזמן שהקדשת כדי להיות אתנו ובעיקר על שמחת החיים שהעברת לנו. "חלילה מלשכוח וחלילה מלסלוח", אנו מבטיחים בשם כל הנוכחים באולם, נדאג שגם הדורות הבאים לא ישכחו.

דברי דורית נובק, מנכ"ל יד ושם, בטקס קבלת פרס מפעל חיים, יוני 2015

...לקום ולספר את הסיפור מכלי ראשון.

חיה בר ישיע, אחת מהנשים שבמשך הרבה מאוד שנים הייתה שותפה לעשייה החינוכית בבית הספר אמרה יום אחד, כששאלו אותה למה היא מספרת את סיפורה: "אם יום אחד מישהו יבוא ויגיד זה לא היה", היא אמרה, "אתם תוכלו להגיד 'היא הייתה שם והיא סיפרה לי'..."

אני חושבת שאשר במעשיו, בהתנהלותו במשך הרבה מאוד שנים, עושה את המלאכה הקדושה והחשובה הזאת של לספר את הסיפור, כמו רבים מחבריו.

זה לא קל.

זה לא מובן מאליו.

זה לא מהלך שעובר בלי לתבוע מחירים רגשיים ונפשיים מאוד מאוד גדולים, אבל החשיבות שבו - אין לה שיעור. החשיבות של ההחלטה של חלק מהניצולים, להגיד - על אף הקושי והכאב - אנחנו מספרים את הסיפור, ועצם העובדה שאנחנו שם מספרים את הסיפור, משדר בפני עצמו את המסר הכל כך חשוב של כוח החיים, של כוח המעשה, של הכוח האנושי לשאת ולהתרומם, מהמקומות הכי קשים שידע האדם מעודו למקומות שיש בהם תקווה ואופטימיות ועשייה ודיאלוג וקשר ושמחת חיים.

ועל כך אנחנו רוצים להודות גם לאשר אבל גם לכל העשרות והמאות הרבות שכמוהו נושאים בנטל הזה וזה נטל לא קל והשנים לא עושות אותו יותר קל. גם אשר וגם רבים רבים כמותו בעצם סוללים לנו, אנשי החינוך את השביל ובמובנים מסוימים אנחנו רואים את עצמנו כמי שמופקד על נטילת הלפיד ועל המשך הפצת האור של הסיפור הזה לכל הדורות הבאים, הדורות הצעירים וכו'.

אני רוצה לסיים דווקא בשירון, שיר קצרצר שכתבה משוררת פולניה, ויסלבה שימבורסקה זוכת פרס נובל, השיר הזה בעיני בדיוק מתקשר לדברים שאמרת.

27 עצמות, 35 שרירים, קרוב ל-2000 תאי עצבים,
יש בכל כרית של אצבעותינו החמש.
הרי זה די והותר כדי לכתוב את מיין קאמפף או את פו הדב.

ואם אני שואלת מה עושה החינוך, הוא מגדל אנשים שבאותה כרית יד - יהיו יותר ויותר אנשים שיכתבו את פו הדב או יתרמו את תרומתם הגדולה לאנושות וחס ושלום, וחס ושלום לא יכתבו עוד מיין קאמפף.

הנאום שלי בטקס

נכבדיי כולם שלום

אני אשר אוד

אוד מוצל מאש

אנשל שרצקי בן שמואל הרש ויוכבד, השם ייקום דמם.

ניצול גטו זדונסקה וולה וגטו לודז',

ניצול מחנות אושוויץ בירקנאו, מאוטהאוזען וגונזקירכן.

מן התופת הנאצית הזאת ניצלתי,

הייתה לי הזכות לעלות לארץ ישראל ב- 1945, לשרת כנוטר במשטרת הישובים

העבריים.

נלחמתי במלחמות ישראל ובהקמת המדינה.

הייתה לי הזכות להגיע לירושלים,

הייתה לי הזכות לעבוד בתעשייה הצבאית קרוב לארבעים שנה.

הזכות הגדולה שהייתה לי כאדם בודד ללא קרוב משפחה בעולם כולו - להתחתן

עם אשתי חיה. יש לנו שלושה ילדים ועשרה נכדים.

יש לי את הזכות להיות יקיר ירושלים.

מזה עשרים שנה אני מלווה מסעות של ילדי בתי ספר, קציני צבא ואנשי ביטחון

לפולין.

חזרתי מפולין ביום שישי האחרון, ליוויתי כעד משלחת עדים במדים של קורס

מ"פ מג"דים,

אני נוסע במוצאי שבת הקרובה שוב.

אני פוגש משלחות ממקומות עבודה, שומע התבטאויות כיצד המסע הזה משנה

מחשבות על החיים, על המשפחה, על המדינה. לפי דעתי כל אדם צריך לעבור

שם בצל המוות כדי להבין מהם החיים. למסעות האלה חשיבות רבה, אני נוסע

ארבע - חמש פעמים בשנה, זה לא קל נפשית ופיזית. אני לא מקבל תשלום

בשביל זה אך אני יודע מה זה תורם.

המסע לפולין אינו טיול. למסע לפולין יש תפקיד, שם לומדים לדעת מהי מדינת ישראל עבורינו, מדוע קרה מה שקרה, מניין השנאה התהומית לעם היהודי. זה קרה קודם כל כי לעם היהודי לא הייתה מולדת. הדור שלי - של ניצולי השואה הגיע למדינת ישראל שבור, כואב ומדוכא. אך היה לנו הכוח לבנות את מדינת ישראל לתפארת, ידענו מה זה כאשר אין מולדת ולמדנו על בשרנו כמה חשובה היא לנו המולדת. הייתה לי הזכות להדליק לפיד יחד עם הרמטכ"ל בני גנץ בבירקנאו, לשם הוכנסתי כילד מפוחד ומדוכא, המובל אל הבלתי ידוע. הייתה לי הזכות להדליק משואה כאן ביד ושם בערב יום השואה. היום - יש לי את הזכות לקבל פרס יד ושם, על כך אני מודה עוד פעם לאשתי חיה, להנהלת יד ושם, לתורמים ולכולכם שבאתם. אני עומד כאן כנציגם עלי אדמות של ששת המליונים שלא זכו. זה הנצחון הפרטי שלי, זה נצחון עם ישראל עם ישראל חי !!!!

מתוך הספר "יצחק - הסיפור שלא סופר" מאת דביר קריב, העוסק ברצח רבין על רקע האירועים שקדמו לו ובהשלכות הרצח על החברה הישראלית (הוצאת טפר)

דביר קריב, עובד החטיבה המודיעינית להגנת הדמוקרטיה בשב"כ, הראשון ששוחח עם רוצח ראש הממשלה במתקן השב"כ בליל הרצח - פגש את אשר במסע עם משלחת השירות לפולין. על החוויה שעבר בעקבות זאת, הוא מספר בספר:

...באותה תקופה נבחרתי להיות נציג היחידה במשלחת השירות לפולין...
חוויה מטלטלת וחזקה עוברת על כל יהודי הדורך על אדמת פולין, במסע לזכר קורבנות השואה, לבטח עבור עובדי שירות הביטחון הכללי, הגוף האמון על שמירתנו כאן בארץ הזו. סבי וסבתי משני הצדדים השאירו באדמה הארורה את מרבית בני משפחותיהם. במובנים רבים צעדתי שם, בקור המקפיא, בנתיבי הגיהנום של משפחתי. מדובר בשבוע ימים שמשיר מעליך חומות רבות של חוסן וקשיחות. אתה עומד חשוף מול פני הרוע. יחד עם אנשי שירות לצדך, אתה נכנס למסע מאוד אישי ורגשי, מסע המחדד לכולנו את מקומנו ותפקידנו. נראה שהמצב הרגשי שבו הייתי נתון ממילא רק המתין להזדמנות הזו.
למסע הצטרף עד, ניצול שואה כבן 85, אשר אוד. יהודי יקר, בן העיירה זדונסקה וולה שהפך את המסע הזה עבורי לאחת מנקודות השיא בהבנת מצבי המידרדר ובעיקר בהבנה שהשנים לא בהכרח מקהות את הסימפטומים, אלא בדיוק ההפך. אחרי יומיים של מסע, תיאר אשר את הסלקציה שדנה אותו לחיים, ילד בן 13, ואת אמו ואחיו גבריאל למוות. ילד בן 13 המוצא עצמו פתאום לבד בגטו לודז' ומנסה לשרוד. אשר אמר כי עד היום הוא רואה את המבטים של אמו ואחיו מולו כשהופרדו ממנו. הוא ציין שמבטם אינו עוזב אותו כבר עשרות שנים. עשרות שנים הוא אותו "אנשל" הקטן שנלחם על חייו בגטו. האופן שבו אמר את הדברים הבהיר היטב, עד כמה תמונות מעברו הן הסיוט של מחשבותיו עד היום.

אשר הינו מסוג האנשים שגורמים לך מיד לחוש סוג של חיבה גדולה. הארכתי בשיחות עמו ועד מהרה אף הסתבר שכשעלה לארץ והיה במגדיאל, עבד בלול

התרנגולות של סבי וסבתי. ממש חשתי שלא במקרה נפגשנו. הוא הופיע בחיי בנקודה שבה הייתי זקוק יותר מכל לאדם בן דמותו, עם סיפור חיים כמו שלו. באחד מימי המסע צעדנו כמאה עובדי שירות, שורות-שורות, עם דגלי שירות הביטחון הכללי ודגלי ישראל במחנה אושוויץ-בירקנאו. ישראלים רבים שהיו במחנה עמדו בצדי המצעד וצפו במחזה, שהייתה בו הרבה עוצמה ישראלית על אדמת פולין רוויית דם היהודים. ברגע מסוים הם הבינו מי אנחנו. יכולנו להרגיש איך תחושת הגאווה שלהם מתעצמת עוד יותר. ראש השירות צעד בראש המצעד יחד עם אשר אוד ואנו אחריהם, בדגלים מונפים.

פתאום מתוך עוצמת ההתרגשות שאחזה בי, התחילו לרוץ במוחי התמונות, ההזיות. אני כאילו אסיר, הצועד בתוך מחנה הריכוז במצעד המוות. העומדים בצד החלו כאילו לצעוק לעברנו, עובדי השירות, "נאצים, נאצים!" בין הצועקים עמדו "גיבורי" הסיוט הפרטי שלי. עמד שם הרוצח הצוחק בחולצתו הכחולה וצעק לעברי "נאצי, נאצי!" בקול גדול, צעק וצחק. שוב הוא תפס אותי לא מוכן, לא מוכן לזה שהוא יצחק. מצד אחד אני פוסע גאה כישראלי וכעובד שירות בכך שיש לנו מדינה, שיש לנו שירות ביטחון כללי שפועל נגד הקיצוניות באשר היא, ומצד שני אני חווה הבזקי טראומה מאירוע הרצח (רצח רבין. ס.ז.). בעבר, בסיורי שטח אצל הקיצוניים מבין היעדים שלנו, כבר גידפו אותי וקראו לעברי "נאצי". אולם במקרים ההם, מעטפת התפקיד הגנה עליי. בפעם היא, הייתי שם אני עם עצמי ומחשבותי, ללא הגנות.

בסיום היום נפרד מאתנו ראש השרות. הוא חיבק בחום את אשר. המסע נמשך בלעדיו. למחרת הבחנתי כי אשר נראה עייף מאוד. צעדנו במיידנק והתארגנו לטקס במחנה בעוד אשר יושב בצד לבד. התיישבתי לידו ושאלתי לשלומו. אשר הביט בי בעיניים דומעות. הוא סיפר כי ישן מעט מאוד בלילה. סיפר כי הפרידה אתמול מראש השירות החזירה אותו ליום שבו נפרד מאמו ואחיו וכל הלילה לא הצליח לישון בגלל תמונות הפרידה. הוא סיפר לי על הלילות הקשים, ההבזקים, כאבי הלב והראש שאינם מרפים.

ככה פתאום בשיחה עם אדם שחצה את גיל 85, ששנות נעוריו עברו בסיוט, הבנתי כי זה מה שנגזר גם עליי, גם בעוד ארבעים שנה לא אצליח להירדם בלילות. הזמן

לא מרפא ולא ירפא, אלא אם כן אפסיק להתמודד לבד עם מצבי ואבקש עזרה. לאחר סיפורו של אשר, בקור המקפיא של מיידנק, מצאתי עצמי לאורך המסע, שעות באוטובוס, וחשבתי לעצמי, עד מתי? פתאום החלה לחלחל בי ההכרה שאני חייב לבקש עזרה. שאני צריך להשליך את המסכה ולהפסיק להתנהג כאילו הכול בסדר ולהעמיד פנים רק כדי שלא יגידו, שלא ירכלו, שלא ירחמו. אני זקוק לעזרה, זה היה ברור לי שם. על אדמת פולין המקוללת חלחלה לתוכי התבונה שאני מאבד את חיי לריק, בגלל שיקולי אגו או שיקולים אחרים, שאני נותן לעצמי לדעוך לתוך תהומות של אבדון.

עם ישראל חי

צ'ם יובל דיסקין, האם הטב"כ דאל (מטמאלי) ודביר קריב.

